

บทบรรณาธิการ

วารสารศิลปศาสตร์ฉบับนี้นำเสนอประเด็นที่สะท้อนความเชื่อมโยงระหว่างภาษาและสังคมศาสตร์ เพื่อเน้นย้ำให้เห็นความสำคัญของการใช้ทักษะภาษาอังกฤษในอุตสาหกรรมการโรงแรมและการท่องเที่ยว ประเด็นถัดมาคือการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และการฝึกอบรมให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนบนฐานการใช้ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้น ยังเป็นประเด็นทางวิชาการที่นักวิชาการด้านการพัฒนาและด้านการท่องเที่ยวชุมชนสนใจศึกษากันมากเพราะเป็นการศึกษาถึงบทบาทและศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเพื่อสร้างความยั่งยืนให้กับชุมชน เช่น บทความเกี่ยวกับการท่องเที่ยววิถีคลองที่ยึดเอาวัฒนธรรมของชาวอีสานมาเป็นฐานคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นต้น

นอกจากนี้วารสารยังนำเสนอประเด็นที่น่าสนใจทางวิชาการภายใต้บริบทการระบาดของโควิด-19 อีกด้วยโดยเฉพาะการใช้สื่ออินโฟกราฟิกกับการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อรับมือกับภาวะวิกฤติโควิด-19 ที่บทความได้เสนอว่าการสื่อสารในภาวะวิกฤติจากการระบาดของโรคนี้จำเป็นต้องใช้สื่อที่เข้าถึงง่าย มีข้อมูลแบบกระชับ เข้าใจง่าย มีสีสันและดึงดูดความสนใจเพื่อให้ผู้รับสื่อจะได้นำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้สะดวก พร้อมกันนี้วารสารยังนำเสนอประเด็นด้านสังคมและประวัติศาสตร์ ได้แก่ บทความเกี่ยวกับนวัตกรรมอาหารเพื่อเตรียมความพร้อมในการรับมือกับภัยพิบัติ ถือเป็นบทความที่น่าสนใจทางวิชาการที่พยายามสะท้อนการพัฒนาวัตกรรมการอาหารเพื่อรักษาความมั่นคงทางอาหารภายใต้สถานการณ์ภัยพิบัติในภาคใต้ ส่วนบทความสุดท้ายคือบทความด้านประวัติศาสตร์ล่าวรร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งแม่น้ำของช่วงปี ค.ศ. 1713-1953 ที่ใช้มุมมองความเป็นอื่นและวัฒนธรรมการเมืองในการทำความเข้าใจวัฒนธรรมการเมืองของประเทศสังคมนิยม

การใช้ทักษะภาษาอังกฤษในอุตสาหกรรมบริการโรงแรม และการท่องเที่ยว

English Language Skills Use in Hotel and Tourism Industry

ณัฐวดี ไกรเทพ, ชลกร คงกระพันซ์

เพชรารภณ์ ประทีป ณ ถาลง, เจเนจ นิปัทธมานนท์

Nattawadee Kraithep¹, Chonlakon Khongkrapan¹,

Phetcharaporn Prateep Na Talang¹, and Janejai Nipattamanon²

Received: Feb 8 2021/ Revised: June 15, 2021/ Accepted: June 20, 2021

บทคัดย่อ

บทความนี้ได้ศึกษาการใช้ทักษะภาษาอังกฤษที่จำเป็นและเป็นปัญหาเมื่อทำงานในอุตสาหกรรมบริการโรงแรมและการท่องเที่ยว ทั้งในด้านทักษะการฟัง การพูด การอ่าน และการเขียน ข้อมูลที่ได้รับการวิเคราะห์เชิงปริมาณเป็นงานวิจัยจำนวน 10 เรื่อง ผลการวิจัยพบว่าทักษะที่สำคัญที่สุดของการฟังคือการเข้าใจความต้องการของลูกค้า อีกทักษะที่สำคัญคือการพูดให้ข้อมูลเกี่ยวกับห้องพัก สิ่งอำนวยความสะดวกและบริการ ยิ่งไปกว่านั้นทักษะการอ่านและการเขียนที่จำเป็นที่สุดคือการอ่านอีเมลและการเขียนอีเมล ผลจากการวิเคราะห์เป็นข้อมูลที่มีประโยชน์สำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเช่น ผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษา นักศึกษา และบุคคลทั่วไปที่สนใจทำงานในอุตสาหกรรมบริการโรงแรมและการท่องเที่ยว อีกทั้งข้อมูลนี้ยังเป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาหลักสูตรและโปรแกรมการฝึกอบรมเกี่ยวกับทักษะภาษาอังกฤษทั้งสี่ทักษะในอุตสาหกรรมบริการโรงแรมและการท่องเที่ยว

¹ Business English Students in Faculty of Commerce and Management, Prince of Songkla University, Trang Campus

² Lecturer in Business English, Faculty of Commerce and Management, Prince of Songkla University, Trang Campus, Email: janejai.k@psu.ac.th

คำสำคัญ : การใช้ภาษาอังกฤษ ปัญหาการสื่อสาร อุตสาหกรรมการโรงแรมและการท่องเที่ยว

Abstract

This study investigated the four English language skills, which are necessary but challenging in hotel and tourism industry. The data were analyzed and ranked from ten research studies focused on the English language use by hotel staff. The result revealed that the most important skill in communication in the workplace is listening skill, which is used to understand what customers need. The second was speaking skill for providing and explaining information about rooms, facilities, and services. Moreover, the reading and writing skills are important for email communication. The findings can promote useful information for stakeholders: educators, students, and people who are interested in working in hotel and tourism industry. It can be a useful guideline to develop the course curriculum and training programs about four English language skills in hotel and tourism industry as well.

Keywords: English language use, Communication problems, Hotel and Tourism industry

Introduction

The English language is ranked as the first most used language in the world. The total number of global English speakers is 1.268 billion people (Wikipedia, 2021), 379 million people around the world use English language as a first language, and 898.4 million use English language as a second language. Many businesses use the English language to

communicate with their customers from other countries, especially hotel and tourism businesses.

Many businesses use English language to communicate with their customers from other countries, especially hotel and tourism businesses. Therefore, the employers seek for staff who are proficient in English language accompanied with career skills (WTTC, 2001, pp 13-17). In Thailand, English language plays an important role in hotel and tourism industry. Thai staff working in the hotel and tourism industry must use English to communicate with their foreign colleagues and customers. All four English skills are necessary for effective communication. Speaking and listening skills are skills that companies need the most. The staff use both speaking and listening skills to communicate in face-to-face situations. For writing and reading skills, the staff use them to communicate with their customers and colleagues through document work. Moreover, staff who lack English skills face communication problems while working. Moreover, the problems with using English language for communication by the staff in hotel and tourism industry can occur in many countries where local people do not use English language as their mother tongue.

This study investigates the English language skills that are necessary in hotel and tourism industry and the problems of using these skills in hotel and tourism industry.

Research Objectives

1. To investigate English language skills that are necessary in hotel and tourism industry.
2. To discover the problems of speaking, listening, writing, and reading English in hotel and tourism industry.

Research Questions

1. What are the English language skills that are necessary in hotel and tourism industry?
2. What are the problems in using four English language skills in hotel and tourism industry?

Literature Review

This literature review consists of three parts: the importance of four English skills for hotel and tourism industry, problems in using English language in hotel and tourism industry and related studies.

The importance of English language skills for hotel and tourism industry

Four English skills are very important in hotel and tourism industry. The findings in the study of Erazo et al. (2019) revealed that the employees in hospitality and tourism sectors require good proficiency in English language skills to offer quality service. Also Bach (2015) noted that English language is a crucial tool for communication, negotiation, and transaction with tourists. Thus, people who work in hotel and tourism industry are required to have good English skills.

Listening skills are the ability to focus on the speakers and to understand what they say. If staff lack listening skills, they may misunderstand messages from customers and fail in their missions. Needed listening skills for working in hotels included asking and giving information, listening to and understanding customers' needs and complaints, and clarifying information (Fatimah & Al-Hafizh, 2020). Similarly, listening skills were needed for the online travel agencies such as listening to explanation

or commands, listening to inquiries and questions, and listening via the phone or discussions via video conferencing.

Speaking skills are the ability to explain thoughts and to inform information from speakers to their audiences. If staff have ineffective speaking skills, they may make the customers misunderstand the information. Speaking skills such as dealing with incoming calls, checking in and out, welcoming and greeting, giving and explaining information about details and facilities of rooms (Taraporn, 2014). Speaking skills needed by online travel agencies included negotiating, suggesting and giving solutions, confirming information or questions, and good communicating with customers.

Reading skills are used to understand what a writer wants to tell via text or writing. Staff lacking reading skills cannot understand the information, it can cause a big problem. Needed reading skills for working in hotels included reading emails, reading news and information, reading event plan, and reading brochures and magazines (Fatimah & Al-Hafizh, 2020). Similarly, reading skills needed by online travel agencies were reading emails, reading news and manuals, and reading business letters and official information.

Writing skills are very important in English skills. Writing skills are related to knowing grammar and vocabulary, which makes you good in writing. Good writing skills make staff communicate their message with clarity. Writing skills are needed by hotels such as taking note from phone calls, writing e-mails and memos, and writing messages for customers (Chamnankit, 2015). Writing skills are needed by online travel agencies where writing clear messages and avoiding confusion, writing formal letters and e-mails to customers or partners were the most needed activities.

Problems found while using English language for hotel and tourism industry

There are many problems frequently encountered in the use of English in the communication of employees in various parts of hotel and tourism. The problems were separated into four skills.

The problems encountered when communicating in the English language were listening to conversations by phone, listening to what customers want, and listening to customer complaints. Other problems were listening to other English accents such as Filipino and Singaporean accents (Sangnok & Jaturapitakkul, 2019). For example, listening to thick accents from Indian, British or Russian and listening to slang that are not used in everyday life can cause difficulty in understanding.

Lertchalermtipakoon et al. (2021) proposed that using inappropriate vocabulary brings ineffective speaking skills. The problem that caused a high level of problems in speaking skills were explaining the reason for mistakes, negotiating for mutual understanding, and pronouncing English consonant and vowel sounds.

Charunsri (2011) encountered the most problematic activities in reading skills, which were reading emails, reading minutes of the meeting, and reading customers' travel documents. Conversely Chamnankit (2015) stated that reading news was the most problematic activity because of specific words that are difficult to understand. Having inadequate vocabulary was the most problematic activity in reading and writing skills as well.

English Language skills for working in hotel and tourism industry

Staff must be good at four English skills while working in hotel and tourism industry. Listening skills and speaking skills are always used together to communicate in face-to-face situations and talking on the phone. Fatimah and Al-Hafizh (2020) investigated the importance of English language skills in tourism sector. The questionnaire aimed to explore the need of English using in among hotel staff. The findings revealed that the most important skills in hospitality and tourism is listening skills, which is for asking and giving information and listening to general topic; daily topics of communication. In addition to listening skills, speaking skills are also useful for answering questions and solving problems as well as giving confirmation and giving direction to the guests. Besides, reading skills and writing skills are used to communicate in text or email. Bach (2015) mentioned that the staff read and write the email as their routine jobs. The hotel staff need to obtain a wide range of vocabulary and use correct grammar. Learners start learning English from knowing vocabularies and grammar to build a sentence, so staff who have good basic skills can use English effectively. Knowing the grammar skills are very important to help telling stories, opinions, and information. Useful grammar for working in hotel includes, tenses related to situations, parts of speech, and other (Charunsri, 2011; Phongpichitphoom, 2017). Also, the vocabulary skills are the starting point for learning the English language. The useful vocabularies for working in hotel were the vocabulary about tourism industry and transportation, jargons synonyms, antonyms and other. Moreover, the staff using vocabulary and grammar correctly can show their professionalism.

Methodology

This study focuses on English skills that are necessary for working in hotel and tourism industry and the problems of using English in hotel and tourism industry in terms of listening, speaking, reading, and writing.

The data were collected from ten educational resources. They are seven Master's theses of Thammasat University, Bangkok, one master's thesis of I-Shou University, Taiwan, and two journals.

Seven Master's theses, Thammasat University, Bangkok:

Research 1. "The needs and problems of English languages skills for the hotel front office staff in Chinatown, Bangkok" conducted by Kamonwan Charunsri in 2011. The data were collected from 50 front office staff in hotels in Chinatown, Bangkok.

Research 2. "A survey of the needs of English proficiency of five-star hotels' staff and representatives in Bangkok and the aspect of needs referring to hotel English and general English" created by Sarintorn Pongjumba in 2011. The results were collected from 200 staff.

Research 3. "A study of problems and needs for English communication improvement of hotel front office staff at hotels in Bangkok" conducted by Ratchawan Chantanont in 2012. The data were collected from 90 Front Office Department working at four hotels in Bangkok.

Research 4. "The study of the needs and the problems in using English with foreigners among hotel receptionists in Kanchanaburi" conducted by Chanyapat Suparan in 2014. The data were collected from 80 perceptions from 5 hotels in Kanchanaburi.

Research 5. "The needs of English language skills among receptionists at boutique hotels in Bangkok" conducted by Pandao Chamnankit in 2015. The data were collected from 50 front office staff from 8 boutique hotels in the Sukhumvit area.

Research 6. “Perceived problems in English speaking among staff of a hotel in Hua Hin” conducted by Yot-a-nan Chantaramard in 2017. The data were collected from 35 ABC Hotel’s staff in Hua Hin city.

Research 7. “English communication problems affecting Thai employees’ performances in international online travel agencies” conducted by Panita Phongpichitphoom in 2017. The data were collected from 30 staff who work in 3 international online travel agencies.

A research of Master’s thesis, I-Shou University, Taiwan includes:

Research 8. “Needs analysis of English language usage in tourism: a case study of international travel companies in Vietnam” conducted by Bach Thi Thuy Trang in 2015. The data were collected from 136 tourism employees at international travel companies in Hue, Vietnam.

Two research articles of journals from two *Procedia – Social, and International Journal of Environmental & Science Education* as the followings:

Research 9. “Needs Analysis on English Language Usage in Tourism Industry” conducted by Prachanant in 2012. The data were collected from 40 tourism employees who work in five international tour companies: are located in five main places; namely, Bangkok, Chiangmai, Phuket, Samui, and Pattaya.

Research 10. “Employees in Bangkok for Entering the ASEAN Community” conducted by Bavornluck Kuosuwan in 2016. The data were collected from 100 staff form 26 tourism companies in Bangkok areas.

Results obtained from the ten sources revealed the English language skills that are necessary in hotel and tourism industry, as well as those which posed challenges among staff in the same industry. Then, the

results were analyzed and listed into the top ten sub-skills of each language skill: listening, speaking, reading, and writing.

Results and Discussion

The results were divided into two parts: the English sub-skills that are necessary for working in hotel and tourism industry and the problematic skills used by staff in hotel and tourism industry. Each part contained four skills: listening, speaking, reading, and writing. Each skill consisted of the top ten sub-skills.

1. English skills that are necessary for working in hotel and tourism industry

Table 1 Listening skills

Topic	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	Total	Rank
Listening to conversations by phone	✓			✓	✓	N		✓	N	✓	4	4
Listening to customers' comments, advice, and complaints	✓				✓					✓	3	5
Listening to descriptions or explanations		✓					✓	✓		✓	4	4
Listening to and understanding what customers need	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	8	1
Listening to a variety of Asian accents	✓		✓		✓		✓			✓	5	2
Listening to personal details and information	✓				✓			✓			3	5
Listening to British accent	✓		✓							✓	3	5
Listening to English idioms	✓				✓						2	9
Listening to news, TV, information or conferences		✓	✓	✓			✓			✓	5	2
Listening for taking notes			✓							✓	2	9

*R = Research, N = No research

Table 1 shows ten needed sub-skills for listening. The most needed skills were understanding and listening to what customers need, followed by listening to news, TV, information or conferences and listening to a variety of Asian accents. These skills were rated at a high level. The next rank was listening to conversations by phone and listening to descriptions or explanations.

Table 2 Speaking skills

Topic	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	Total	Rank
Conducting conversations by phone	✓			✓	✓	N					3	6
Communicating with foreign guests in persons				✓				✓	✓		3	6
Negotiating for mutual understanding	✓	✓			✓		✓				4	4
Providing and explaining information about rooms, facilities, and services	✓	✓			✓		✓		✓	✓	6	1
Inquiring about customers' needs and decisions	✓	✓			✓			✓			4	4
Giving customers' directions	✓				✓			✓			3	6
Speaking politely according to correct grammatical rules and appropriate social etiquette	✓		✓		✓		✓			✓	5	2
Offering help, assistance, suggesting and providing solutions	✓	✓			✓		✓		✓		5	2

Table 2 Speaking skills (Continued)

Topic	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	Total	Rank
Suggesting travel information (restaurants, traditions, tourist attractions, transportation, etc.)	✓				✓			✓			3	6
Self-confidence to speak English			✓	✓			✓				3	6

Table 2 shows ten needed skills for speaking skills. The most needed skills were providing and explaining information about rooms, facilities, and services, followed by speaking politely according to correct grammatical rules and appropriate social etiquette, and offering help, assistance, suggesting and providing solutions. The least needed skills were conducting conversations by phone, communicating with foreign guests in persons, giving customers directions, suggesting travel information, and self-confidence to speak English.

Table 3 Reading skills

Topic	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	Total	Rank
Reading customers' travel and hotel documents	✓	✓			✓	N			N		3	8
Reading emails	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	8	1
Reading business letters and faxes	✓		✓	✓	✓		✓			✓	6	4
Reading information from the internet	✓		✓		✓		✓	✓		✓	6	4
Reading news (newspapers or newsletter)	✓		✓	✓	✓		✓	✓		✓	7	2

Table 3 Reading skills (Cont'd)

Topic	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	Total	Rank
Reading company's official information (bulletins, notices or manuals)	✓			✓	✓		✓	✓			5	7
Reading reports (minutes of meeting or production)	✓	✓	✓		✓		✓	✓		✓	7	2
Reading brochures, leaflets, magazines or journals	✓	✓	✓	✓	✓					✓	6	4
Reading books and general information		✓	✓							✓	3	8
Reading complaint letter or recommendations				✓							1	10

Table 3 shows ten needed skills for reading skills. The most needed skills was reading email, followed by reading news and reading reports. These skills were rated at a high level. The next rank was reading business letters and faxes, reading information from the Internet, and reading brochures, leaflets, magazines or journals. The least needed skill was reading complaint letters or recommendations.

Table 4 Writing skills

Topic	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	Total	Rank
Writing emails	✓	✓	✓	✓	✓	N	✓	✓	N	✓	8	1
Writing reports	✓	✓	✓	✓	✓		✓				6	2
Writing business letters	✓	✓	✓		✓		✓			✓	6	2
Writing memos	✓	✓	✓		✓		✓				5	6
Writing messages for customers	✓		✓		✓		✓			✓	5	6
Taking phone messages	✓	✓	✓	✓	✓		✓				6	2
Writing for promotional purposes		✓					✓	✓			3	8
Note taking and summarizing in meetings and presentations	✓	✓	✓	✓	✓		✓				6	2

Table 4 shows ten needed skills for writing. The highest needed skill was writing emails, followed by writing reports, writing business letters, taking phone messages, and note taking and summarizing in meetings and presentations. The least needed skill was writing for promotional purposes.

Problems of using English in hotel and tourism industry

Table 5 Listening skills

Topic	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	Total	Rank
Listening to conversations by phone	✓	N	✓	✓		N	✓	✓		N	5	2
Listening to a variety of different accents (Indian, Chinese, Japanese, Korean, etc.)	✓		✓		✓		✓		✓		5	2
Listening to British accent	✓		✓		✓		✓		✓		5	2
Listening to English in fast speed			✓						✓		2	6
Listening to English idioms	✓		✓								2	6
Listening to customers' comments, advice, complaints	✓							✓			2	6
Listening to and understanding what customers want	✓		✓	✓	✓		✓	✓	✓		7	1
Listening to customers' questions and inquiries	✓						✓	✓			3	5
Listening and taking notes			✓					✓			2	6
Listening to news, TV, information or conferences				✓			✓				2	6

Table 5 shows ten problems related to the sub-skills of listening. The most problematic sub-skill was listening to and understanding what

customers need, followed by listening to conversations by phone, listening to a variety of different accents, and listening to a British accent. These skills were rated at a high level. The next rank was listening to partners or customers' questions and inquiries.

Table 6 Speaking skills

Topic	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	Total	Rank
Conducting conversations by phone	✓		✓	✓						N	3	4
Communicating with foreign guests in person				✓		✓	✓				3	4
Negotiating for mutual understanding	✓						✓				2	8
Providing and explaining information about rooms, facilities, and services	✓		✓				✓	✓			4	1
Inquiring about customers' needs and decisions	✓			✓				✓			3	4
Giving customers directions	✓		✓								2	8
Pronouncing English consonant and vowel sounds	✓		✓		✓				✓		4	1
Offering assistance, suggesting and providing solutions	✓						✓				2	8
Lacking knowledge of vocabulary, grammar and structure			✓			✓			✓		3	4
Lacking of self-confidence to speak English			✓	✓			✓		✓		4	1

Table 6 shows ten problems related to the sub-skills of speaking. The highest problematic sub-skills included three skills: providing and explaining information about rooms, facilities, and services, pronouncing English consonant and vowel sounds, and self-confidence to speak English as they were mentioned in 4 resources. The next rank was conducting conversations by phone, communicating with foreign guests in persons, inquiring about customers' needs and decisions, and lacking knowledge of vocabulary, and certain grammatical points.

Table 7 Reading skills

Topic	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	Total	Rank
1. Reading emails	✓	N	✓	✓	N	N	✓	✓		N	5	2
2. Reading reports (minutes of meeting or production)	✓		✓	✓			✓		✓		5	2
3. Reading customers' itinerary ore hotel documents	✓		✓					✓			3	7
4. Reading business letters and faxes	✓		✓	✓			✓	✓	✓		6	1
5. Reading news (newspapers or newsletter)	✓			✓			✓	✓	✓		5	2
6. Reading a company's official information (bulletins, notices or manuals)	✓		✓	✓			✓				4	5
7. Reading information from the internet	✓						✓	✓	✓		4	5
8. Reading brochures, leaflets, magazines, or journals	✓			✓							2	8
9. Reading complaint letter or recommendations			✓					✓			2	8

Table 7 shows ten problems related to the sub-skills of reading. The most problematic sub-skills were reading business letters and faxes, followed by reading emails, reading reports, and reading news. The next rank was reading official information issued by a company and reading information from the Internet. The least problematic sub-skill was reading complaint letter or recommendations.

Table 8 Writing skills

Topic	R1	R2	R3	R4	R5	R6	R7	R8	R9	R10	Total	Rank
Writing emails	✓	N	✓	✓	N	N	✓	✓		N	5	1
Writing business letters	✓		✓	✓			✓				4	2
Writing memos	✓						✓				2	8
Writing reports	✓		✓	✓			✓				4	2
Writing messages for customers	✓		✓				✓		✓		4	2
Taking notes of phone messages, meetings and presentations	✓		✓				✓				3	5
Writing information or comments in guest's profile			✓				✓				2	6
Writing for promotional purposes							✓	✓			2	6

Table 8 shows ten problems of using writing skills. The most problematic sub-skills was writing emails, followed by writing business letters, writing reports and writing messages for customers. The least problematic sub-skills were writing information or comments in guest's profile and writing for promotional purposes

English skills that are necessary for working in hotel and tourism industry

The findings of this study can be divided and discussed in two parts: the English sub-skills that are necessary for working in hotel and tourism industry and the problems of using English in hotel and tourism industry in terms of listening, speaking, reading, and writing skills.

This study unveiled relevant results from previous studies. For example, Chamnankit (2015) examined the needs of English language skills among receptionists at Bangkok boutique hotels, and the results showed that respondents rated listening to and understanding what customers want at a high level of needs. Likewise, the findings of this study revealed that the majority of staff working in hotel and tourism industry rated listening to and understanding what customers want as a very high level of needs as the first rank.

According to the findings of this study, it was found that providing and explaining information about rooms, facilities, and services were the most needs of speaking skills for workers working in hotel and tourism industry. This can be confirmed by the results of Pongjumpa (2011) who examined a survey of the needs of English proficiency of five-star hotels' staff and representatives in Bangkok and the aspect of needs referring to hotel English and general English, in which the respondents rated providing and explaining information about room details and facilities as a very high level of needs.

With regard to reading skills, reading emails was ranked as the first needed skill for staff in hotel and tourism industry. Moreover, the finding of this study supports the studies of Chantanont (2012) Chamnankit (2015) and Phongpichitphoom (2017), who emphasized that the respondents of their research rated reading emails as a high level of needs.

In terms of writing skills, writing emails was ranked as the first needed writing skill for staff who work in hotel and tourism industry. In the same way, this finding is confirmed by the studies of Charunsri (2011) Pongjumpa (2011) Bach (2015) and Phongpichitphoom (2017) which indicates that the majority of the respondents needed writing emails skills because this skill was usually used for customer contact and transaction.

Problems of using English in hotel and tourism industry

The results of this study showed that listening to and understanding what customers want were the most problematic listening skills for working in hotel and tourism industry. This is because working in the hotel and tourism industry has a lot of opportunities to meet and communicate with many foreigners. Chamnankit (2015) stated that the receptionist is usually in contact with people from different countries and nationalities. As the hotel and tourism industry have customers from many different nationalities who have different accents, it supports the finding of this study that the second rank problems in listening was listening to various English accents, e.g. American, Indian, Chinese, Japanese, Korean, etc.

In terms of speaking skills, this research found that there were three skills that were in the first rank of the problems: providing and explaining information about rooms, facilities, and services, pronouncing English consonant and vowel sounds, and lack of self-confidence to speak English. Phongpichitphoom (2017) mentioned that speaking skills were necessary for employees to work in hospitality and tourism. Similarly, Pongjumpa (2011) said that the skill mostly used at work was speaking skills in order to explain information about room details, facilities, products, services, and prices. Thus, pronouncing correct English

consonant and vowel sounds and having self-confidence are important factors contributing to effective communication in English.

The findings of this study suggested that reading business letters and faxes was the most problematic reading skill. Therefore, staff working in hotel and tourism industry need to improve their skill in reading business letters to collect any reservations and requirements from their customers, their partners, and state organization.

In terms of writing skills, grammar was the most problematic. While working, the employees need to write emails, business letters or reports, etc. in order to communicate and coordinate with superiors, colleagues and their customers. Thus, grammar was the important problem that caused difficulties in writing in English (Chantanont, 2012).

Conclusion

This study highlighted the importance of English language in hotel and tourism industry. The research investigated the needs of English skills and the problems of using English in terms of listening, speaking, reading, and writing skills in hotel and tourism industry. The data were collected from the results of ten research studies and then, analyzed into the top ten rankings. The results were divided into two main sections: the needs of English skills in hotel and tourism industry and the problems while using English in hotel and tourism industry. Each of section included four language skills: listening skills, speaking skills, reading skills, and writing skills. For the former case, the most needed listening skill was understanding what customers want. The most needed for speaking skills were providing and explaining information about rooms, facilities, and services. The highest rank of needed reading skills was reading emails, and writing emails was the highest rank of needed writing skills. For the later

case, understanding what customers want was the most problematic listening sub-skills. The highest rank of problems in speaking skills included three sub-skills: providing and explaining information about rooms, facilities, and services, pronouncing English consonant and vowel sounds, and self-confidence to speak English. The highest rank of problems in reading skills was reading business letters and faxes. Also importantly, grammar was found to be the most problematic area in writing. The results of this study provide information for people who are interested in working in hotel and tourism industry for preparing and the results can be a useful guideline to develop training programs about English skills in hotel and tourism industry.

References

- Bach, T. T. T. (2015). **Needs analysis of English language use in tourism: A case study of international travel companies in Vietnam.** (Master's thesis), I-Shou University.
- Chamnankit, P. (2015). **The needs of English language skills among receptionists at boutique hotels in Bangkok.** (Master's thesis), Thammasat University.
- Chantanont, R. (2010). **A study of problems and needs for English communication improvement of Hotel front office staff at hotels in Bangkok.** (Master's thesis), Thammasat University.
- Chantaramard, Y. (2017). **Perceived problems in English speaking among staff of a hotel in Hua Hin** (Master's thesis), Thammasat University.
- Charunsri, K. (2011). **The needs and problems of English languages skills for the hotel front office staff in Chinatown, Bangkok.** (Master's thesis), Thammasat University.

- Erazo, M. A. C., Ramírez, S. I. M., Encalada, M. A. R., Holguin, J. V., & Zou, J. H. (2019). English language skills required by the hospitality and tourism sector in El Oro, Ecuador. **Theory and Practice in Language Studies**, 9 (2), 156-167.
- Fatimah, S., & Al-Hafizh, M. (2020). **Need Analysis on English for Hotel at the Faculty of Tourism and Hospitality at Universitas Negeri Padang**. Paper presented at Eighth International Conference on Languages and Arts (ICLA-2019) (pp. 48-53). Atlantis Press.
- Kuosuwan, B. (2016). The readiness of English communication skills of tourism employees in Bangkok for entering the ASEAN community. **International Journal of Environmental & Science Education**, 11 (18), 12903-12907.
- Leelaviriyawong, S. (2015). **Foreign tourists' satisfaction towards English oral communication with Thai vendors in Bangkok** (Master's thesis), Thammasat University.
- Lertchalermtipakoon, P., Wongsuwan, U., & Kawinkoonlasate, P. (2021). Need Analysis: English Language Use by Students in the Tourism and Hospitality and Industry. **English Language Teaching**, 14 (3), 59-71.
- Phongpichitphoom, P. (2017). **English communication problems affecting Thai employees' performances in international online travel agencies**. (Master's thesis), Thammasat University.
- Pongjampa, S. (2011). **A survey of the needs of English proficiency of five-star hotels' staff and representatives in Bangkok and the aspect of needs referring to hotel English and general English**. (Master's thesis), Thammasat University.
- Prachanant, N. (2012). Needs analysis on English language use in tourism industry. **Procedia - Social and Behavioral Sciences**, 66, 117-125.

- Sangnok, P., & Jaturapitakkul, N. (2019). Perceptions of Thai Undergraduate Students toward the Asian English Accents on Listening Comprehension. **REFlections**, 26 (2), 24-50.
- Suparan, C. (2014). **The study of the needs and the problems in using English with foreigners among hotel receptionists in Kanchanaburi**. (Master's thesis), Thammasat University.
- Taraporn, T., Torat, S. N., & Torat, B. (2014). The development of Hotel English Training program focusing on task-based instruction to enhance communication skills. **Veridian E-Journal, Silpakorn University (Humanities, Social Sciences and Arts)**, 7 (5), 205-221.
- Wikipedia. (2021). List of language by total number of speakers. (2021, June 13). In **Wikipedia** https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_languages_by_total_number_of_speakers
- World Travel and Tourism Council. (2001-2010). Annual Report 2001. Accessed 20th December 2021. Available from www.wttc.org

การศึกษากิจกรรมเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยว

โดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์

ตำบลเขาคราม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

A Study of Activities for Tourist Route Development by Creative Community-based Tourism in Khao Kram District, Krabi Province

สุภัทรา สังข์ทอง¹, กัญญาพัชร พัฒนาโกคินสกุล², วิภาวี คามวุฒิ^{3*}

Sangtong Suphattra, Kanyapat Pattanapokinsakul, Kammawut Wipawee

Received: 9 October 2020, Revised: 15 January 2021, Accepted: 22 January 2021.

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ตำบลเขาคราม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลเขาครามและพัฒนาเครือข่ายเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลเขาคราม จังหวัดกระบี่ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ กำหนดขอบเขตของการศึกษาในพื้นที่ตำบลเขาคราม อำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่ ซึ่งมีประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 25 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน 4 คน ตัวแทนผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนของ

¹ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต MBA (Tourism Management), อาจารย์ สังกัดสาขาวิทยาการจัดการท่องเที่ยวทางทะเล คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

² MBA (Tourism and Hospitality Management), อาจารย์ สังกัดสาขาวิทยาการจัดการอุตสาหกรรมท่องเที่ยวและบริการ (หลักสูตรภาษาอังกฤษ) คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

³ MBA, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

* Corresponding author: wipawee.k@pkru.ac.th

ตำบลเขาคราม 8 คน ตัวแทนภาครัฐส่วนท้องถิ่น 3 และนักท่องเที่ยวร่วมทดลองเส้นทาง 10 คน โดยใช้การคัดเลือกแบบตามสะดวก (Convenience Selection) และใช้เครื่องมือเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการพรรณนาตามทฤษฎีเกี่ยวกับองค์ประกอบการท่องเที่ยว (5A) ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพพัฒนาเพื่อบรรจุในเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลเขาคราม ประกอบด้วยกิจกรรมหลัก 11 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมสานตะกร้าไม้ไผ่ 2) กิจกรรมทำพวงกุญแจไม้รูปสัตว์ทะเล 3) กิจกรรมชิมน้ำผึ้งธรรมชาติและชมการเลี้ยงผึ้งโพรง 4) กิจกรรมทำขนมโรตีสีกรอบพื้นถิ่น 5) กิจกรรมพายคายัคชมเขาเกาะโรส 6) กิจกรรมชมพรรณไม้ป่าชายเลนและทำปอมคลองสองน้ำ 7) กิจกรรมชมเขื่อนและป่าพรุ ณ เขื่อนเขาค้อม และ 8) กิจกรรมชมถ้ำธรรมชาติหินงอกหินย้อยและอ่างเก็บน้ำธรรมชาติ ณ วังน้ำเขียว 9) กิจกรรมทำขนมบ้าบิ่นจากข้าวสาลีพันธุ์ท้องถิ่น 10) กิจกรรมทำผ้าบาติก ซึ่งทุกกิจกรรมเน้นให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างใกล้ชิด 11) กิจกรรมชมบ้านโบราณ จากผลการวิเคราะห์กิจกรรมสามารถสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมใน 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 บ้านทุ่ง หมู่ที่ 2 หนองจิก หมู่ที่ 3 บ้านโนนหนิง และหมู่ที่ 6 เขาค้อม พัฒนาออกมาเป็นเส้นทางท่องเที่ยวใหม่ 1 เส้นทาง ระยะเวลา 2 วัน งานวิจัยฉบับนี้สามารถนำไปใช้ในการต่อยอดพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวใหม่และเพิ่มมูลค่าทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนและส่งเสริมสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นที่ยู่งัก ตลอดจนเกิดการกระจายรายได้และสร้างอาชีพใหม่ให้แก่ชุมชนอีกด้วย

คำสำคัญ: กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์ เส้นทางท่องเที่ยว การท่องเที่ยวโดยชุมชน

Abstract

This research studies potential activities in order to create a tourism route managed by creative community-based tourism in Khao Kram sub-district, Mueang District, Krabi Province. This study aims to survey and compile all data about activities within the beach area. The determined activities, afterward, might lead to the development of a

tourism route in the area under study. The action research was applied to this study. The scope of this research is Khao Kram sub-district, Mueang District, Krabi Province. The data were collected from 25 people using a convenience sampling method, comprising of 4 Khaokram community leaders, 8 representatives from entrepreneur sector in Khao Kram Sub-districts, 3 representatives from local administrative organizations and other 10 tourists who joined the trial trip. The data collection tool was a semi-structured interview. The collected data was analyzed using content analysis according to 5A theory. Results show that the activities in tourist attractions have high potential to be developed and added into a new route of Khao Khram sub-district. Those feasible activities can be divided into 8 main activities 1) bamboo basket weaving 2) wooden sea animal keychain making 3) natural honey tasting and hollow bee keeping 4) local roti dessert making 5) kayaking at Khao Ka Rot 6) exploring plants and mangrove forests at Tha Pom Khlong Song Nam. 7) visiting dams and swamp forests at Khao Khom Dam 8) exploring stalagmite caves and natural reservoirs at Wang Nam Khiao 9) Making coconut macaroon from local rice 10) making batik fabric in which tourists can closely participate in every process and 11) visiting an ancient house. All of activities emphasize tourists' close participation with local community. Based on the results of activity analysis, a network between activities in each village was established. There are 3 villages, namely Village No. 1 Ban Thung Village, Village No. 2 Nong Chik Village, Village No. 3 Ban Nai, and Village No. 6 Khao Khom used as a new route for a 1-day trip for tourists who are interested in community-based tourism. This research report can be used further to develop new tourist routes. These feasible activities can add value to tourist resources in the community. They also can be used to promote local wisdom to both local

and visiting tourists. The activities could also bring about new careers and income distribution to the people residing in the Khaokram community.

Keywords: creative activities, tourism route, community-based tourism

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การพัฒนาการท่องเที่ยวในปัจจุบันจำเป็นต้องคำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และวัฒนธรรม โดยเน้นการมีบทบาทของคนในชุมชนมากขึ้น เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการพัฒนาดังกล่าวจำเป็นต้องพัฒนามาบนพื้นฐานของทรัพยากรคน สถานที่โดดเด่นและภูมิปัญญาของชุมชนที่มีอยู่ในพื้นที่นั้น ๆ เพื่อให้เกิดอัตลักษณ์ของชุมชน อาทิ ด้านหัตถกรรม วรรณกรรมชุมชน อาหารท้องถิ่น สถาปัตยกรรม ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น เนื่องจากกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนช่วยสร้างความเพลิดเพลินให้นักท่องเที่ยวและยังสามารถทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนท้องถิ่นกับผู้อ่านได้อีกด้วย (Thongma 2016) จากสถานการณ์โรคระบาด COVID-19 ที่เกิดการระบาดในปี 2019 จนถึงปัจจุบันส่งผลให้การท่องเที่ยวในประเทศไทยชะงัก เนื่องจากรายได้หลักของประเทศไทยมาจากธุรกิจด้านการท่องเที่ยวและบริการ ส่งผลให้นักท่องเที่ยวต่างชาติไม่สามารถเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยได้ดังเดิม ส่งผลให้การท่องเที่ยวไทยหยุดชะงัก ซึ่งมีผลกระทบกว้างในแหล่งท่องเที่ยว เมืองหลักของประเทศไทย โดยเฉพาะ จังหวัดกระบี่ และจังหวัดภูเก็ต ทำให้นักท่องเที่ยวและสถานประกอบการต่างๆ จำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนนโยบาย พฤติกรรมและหันมาเน้นการท่องเที่ยวในประเทศมากขึ้น นอกจากนี้รัฐบาลก็ยังมีนโยบายและแคมเปญกระตุ้นให้คนภายในประเทศเกิดการใช้จ่ายใช้สอยในด้านการท่องเที่ยว ยิ่งไปกว่านั้น รัฐบาลได้นโยบายสนับสนุน “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” เพิ่มมากขึ้นอีกด้วย เพื่อเกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนอย่างแท้จริงและตระหนักให้คนในชุมชนรักท้องถิ่น ห่วงแหนทรัพยากร และรักษาทรัพยากรอย่างยั่งยืน ดังนั้น การท่องเที่ยวโดยชุมชน จึงมีรูปแบบการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งเท่านั้น หากแต่เป็นเครื่องมือในการพัฒนานคน พัฒนาชุมชน และสร้างระบบการทำงานแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเจ้าของทรัพยากรคือสมาชิกในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ เกิดการ

เรียนรู้ และมีผลประโยชน์ร่วมกัน และสามารถสร้างรายได้ เกิดการจ้างงาน มีการพัฒนาต่อ ยอดผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นนำไปสู่เศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน โดยเฉพาะการอนุรักษ์ และการใช้ทรัพยากรให้สามารถใช้ประโยชน์ได้ในระยะยาว (Kampetch and Jitpakdee, 2017; Jitpakdee and Thapa, 2012; Pimlapas Pongsakomrungsilp, 2014)

จังหวัดกระบี่เป็นจังหวัดหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลผลกระทบด้านการท่องเที่ยวที่ได้วางแผนปรับตัวในเรื่องการท่องเที่ยว โดยปกติแล้วนักท่องเที่ยวที่เดินทางท่องเที่ยวมายังจังหวัดกระบี่ส่วนใหญ่มักให้ความสนใจกับแหล่งท่องเที่ยว ประเภทชายหาด เกาะแก่งต่าง ๆ ในทะเลจังหวัดกระบี่ ซึ่งเป็นศักยภาพการท่องเที่ยวทางธรรมชาติหลักของจังหวัด โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวทางทะเลที่ได้รับความนิยมระดับโลก เช่น เกาะพีพี และเกาะลันตา และหากพิจารณาวิสัยทัศน์ของจังหวัดกระบี่ในปี 2020 “เมืองท่องเที่ยวคุณภาพระดับนานาชาติ เกษตรอุตสาหกรรมยั่งยืน สังคมน่าอยู่ มีการปรับตัวเท่าทันต่อบริบทการเปลี่ยนแปลง”ที่ได้มุ่งเน้นยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นการท่องเที่ยวสีเขียว (Green Tourism) ในภาพรวมของจังหวัด ซึ่งพบว่าพื้นที่ตำบลเขาครามมีศักยภาพทั้งด้านต้นทุนทางทรัพยากร ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวหลักที่เป็นที่รู้จักกันในนามผาปิศาจเขากาโรส และท่าปอมคลองสองน้ำ และต้นทุนทางปัญญาจากคนท้องถิ่น เช่น วัฒนธรรม วิถีชีวิต การประกอบอาชีพ อาหาร กลุ่มวิชาชีพ ชุมชน ฯลฯ ที่สามารถสร้างสรรค์เป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อรองรับการขยายเส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน และก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนและนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังเป็นการกระจายรายได้ในตำบลได้เพิ่มมากขึ้นด้วย โดยการนำองค์ประกอบการท่องเที่ยว (5A) และแนวคิดและทฤษฎีการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการมีส่วนร่วมมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเส้นทางและศึกษาศักยภาพ การศึกษาครั้งนี้ได้ประยุกต์ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action research) เพื่อให้คณะนักวิจัยและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการการท่องเที่ยวได้ร่วมกันสร้างสรรค์กิจกรรมและเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์ในชุมชนขึ้นเพื่อกระจายกลุ่มนักท่องเที่ยวจากในพื้นที่หลักและรองรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาพรวมของตำบล ดังนั้น การศึกษากิจกรรมเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ของตำบลเขาคราม จังหวัดกระบี่ จะสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมการท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนที่มีศักยภาพสูงและนำไปสู่

การเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ กระจายรายได้ให้แก่ชุมชนและก่อให้เกิดความยั่งยืนทั้งใน ด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสร้างเครือข่ายภายในชุมชนให้มีความ ยั่งยืนและเข้มแข็งมากขึ้นด้วย

วัตถุประสงค์การวิจัย

การศึกษาค้นคว้านี้มีวัตถุประสงค์ 2 ข้อ ได้แก่

1. เพื่อสำรวจและรวบรวมข้อมูลกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบล เขาคราม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่
2. เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลเขาคราม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

การทบทวนวรรณกรรม/ แนวคิด

งานวิจัยฉบับนี้ได้ศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวโดย ชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ตำบลเขาคราม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่ โดยการนำทฤษฎีและ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดของงานวิจัย ดังนี้

แนวคิดและทฤษฎีองค์ประกอบการท่องเที่ยว (5A)

พยอม ธรรมบุตร (Thammabut, 2006) ได้แบ่งองค์ประกอบของการ ท่องเที่ยวเป็น 5 ประเภท ดังนี้ 1) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) ได้แก่ การ มีระบบโครงสร้างพื้นฐานที่เหมาะสม เช่น ระบบคมนาคม สนามบิน ตลอดจนบริการ ด้านอุตสาหกรรมขนส่ง เช่น การขนส่ง ทางอากาศ ทางบก และทางน้ำ ซึ่งจะ เอื้ออำนวยให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางไปถึงจุดหมาย ปลายทาง (Destination) หรือแหล่งท่องเที่ยว (Attraction) 2) การมีที่พักแรมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว (Accommodation) ที่ต้องการค้างคืน ได้แก่ ที่พักประเภทต่าง ๆ เช่น โรงแรม รีสอร์ทท เกสต์เฮาส์โฮมสเตย์ ที่พักแรมประเภทต่าง ๆ จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกในระดับต่าง ๆ กัน ซึ่งจะทำให้มีราคาและบริการในระดับต่างกัน ได้แก่ ภัตตาคาร สรวายน้ำ พิตเน สเซ็นเตอร์ ชวน้ำ ศูนย์กลางธุรกิจและสิ่งอำนวยความสะดวก 3) แหล่งท่องเที่ยว (Attraction) นับเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญสูงสุดของการเดินทาง เพราะเป็นจุด

ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวอาจเป็นแหล่งธรรมชาติที่มีความโดดเด่น เช่น แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ เช่น ปราสาทพนมรุ้ง แสดงถึงความรุ่งเรืองของอาณาจักรขอม การท่องเที่ยวชนบทเพื่อสัมผัสวิถีชีวิตชาวบ้าน เรียนรู้ถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนโบราณสถานยุคเก่าแก่ก่อนประวัติศาสตร์ เช่น วัฒนธรรมบ้านเชียง เป็นต้น 4) กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) และกิจกรรมนันทนาการ (Tourist activities และ Recreational activities) นับเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในยุคปัจจุบัน เพราะการท่องเที่ยวไม่ได้ หมายถึง เพียงแค่การเดินทางไปชมโบราณสถาน อนุสาวรีย์ความงดงามของธรรมชาติเท่านั้น แต่เป็นการที่นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสทำกิจกรรมต่าง ๆ ได้แก่ การเดินป่า การล่องแก่งในแม่น้ำ การปีนหน้าผา การดำน้ำ การตกปลาหมึกในทะเลลึก ตลอดจนการร่วมกิจกรรมกับชุมชนเจ้าบ้าน เช่น การดำน้ำ การเกี่ยวข้าว การร่วมพิธีบายศรีสู่ขวัญ เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดจะเป็นประสบการณ์ที่อยู่ในความทรงจำของนักท่องเที่ยวและกิจกรรมดังกล่าวมักก่อให้เกิดการกระจายรายได้ 5) บริการเบ็ดเตล็ดทั้งหมดที่มีให้นักท่องเที่ยว (Ancillary) อาทิเช่น บริการด้านร้านอาหาร โรงพยาบาล ไปรษณีย์ สถานีบริการน้ำมัน ร้านค้า ร้านขายของที่ระลึก ห้องสุขา เป็นต้น สรุปได้ว่า องค์ประกอบการท่องเที่ยว (5A) คือสิ่งดึงดูดใจ (Attraction) กิจกรรม (Activities) การเข้าถึง (Accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ที่พัก (Accommodation) ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจในการนำแนวความคิดมาใช้ในการศึกษากิจกรรมเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ตำบลเขาคราม อำเภอเมือง จังหวัดกระบี่

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชน

การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนดกระบวนการทิศทาง และรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง ซึ่งมีชาวบ้านที่เป็นเจ้าของชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยวนั้น ๆ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาจัดการแหล่งท่องเที่ยวและอนุรักษ์ทั้งธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม วิถีชีวิตและรูปแบบการดำเนินชีวิต เพื่อสร้างการพัฒนาให้เกิดการยั่งยืนสู่ชนรุ่นหลังและเกิดประโยชน์ สูงสุด (Tourism Authority of Thailand, 2008)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (Wuttimatee, 1983) ได้ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนว่า “การให้ประชาชนคิดริเริ่มในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน การพิจารณาการตัดสินใจ การร่วมในการปฏิบัติและรับผิดชอบเรื่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น อันมีผลกระทบกับตัวของประชาชน การมีส่วนร่วมเป็นแนวทางที่ทำให้ประชาชนเกิดความมั่นใจ เชื่อมั่น ในการพัฒนาชุมชน ทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ” องค์การอนามัยโลกมีการนำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมที่ว่ารูปแบบที่แท้จริงหรือสมบูรณ์นั้นมี 4 ขั้นตอน คือ 1) การวางแผน ประชาชนจะต้องวิเคราะห์ที่เป็นปัญหา จัดลำดับสิ่งสำคัญ ตั้งเป้าหมาย การใช้ทรัพยากร กำหนดรูปแบบการติดตามและประเมินผล และการตัดสินใจ 2) การดำเนินกิจกรรม ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดสรรงบประมาณ 3) การใช้ประโยชน์คนในชุมชนต้องสามารถนำเอากิจกรรมใหม่ๆ มาทำให้เกิดประโยชน์ในพื้นที่ซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของการพึ่งตนเอง และการควบคุมทางสังคม 4) การได้รับประโยชน์ประชาชนจะต้องมีการแบ่งผลประโยชน์ที่เท่าเทียมกัน ไม่มีการลำเอียง กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

นำชัย หนูผล (Thanupol, 1999) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) นั้น ได้สรุปความหมายว่า “เป็นกระบวนการที่สมาชิกของชุมชนมีการกระทำออกมาในลักษณะของการ ทำงานร่วมกัน ที่จะแสดงให้เห็นถึงความ ต้องการร่วม เพื่อเป็นอำนาจในการต่อรองทางการเมืองและ เศรษฐกิจ เพื่อใช้ในการปรับปรุงสภาพของชุมชน หรือเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนใน การระบุปัญหาที่พบและร่วมมือกันให้กิจกรรมนั้นคล่อง เพื่อประโยชน์ของชุมชน โดยไม่ต้องคอยพึ่งพาความช่วยเหลือจากภาครัฐหรือเอกชน”

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว

สุดชีวัน นันทวัน ณ อยุธยา (Na Ayutthaya, 2008) กล่าวถึงการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยชุมชนมีส่วนร่วม คือ การให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยว ทั้งการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและในการประเมินผลและที่สำคัญ คือ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์โดยให้ชุมชน

ท้องถิ่นเป็นผู้รับประโยชน์ทั้งทางตรงและทางอ้อม และมีรายได้จากการท่องเที่ยวเพื่อก่อให้เกิดความรัก ความหวงแหน การสร้างจิตสำนึกในการดูแลและปกป้องทรัพยากรท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมให้คงอยู่อย่างยั่งยืน

สินธุ์ สโรบล (Sarobol, 2003) ได้กล่าวถึงการจัดการโดยชุมชน ไว้ว่ารูปแบบของการจัดการโดย ชุมชนถูกคาดหวังว่าเป็นวิธีการจัดการท่องเที่ยวแบบหนึ่งที่มีศักยภาพ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการ และสนับสนุนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติรวมทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวในตัวเอง ในขณะเดียวกันก็เกิดประโยชน์แก่เศรษฐกิจชุมชนของคนในท้องถิ่นอีกด้านหนึ่งด้วย นอกจากนี้การเรียกชื่อการจัดการการท่องเที่ยวยังมีอีกหลายชื่อในลักษณะที่คล้ายกัน ซึ่งสามารถพบได้บ่อยครั้งคือคำว่า “การท่องเที่ยวโดยชุมชน” (Community-Based Tourism) หรือ “การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ” (Ecotourism) หรือ “การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์” (Conservation tourism)

แนวคิดและทฤษฎีการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

สุดแดน วิสุทธิลักษณ์ และคณะ (Wisudthiluck et. al., 2013) และชนินทร อยู่เพชร (Yoopetch, 2016) ได้กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแนวใหม่ มีการริเริ่มในประมาณปี พ.ศ. 2542 โดยมีแรงบันดาลใจจากความโดดเด่นในด้านวัฒนธรรมของประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่คำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวและเจ้าบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อเป็นการส่งเสริมและเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวและเจ้าบ้านมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดและเรียนรู้วัฒนธรรมอย่างจริงจังผ่านประสบการณ์ที่ได้รับจากการเรียนรู้ในพื้นที่ท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์นี้ จะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความจดจำและประทับใจอย่างลึกซึ้งในพื้นที่ของการท่องเที่ยว โดยงานวิจัยของ Wongwanich, W., (1996) และ รัชดา จิระธรรมกุล (Chirathamakul, 2016) พบว่า การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ นอกจากควรจะมีการสร้างสรรคกิจกรรมทางวัฒนธรรมให้แก่ักท่องเที่ยวให้ได้เรียนรู้ด้วยการสัมผัสและปฏิบัติจริงแล้วนั้น การพัฒนาการจัดวางตำแหน่งฐานการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ การเพิ่มพื้นที่ลานจอดรถให้เพียงพอกับความต้องการของนักท่องเที่ยว ปรับปรุงห้องน้ำให้ได้มาตรฐาน สะอาด ถูกสุขอนามัย มีการจัดวางป้ายบอกทางให้อยู่ใน

ตำแหน่งที่สังเกตเห็นง่ายและควรมีพื้นที่ในการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับจำนวนนักท่องเที่ยว เพื่อเตรียมพร้อมที่จะเป็นแหล่งท่องเที่ยว ก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อีกด้วย

ในปัจจุบัน การท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ได้รับความสนใจจากนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ดังนั้น การวิจัยในครั้งนี้ ได้เน้นการศึกษาเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ และเชื่อมโยงให้เก็นเส้นทางท่องเที่ยวใหม่ในชุมชน

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ที่กำหนดขอบเขตของการศึกษาในพื้นที่ตำบลเขาคราม อำเภอเมืองกระบี่ จังหวัดกระบี่ ซึ่งประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้นำชุมชนจำนวน 4 คน ตัวแทนผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนของตำบลเขาคราม จำนวน 8 คน ตัวแทนภาครัฐส่วนท้องถิ่นจำนวน 3 และนักท่องเที่ยวร่วมทดลองเส้นทางใหม่ จำนวน 10 คน และใช้การคัดเลือกแบบตามสะดวก (Convenience Selection) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-structure interview) ที่ได้พัฒนามาจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อาทิเช่น องค์ประกอบการท่องเที่ยว (5A) ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจ (Attractions) การเข้าถึง (Accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ที่พัก (Accommodations) และ กิจกรรม (Activities) และ แนวคิดและทฤษฎีการท่องเที่ยวโดยชุมชนและการมีส่วนร่วม ซึ่งขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล เริ่มต้นสำรวจข้อมูลชุมชนโดยการลงพื้นที่ที่ประสานไปยังเทศบาลตำบลเขาคราม เพื่อรวบรวมข้อมูลชุมชนและกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว และดำเนินการสัมภาษณ์ระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2562 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีวิจัยที่ได้ มาวิเคราะห์โดยใช้การวิเคราะห์พรรณนา (Content analysis) และจำแนกข้อมูล โดยคำถามที่ใช้ถามถูกแบ่งตาม ทฤษฎี 5 A และแนวคิดและทฤษฎีของการมีส่วนร่วม เป็นพื้นฐาน เพื่อนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน (plan) การปฏิบัติ (act) การสังเกต (observe) และการสะท้อนผลการปฏิบัติ (reflect)

เพื่อสร้างข้อสรุปแนวคิดในข้อมูลจากประเด็นที่ศึกษาโดยตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ และการสะท้อนให้เห็นว่าข้อมูลหลักฐานหรือผลการวิจัยดังกล่าวต้องอาศัยการตีความหมายของข้อมูลที่เกี่ยวข้องได้ มีความถูกต้องและตรงประเด็น

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “ การศึกษากิจการกรมเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงสร้างสรรค์ ตำบลเขาคราม อำเภอมือง จังหวัดกระบี่ ” ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์เป็น 4 ตอน โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน (plan) การปฏิบัติ (act) การสังเกต (observe) และการสะท้อนผลการปฏิบัติ (reflect) ดังนี้

ผู้วิจัยได้วางแผนการปฏิบัติงานตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อศึกษาศักยภาพของพื้นที่แต่ละหมู่บ้านของตำบลเขาคราม และวางแผนระยะเวลาการดำเนินงาน การสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติโดยการจัด test tour เพื่อทดสอบเส้นทางก่อนเปิดรับนักท่องเที่ยวอย่างเป็นทางการ จากการลงพื้นที่ปฏิบัติการสำรวจและศึกษาศักยภาพของพื้นที่ที่มีศักยภาพต่อการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลเขาคราม พบว่า ตำบลเขาครามประกอบไปด้วย 6 หมู่บ้าน หมู่ที่ 1 บ้านทุ่ง หมู่ที่ 2 บ้านหนองจิก หมู่ที่ 3 บ้านโหนดหนัง หมู่ที่ 4 บ้านเขาไม้แก้ว หมู่ที่ 5 บ้านเขาขาว และหมู่ 6 บ้านเขาค้อม หมู่บ้านที่มีศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวและความพร้อมด้านทรัพยากรบุคคลในการพัฒนากิจการกรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และเส้นทางท่องเที่ยวใหม่ มีจำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านทุ่ง หมู่ที่ 2 บ้านหนองจิก หมู่ที่ 3 บ้านโหนดหนัง และหมู่ 6 บ้านเขาค้อม เนื่องจากมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

หมู่ที่ 1 บ้านทุ่ง มีศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวธรรมชาติ ชื่อ “วังน้ำเขียว” ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำของหมู่บ้าน และต้นน้ำสำคัญของตำบลเขาคราม เนื่องจากอยู่ติดริมเขาและมีถ้ำหินปูน เหมาะสำหรับผู้ที่ชื่นชอบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศสามารถเดินชมทัศนียภาพภายในถ้ำได้ในระยะทางไม่ไกลนัก ในพื้นที่นี้มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ กลุ่มจักสานไม้ไผ่-สิคราม ซึ่งมีผลิตภัณฑ์จักสานไม้ไผ่เป็นสิ่งของต่าง ๆ และงานประดิษฐ์จากเศษไม้เหลือใช้ ซึ่งในหมู่ที่ 1 หลังจากการสังเกตและสัมภาษณ์คนในชุมชน

ผู้วิจัยจึงได้ออกแบบกิจกรรมให้มีความน่าสนใจที่เน้นการให้นักท่องเที่ยวและชาวบ้านมีส่วนร่วมจากการลงมือทดลองทำเรียนรู้ไปในระหว่างท่องเที่ยว โดยสามารถแบ่งกิจกรรมออกเป็น 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมจักสานจากไม้ไผ่ในรูปแบบ ตะกร้า กระเป๋ า ซะลอม เป็นต้น 2) กิจกรรมการลงมือทำงานประดิษฐ์จากเศษไม้เหลือใช้เพื่อเป็นผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก เช่น เรือหัวโทงสัญลักษณ์ของการท่องเที่ยวทางทะเลของพื้นที่อันดามัน ปลากระโทงไม้ตั้งโต๊ะสำหรับโชว์ การระบายสีและประกอบตกแต่งพวงกุญแจปลาไม้ตามรูปแบบที่นักท่องเที่ยวชอบเพื่อเป็นของที่ระลึก เป็นต้น 3) กิจกรรมชมถ้ำธรรมชาติหินงอกหินย้อยและอ่างเก็บน้ำธรรมชาติ ณ วังน้ำเขียว การทำกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้เป็นกลไกการส่งเสริมประสบการณ์การท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวอีกรูปแบบหนึ่ง ที่สามารถสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างนักท่องเที่ยวและชาวบ้าน เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ระหว่างกลุ่มนักท่องเที่ยวเองและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชุมชนท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี กล่าวคือชุมชนเจ้าบ้านได้รับข้อเสนอแนะการทำผลิตภัณฑ์จากนักท่องเที่ยว ตลอดจนเรียนรู้พฤติกรรมและความต้องการของนักท่องเที่ยวที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้ภูมิปัญญาการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ของชุมชนท้องถิ่นตั้งแต่จุดเริ่มต้นของผลิตภัณฑ์ และซาบซึ้งถึงมูลค่าผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมที่มีความเฉพาะและมีเอกลักษณ์ที่แตกต่างกัน เป็นต้น กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวนี้สามารถสร้างความภาคภูมิใจ และมีส่วนร่วมอย่างมากในการสืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นขึ้นในพื้นที่

ภาพที่ 1 วังน้ำเขียว

ภาพที่ 2 แหล่งต้นน้ำเขื่อนวังกน้ำเขียว

ภาพที่ 3 กิจกรรมจักสานไม้ไผ่

ภาพที่ 4 กิจกรรมงานประดิษฐ์จากเศษไม้

หมู่ที่ 2 บ้านหนองจิก มีศักยภาพด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวธรรมชาติและสถานที่ท่องเที่ยว Unseen Thailand คือ ท่าปอมคลองสองน้ำ ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมสำหรับการทำกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ เล่นน้ำ และยังมีเส้นทางเดินชมธรรมชาติของพืชพรรณและพันธุ์สัตว์ที่อาศัยอยู่บริเวณคลองท่าปอมซึ่งติดกับป่าโกงกางชายฝั่งทำให้มีจุดเด่นของทรัพยากรธรรมชาติประเภทพืชและสัตว์ที่เติบโตได้ทั้งน้ำจืดและน้ำเค็ม หรือน้ำกร่อย ทั้งนี้คลองท่าปอมนับเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงที่หนึ่งที่ได้รับการนิยมเป็นอย่างมากของจังหวัดกระบี่ แต่ด้วยศักยภาพของพื้นที่ภายในมีการดูแลและการจัดการโดยเทศบาลตำบลเขาคราม ทำให้การมีส่วนร่วมของชุมชนภายในพื้นที่คลองท่าปอมมีไม่มากนัก แต่ในขณะเดียวกันพื้นที่รอบนอกของคลองท่าปอมซึ่งมีร้านค้าชุมชนที่จำหน่ายขนมพื้นเมือง เช่น ขนมบ้าบิ่นจากข้าวไรในหมู่บ้าน น้ำอ้อยจากไร่อ้อยออแกนีสในชุมชน ผ้าบาติกและผ้ามัดย้อมจากฝีมือของศิลปินพื้นบ้านในชุมชนได้สะท้อนวิถีการดำรงชีวิตเชิงเกษตร และการประกอบอาชีพด้วยพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งแม้หากไม่มีรายได้จากการท่องเที่ยวชุมชนก็สามารถอยู่อย่างพอเพียงได้ในบริบทของการดำรงชีพในปัจจุบันซึ่งได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ไวรัสโควิด19 โดยสามารถแบ่งกิจกรรมออกเป็น 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมชมพรรณไม้ป่าชายเลน

และทำปอมคลองสองน้ำบริเวณคลองทำปอม 2) กิจกรรมทำขนมบ้าบิ่นจากข้าวสಾಯพันธุ์ท้องถิ่น 3) กิจกรรมแฟนท์ผ้าบาติก การพัฒนาและดัดศักยภาพของกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ออกมานำเสนอต่อนักท่องเที่ยวล้วนสามารถสร้างประสบการณ์ที่แปลกใหม่และน่าประทับใจให้แก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 5 กิจกรรมเดินชมธรรมชาติ คลองทำปอม

ภาพที่ 6 กิจกรรมทดลองทำขนมบ้าบิ่นจากข้าวท้องถิ่น

หมู่ที่ 3 บ้านโนนหนัง เป็นพื้นที่ที่มีศักยภาพสูงด้านการท่องเที่ยวและทรัพยากรมนุษย์ เนื่องจากมีกลุ่มวิสาหกิจแปรรูปอาหารและขนมไทย กลุ่มท่องเที่ยวโดยชุมชน กลุ่มวิสาหกิจผิงโพรง กลุ่มธนาคารปู และ กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังมีเส้นทางท่องเที่ยวทางทะเล ป่าชายเลน และเขากาโรส (หุบเขาปีศาจ) โดยสามารถแบ่งกิจกรรมออกเป็น 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมท่องเที่ยวทางทะเล พายเรือคายัคชมเขากาโรส 2) กิจกรรมทำโรตีกรอบพื้นถิ่น 3) กิจกรรมศึกษาการเลี้ยงผิงโพรง ซึ่งในหมู่ที่ 3 ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งและมีความรู้ด้านการท่องเที่ยวเป็นอย่างดี เดิมจึงมีเส้นทางท่องเที่ยวเดิมอยู่แล้วจำนวน 2 เส้นทาง ภายในหมู่บ้าน คือ เส้นทางทางบกนำชมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และ เส้นทางทางทะเลนำชมเขากาโรส หลังจากการสังเกตและลงพื้นที่ ผู้วิจัยจึงมีแนวคิดเชื่อมโยงเส้นทางท่องเที่ยวทั้งทางบกและทางน้ำ

ของหมู่ที่สามเข้าด้วยกันเพื่อเพิ่มทางเลือกให้นักท่องเที่ยว และเพิ่มการมีส่วนร่วมในแต่ ละกิจกรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและชาวบ้าน

ภาพที่ 7 เขากาโรส

ภาพที่ 8 กลุ่มแปรรูปอาหารและขนมไทย

หมู่ที่ 6 บ้านเขาค้อม มีเขื่อนเขาค้อมเส้นทางศึกษาพรรณไม้และป่าพรุ และ กลุ่มวิสาหกิจเลี้ยงผึ้งโพรง ท่ามกลางสวนยางพารา และมีโรงเรียนที่ได้รับการรับรอง จากจังหวัดกระบี่เป็นเจ้าแรก กิจกรรมการเยี่ยมชมการเลี้ยงผึ้งโพรง ทำให้นักท่องเที่ยว ได้เรียนรู้กระบวนการเลี้ยงผึ้งไปจนกระทั่งถึงกระบวนการผลิตเป็นน้ำผึ้งและผลิตภัณฑ์ จากน้ำผึ้งได้อย่างละเอียดลึกซึ้ง โดยเฉพาะลักษณะของน้ำผึ้งที่มาจากผึ้งป่าที่ผสมผสาน น้ำหวานจากดอกไม้ในบริเวณป่าชายเลน และป่าบกของบริเวณบ้านเขาค้อม กิจกรรม นี้สามารถพัฒนาได้ตั้งแต่การโพรงไม้สำหรับล่อผึ้งให้เข้ามาทำรัง การทำเส้นหึ่งหรือ ขี้ผึ้ง ทั้งนี้เนื่องจากการเก็บน้ำผึ้งมีฤดูกาลเป็นตัวกำหนด แต่แหล่งกิจกรรมยังสามารถ รองรับการท่องเที่ยวได้ด้วยการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม รับประทานอาหาร ถ่ายภาพเช็คอิน และหาซื้อผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้งของกลุ่มได้ ส่วนกิจกรรมที่สองในพื้นที่ คือ การชมทัศนียภาพของการเขื่อนเขาค้อม ซึ่งได้รับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ มีบรรยากาศที่บริสุทธิ์ และโดยแหล่งกิจกรรมเสริมจากการท่องเที่ยวเชิงเกษตรใน บริเวณเดียวกัน ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้พืชพรรณที่หลากหลายในท้องถิ่น นอกจากนี้ระหว่างเส้นทางยังมีจุดชมลักษณะของภูเขาที่มาจากหมู่บ้านเขาค้อม และ ภูมิปัญญาของการสร้างบ้านพื้นเมืองโบราณของภาคใต้ที่หลงเหลือไม่มากนักในปัจจุบัน กิจกรรมต่าง ๆ นี้ เป็นการดึงดูดศักยภาพของพื้นที่เพื่อส่งเสริมให้ตำบลเขาค้อมเป็นแหล่ง ท่องเที่ยวที่มีความหลากหลายมากขึ้น สามารถแบ่งกิจกรรมได้ 3 กิจกรรม คือ 1) กิจกรรมชมเขื่อนและป่าพรุ ณ เขื่อนเขาค้อม 2) กิจกรรมชิมน้ำผึ้งธรรมชาติและชมการ

เลี้ยงผึ้งโพรง 3) ชุมบ้านโบราณ ลักษณะบ้านภาคใต้ ยกพื้นสูง สร้างด้วยไม้ ซึ่งเป็นบ้านเก่าแก่ในชุมชน

ภาพที่ 10 เชื้อนเขาค่อม ภาพที่ 11 กิจกรรมเยี่ยมชมการเลี้ยงผึ้งโพรงเขาค่อม

ภาพที่ 12 เขาค่อม

ภาพที่ 13 บ้านโบราณ

โดยหลังจากการศึกษาตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการในลำดับที่ 1 ถึง 3 แล้วนั้น ผู้วิจัยได้ประชุมร่วมกับผู้นำชุมชนทั้ง 4 หมู่บ้าน เพื่อนำเสนอและอภิปรายในการกำหนดเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยวของตำบลเขาค่อม จึงสามารถนำเสนอเส้นทางท่องเที่ยวใหม่ในรูปแบบ 2 วัน 1 คืน และดำเนินการทดสอบเส้นทางโดยการเชิญผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว ทั้งภาครัฐและเอกชน และนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างชาติ เข้าร่วมทดสอบเส้นทางในครั้งนี้ เพื่อดำเนินการขั้นตอนสุดท้าย คือ

กระบวนการทดลองปฏิบัติ เพื่อวิเคราะห์และสะท้อนผลการปฏิบัติงาน โดยมีการจัดเส้นทาง ตามแผนที่ภาพที่ 14

ภาพที่ 14 แผนที่กิจกรรมท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์และเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนใหม่ของตำบลเขาครามเชื่อมโยง หมู่ที่ 1, 2, 3, 6

โดยมีโปรแกรมการท่องเที่ยวเส้นทางใหม่ จำนวน 1 เส้นทาง ดังต่อไปนี้
วันที่ 1

- 09.00 น. ต้อนรับนักท่องเที่ยว ที่จุดนัดพบ หมู่ที่ 1 บ้านทุ่ง
- 09.30 น. พักรับประทานว่าง พร้อมชมวิวทิวทัศน์วังน้ำเขียว ณ หมู่ที่ 1 ตำบลเขาคราม
- 10.00 น. กิจกรรมที่ 1 ชมการจักสานและเรียนรู้ทดลองจักสานสิ่งของด้วยตนเอง ณ กลุ่มจักสาน หมู่ที่ 1 ตำบลเขาคราม และเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน
- กิจกรรมที่ 2 ชมและเรียนรู้ทดลองการต่อเรือไม้ ณ กลุ่มต่อเรือ หมู่ที่ 1
- กิจกรรมที่ 3 ชมเขาหินปูน และตาน้ำ ร่วมค้นหาวัสตุสำหรับจักสานจากพรรณไม้ท้องถิ่น
- 12.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน
- 13.00 น. กิจกรรมที่ 4 ชมและเรียนรู้การเลี้ยงผึ้งโพรง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเลี้ยงผึ้งโพรงบ้านเขาค้อม หมู่ 6 เลือกซื้อผลิตภัณฑ์ชุมชน

- 14.00 น. พักรับประทานอาหารว่าง ณ ลานร้านค้าชุมชน ท่าปอมคลองสองน้ำ
- 14.15 น. กิจกรรมที่ 5 ชมและเรียนรู้ระบบนิเวศที่มัสยิดรียะรีเยนรอยเชื่อมต่อกของน้ำจืดจากเขาหินปูนและน้ำเค็ม ณ ท่าปอมคลองสองน้ำ หมู่ที่ 3 ตำบลเขาคราม
- กิจกรรมที่ 6 เลือกซื้อสินค้าและใช้บริการในชุมชน เช่น การทำขนมบ้าบิ่น การหีบน้ำอ้อยยอร์แกนิก การแปรรูปผ้าบาติก การพายคายัก เป็นต้น
- 17.00 น. เข้าที่พัก (ท่าปอมรีสอร์ท)
- 18.30 น. กิจกรรมที่ 7 รับประทานอาหารเย็นท้องถิ่น และ เรียนรู้การทำโรตีสกรอบแบบฉบับของกลุ่มวิชาชีพแปรรูปผลิตภัณฑ์ หมู่ที่ 3 บ้านไหนหนั่ง ณ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ท่าปอมคลองสองน้ำ
- 21.00น. พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่ 2

- 08.00 น. รับประทานอาหารเช้าท้องถิ่น ณ เชื้อนเขาค้อมหมู่ 6 ชมวิวทิวทัศน์ยามเช้า
- 09.00 น. กิจกรรมที่ 1 ชมบ้านเรือนพื้นถิ่น และจุดชมเขาค้อมสัญลักษณ์ของหมู่บ้าน
- 10.00 น. กิจกรรมที่ 2 ลงเรือเที่ยวชมเส้นทางท่องเที่ยวทางทะเล เขากาโรส บ้านไหนหนั่ง หมู่ 3 (ล่องเรือคายักสู่หุบผาปิศาจ /หน้าต่ามนุชย์โบราณ / ลากูนเลใน)
- 12.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน ณ อ่าวมะขาม
- 13.00 น. กิจกรรมที่ 3 เล่นน้ำ ศึกษาฟอสซิล และร่องรอยวิถีชีวิตชุมชน ณ อ่าวมะขาม
- 14.00 น. กิจกรรมที่ 4 ลงเรือชมจุดภาพเขียนชุมชนทรัพย์โบราณ
- 14.30 น. อาหารว่าง
- 15.00 น. กิจกรรมที่ 5 ประเมินศักยภาพเส้นทางท่องเที่ยว “เขาคราม ห้ามพลาด”
- 17.00 น. เดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้สำรวจและรวบรวมข้อมูลกิจกรรมเพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนตำบลเขาคราม จังหวัดกระบี่ ซึ่งการศึกษาค้นคว้านี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนตำบลเขาคราม

ผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมในแหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพพัฒนาเพื่อบรรจุในเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนของตำบลเขาคราม ประกอบด้วยกิจกรรม 11 กิจกรรมหลัก ได้แก่ 1) กิจกรรมสานตะกร้าไม้ไผ่ 2) กิจกรรมทำพวงกุญแจไม้รูปสัตว์ทะเล 3) กิจกรรมชิมน้ำผึ้งธรรมชาติและชมการเลี้ยงผึ้งโพรง 4) กิจกรรมทำขนมโรตีสกรอบพื้นถิ่น 5) กิจกรรมพายคายัคชมเขากาโรส 6) กิจกรรมชมพรรณไม้ป่าชายเลนและทำปอมคลองสองน้ำ 7) กิจกรรมชมเขื่อนและป่าพรุ ณ เขื่อนเขาค้อม และ 8) กิจกรรมชมถ้ำธรรมชาติหินงอกหินย้อยและอ่างเก็บน้ำธรรมชาติ ณ วังน้ำเขียว 9) กิจกรรมทำขนมบ้าบิ่นจากข้าวสาลีพันธุ์ท้องถิ่น 10) กิจกรรมทำผ้าบาติก ซึ่งทุกกิจกรรมเน้นให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมอย่างใกล้ชิด 11) กิจกรรมชมบ้านโบราณ ทั้งนี้ ได้ทำการทดสอบเส้นทางและสรุปผลการประเมินการเข้าร่วมกิจกรรมทดสอบเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนตำบลเขาครามจากนักท่องเที่ยวที่เข้าร่วมการทดสอบเส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชนใหม่ ตามทฤษฎี องค์ประกอบการท่องเที่ยว 5A ได้ดังนี้

1. สิ่งดึงดูดใจ (Attraction)

แหล่งท่องเที่ยวในตำบลเขาครามมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่หลากหลาย และพื้นที่ป่าไม้ค่อนข้างมากและสมบูรณ์ นักท่องเที่ยวจึงสามารถท่องเที่ยวได้ทั้งเส้นทางท่องเที่ยวบนบกและเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำ อีกทั้งมีแหล่งท่องเที่ยว Unseen ทำปอมคลองสองน้ำ ที่มีชื่อเสียงในระดับประเทศ ยิ่งไปกว่านั้น ชาวบ้านในชุมชนมีอัธยาศัยดีต้อนรับแขกได้อย่างมีเมตตาใจ มีความรักใคร่กันในชุมชน มีภูมิปัญญาชาวบ้าน วิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่มีเสน่ห์ ผสมผสานระหว่างไทยและมุสลิม ทำให้ชุมชนมีเอกลักษณ์สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ ถ้ามีการโปรโมทและส่งเสริมการตลาดให้กับชุมชนให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

2. กิจกรรม (Activities)

กิจกรรมน่าสนใจและหลากหลายอย่างมากมีการสาธิตและสอนสานตะกร้าที่เป็นการนำวัตถุดิบท้องถิ่น ใบคืม และ ไม้ไผ่ ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่ทำขึ้นโดยฝีมือคนในท้องถิ่น และมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ลงมือทำพวงกุญแจจากไม้เหลือใช้ในท้องถิ่นเพื่อเป็นของที่ระลึก ซึ่งได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวมาก เพราะทุกคนจะได้ของที่ระลึกชิ้นเดียวในโลกกลับบ้าน นอกจากนี้ กิจกรรมชมพืชพรรณไม้ทำปอมคลองสองน้ำเหมาะสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในระบบนิเวศป่าชายเลนและพรรณไม้

กิจกรรมกลุ่มเลี้ยงผึ้งโพรงเขาค้อมนักท่องเที่ยวพึงพอใจและสนุกที่ได้ลองชิมน้ำผึ้งแท้สด ๆ จากระวัง และได้ชมการสาธิตหล่อผึ้ง เก็บน้ำผึ้งจริง และได้เลือกซื้อผลิตภัณฑ์น้ำผึ้งแท้ กิจกรรมชมเขื่อนเขาค้อและป่าพุ นักท่องเที่ยวได้ถ่ายรูปกับวิวสวยๆ ที่จุดลานแปดเหลี่ยม และสะพาน สัมผัสวิถีธรรมชาติสวยงาม ๆ เปรียบได้กับเขื่อนเขื่อนหาลานขนาดย่อม ๆ กิจกรรมชมบ้านโบราณ กิจกรรมยังไม่ค่อยน่าสนใจ และเป็นพื้นที่ส่วนตัว ถ้าต้องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวควรเพิ่มความน่าสนใจอีก กิจกรรมกลุ่มแปรรูปอาหารและขนมไทย นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และลงมือทำการทำโรตีสีกรอบและกระหรีบไปด้วยตนเองร่วมกับชาวบ้านเพื่อสร้างประสบการณ์ใหม่ให้กับนักท่องเที่ยวทำให้เป็นที่สนใจเป็นอย่างมาก กิจกรรมท่องเที่ยวทางทะเล เขากาโรส เป็นกิจกรรมที่สนุกมาก ๆ ได้พายคายัคเข้าไปชมถ้ำด้านใน ชมป่าโกงกางที่ธรรมชาติและสมบูรณ์สุดๆ เส้นทางพายเรือไม่แคบจนเกินไป มีผู้ให้ข้อมูลตลอดทางดีมาก ๆ

3. การเข้าถึง (Access)

การเข้าถึงแผนที่เส้นทางตาม google map ยังมีปัญหาในบางจุดเนื่องจากยังปักหมุดในเส้นทางหรือจุดที่ผิด ทำให้ต้องแก้ไขเพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้าถึงข้อมูลแผนที่ได้ง่ายขึ้น และ แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ควรมีป้ายแสดงข้อมูลแต่ละสถานที่ที่ชัดเจนเพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงข้อมูลได้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ ยังขาดป้ายบอกทางมายังแหล่งท่องเที่ยวและกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ซึ่งชาวบ้านมีแนวคิดที่จะจัดทำป้ายบอกทางเข้าแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ในชุมชนเขาค้อในป็นหน้า

4. สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities)

สถานที่ท่องเที่ยวบางจุดกิจกรรมยังขาดแคลนห้องน้ำ เช่น กิจกรรมจักสานไม้ไผ่-สิริคราม กิจกรรมกลุ่มเลี้ยงผึ้งโพรงเขาค้อ และกิจกรรมชมป่าพุ เขื่อนเขาค้อมีเนื่องจากเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยังไม่เป็นที่รู้จักและนิยมมาก ทำให้ต้องใช้ห้องน้ำบ้านของชาวบ้านเพื่อแก้ไขปัญหา ซึ่งในอนาคตชุมชนควรมีการจัดสร้างห้องน้ำส่วนกลางในชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยวให้มากขึ้น

5. ที่พัก (Accommodation)

ที่พักในชุมชนเขาค้อมีความหลากหลายมากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่มักท่องเที่ยววันเดียว หรือ เลือกพักที่รีสอร์ทภายในชุมชน โดยการบริหารจัดการห้องพักให้นักท่องเที่ยวยังไม่มีระบบเท่าที่ควร สัญญาณ WIFI อ่อน บริเวณ

โดยรอบค่อนข้างมีด และยังขาดที่พักแบบโฮมสเตย์ ซึ่งชาวบ้านมีความสนใจและมีแผนที่จะพัฒนาและจัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ท้องถิ่นเพื่อเพิ่มทางเลือกที่พักให้นักท่องเที่ยว และสร้างโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ใกล้ชิดวิถีชีวิตชุมชนได้มากขึ้นอีกด้วย

จากการศึกษาครั้งนี้ส่งผลให้ชาวบ้านและหน่วยงานรัฐชุมชนมีแนวความคิดการริเริ่มตลาดทำชุมชนริมเขื่อน (บ้านเขาคราม) เพื่อเพิ่มกิจกรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างรายได้เพิ่มให้แก่คนในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังมีแนวคิดที่จะจัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์และทำ Home stay เขาคราม เพิ่มเติมเพื่อเป็นอีกหนึ่งทางเลือกในการพักผ่อนของนักท่องเที่ยวที่ต้องการใกล้ชิดวิถีชุมชนและธรรมชาติ เนื่องจากพื้นที่เขาครามยังมีที่พักให้นักท่องเที่ยวเลือกจำกัด การทำ Homestay ทำให้นักท่องเที่ยวที่ตัดสินใจเข้าพักสามารถทำกิจกรรมหรือมีส่วนร่วมกับชุมชนเพิ่มประสบการณ์การท่องเที่ยวแนวใหม่ให้กับนักท่องเที่ยวได้อีกด้วย นอกเหนือไปจากการท่องเที่ยวทั่วไปในจังหวัดกระบี่ เช่น กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงผจญภัย กิจกรรมการท่องเที่ยวทางทะเล เป็นต้น

ทั้งนี้ การพัฒนากิจกรรมจำเป็นต้องมีการบูรณาการร่วมกันระหว่างผู้ประกอบการในพื้นที่ หน่วยงานภาครัฐ องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น และประชาชนในพื้นที่ การพัฒนาบุคลากรคนรุ่นใหม่เพื่อรองรับ ตลอดจนการเตรียมพร้อมเพื่อการบริหารจัดการกลุ่มการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เป็นเอกภาพ การกระจายรายได้ที่เป็นธรรม รวมถึงการสร้างข้อตกลงร่วมกันในการพัฒนาการท่องเที่ยวบนพื้นฐานของทรัพยากรดั้งเดิมให้มีความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป ควรต้องศึกษาเรื่องการสร้างมูลค่าเพิ่มของทรัพยากรการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ในชุมชนบ้านเขาครามรวมถึงรูปแบบการพัฒนาศักยภาพบุคลากรในการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนในชุมชนบ้านเขาคราม อีกทั้ง พัฒนาที่พัก Homestay และริเริ่มตลาดชุมชนเขาครามริมเขื่อนเขาค้อมเพื่อสร้างจุดเด่นและกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าถึงได้มากขึ้น ทุกเพศทุกวัย

References

- Chiratamakul, Ratchada. (2016). **Guidelines for the development of creative community tourist attractions.**Cultural aspect in Ban Han community, Thalang District. Journal of Cultural Trends Siam University Year: 17 Issue: 31 Page Number: 3-17 Year 2016
- Development Plan for Southern Andaman Provincial Cluster 2019 – (2022). [in Thai]. Retrieved July 15, 2020, from <http://www.osmsouth-w.moi.go.th/main/page/28>
- Kampetch, Pronpimon and Jitpakdee Rungrawee., 2017. **Success factors for management by community-based tourism to sustainable.** in Proceeding of The 7th STOU National Research Conference. (p.564-575). November 24, Bangkok: Sukhothai Thammathirat University – Thailand.
- Krabi Province. (2014). **Krabi Vision 2020.** [in Thai]. Retrieved July 15, 2020, from http://www.krabi.go.th/krabi2015/m_file/KrabiVision2020.pdf
- Na Ayutthaya, Sudchewan. (2008). **The Study of Cultural Tourism Management by Community-Center Approach in the case study of Mueang District, Chiang Mai Province.** M.A. Thesis, Chiang Mai University.
- Pongsakornrungsilp, Pimlapas. (2014). **The Management of Sustainable Community-Based Tourism: The Case of Ban Kokekrai, Phang Nga Province.** [in Thai]. Veridian E-Journal, 7 (3), 650-665.
- Sarobol, Sin. (2003). **Community-Based Tourism, Concepts and Experiences in the Northern Region.** [in Thai]. 1 st ed. Chiang mai: The Thailand Research Fund.

- Suddan Wisuthilak, Pichet Saipan, Onuma Tepalakul and Teera Sindecharak (2013). **Creative Tourism, Special Area Development Administration for Sustainable Tourism** (Public Organization), September 2013.
- Thanupol, Numchai. (1999). **Ecotourism Management**. [in Thai]. 2nd ed. Chiang mai: School of Tourism Development, Maejo University.
- Thammabut, Payom. (2006). **Handout of the elements of tourism**. [in Thai]. Bangkok: Ecotourism Development Institute, Srinakharinwirot University.
- Thongma, Weerapon. (2016). **Community Based Tourism: CBT For improving the quality of life of communities in the forest land area**. [in Thai]. Retrieved July 15, 2020, from www.dnp.go.th/fca16/file/i49xy4ghqzsh3j1.doc
- Wongwanich, Wanna (1996), **Geography of Tourism**. Bangkok : Department of Geography, Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University
- Wuttimatee, Yuwat. (1983). **Principles of Community Development and Rural Development**. [in Thai]. Bangkok: Thaianukrohthai
- Nantawan, Sudcheewan, (2008). **Cultural tourism management by community approach**. [in Thai]. Graduate school Chiang Mai University.
- Yoopetch, Chanin. (2016). **Development and promotion of tourism resources for Sustainable**. [in Thai]. Sustainable Management of Thai Tourism Resources. Sukhothai Thammathirat Open University

สื่ออินโฟกราฟิกกับการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อรับมือ กับภาวะวิกฤติโควิด-19

Infographics and Information Dissemination for Handling COVID-19 Crisis

จักรภพ เครือฟัก¹ รุจโรจน์ แก้วไธ²

Jakkapat Krearfug, Rujroad Kaewurai

Received: 5 February 2021, Revised: 17 March 2021, Accepted: 24 March 2021.

บทคัดย่อ

สภาวะวิกฤติโรคระบาด โควิด-19 ที่ประเทศไทยประสบ ทำให้มีความจำเป็นต้องสื่อสารข้อมูลให้ประชาชนรับรู้สถานการณ์ของการระบาด ปักจยเสี่ยง สร้างความตระหนัก รับรู้วิธีการดูแล ป้องกันตนเองจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 ตลอดจนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดำรงชีวิตประจำวัน ดังนั้น บทความนี้มุ่งนำเสนอการใช้สื่ออินโฟกราฟิกกับการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อรับมือกับภาวะวิกฤติโควิด-19 โดยพัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรมและการสำรวจการเผยแพร่ข่าวสารด้วยสื่ออินโฟกราฟิกของหน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับโรคติดต่อโควิด-19 สำหรับสื่ออินโฟกราฟิกในการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อรับมือกับภาวะวิกฤติโควิด-19 ด้านเนื้อหาต้องนำเสนออย่างครอบคลุม ทั้งการให้ข้อมูลทั่วไป การให้ความรู้ วิธีการปฏิบัติ การส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปักจยเสี่ยง การสร้างความตระหนัก การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม การเปิดรับฟังความคิดเห็น ส่วนด้านการออกแบบ ควรใช้หลักการเน้นที่หัวข้อหลักหัวข้อเดียว เข้าใจง่าย ใช้อินโฟกราฟิกเป็นตัวเล่าเรื่อง ใช้สีเพื่อดึงดูดความสนใจ ใช้คำพูดที่กระชับ และการทำไฟล์อินโฟกราฟิกให้ขนาดเล็กกลง เพื่อให้ผู้ชมเข้าถึง

¹ นิสิตระดับปริญญาโทบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยนเรศวร อีเมล : jakkapat.krear@outlook.com

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย

นเรศวร อีเมล : rujroadk@nu.ac.th

และดาวน์โหลดข้อมูลได้ง่าย สำหรับแนวทางการพัฒนาควรออกแบบสื่ออินโฟกราฟิกให้เฉพาะเจาะจงต่อกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ผู้รับสารสามารถสร้างความรู้ ความเข้าใจ และสามารถประยุกต์ใช้ในการรับมือกับวิกฤติโควิด-19 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การเผยแพร่ข้อมูล, การสื่อสารในภาวะวิกฤต, โควิด-19, อินโฟกราฟิก

Abstract

Since Thailand has been facing the ongoing crisis of COVID-19 pandemic, information dissemination is crucially needed to promote public awareness of the outbreak and the risk factors. Also, it is important that people have awareness and know how to take care of themselves and protect themselves from getting infected with COVID-19 as well as changing their daily living habits. Thus, this article aims to present how infographics can be utilized in information dissemination to handle the ongoing crisis of COVID-19. This article relied on the literature review and exploration of the use of infographics in the Thai government's information dissemination about COVID-19. The contents in the infographic media employed in information dissemination to handle the crisis of COVID-19 must be comprehensive. It must provide general information, knowledge, practices, promotion of the understanding of risk factors, promotion of awareness, behavioral adaptation methods, promotion of participation, and channels for people to voice their opinions. In terms of the design, it should focus on a single topic, keeping it simple and telling a story. The design should also be engaging with attractive colors and concise information. The infographic file size must be small, allowing its target audience to easily get access to it and download it with great ease. In terms of the development approach, the infographics should be tailored to serve specific target groups and must be practical for use, circulation

and promotion as effective media and infographics can lead to more effective measures to handle the COVID-19 pandemic.

Keyword : Information Dissemination, Communication during Crisis, COVID-19, Infographics

บทนำ

อินโฟกราฟิกเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมสูงสำหรับการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจในสถานการณ์ที่ต้องการความเร่งด่วน เนื่องจากการนำข้อมูลหรือความรู้สรุปเป็นสารสนเทศ มานำเสนอในลักษณะของข้อมูลและกราฟิกที่สามารถออกแบบให้สวยงาม ดึงดูดความสนใจ และสื่อความหมายให้บุคคลสามารถเข้าใจง่าย และชัดเจนภายในระยะเวลาอันรวดเร็ว สื่ออินโฟกราฟิกจึงเป็นสื่อที่เหมาะสมในการใช้เพื่อเผยแพร่ข้อมูลในสถานการณ์การระบาดของโรคโควิด-19

ในปัจจุบัน ประชากรโลกกำลังประสบปัญหาโรคระบาดอย่างรุนแรง นั่นคือ “โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา (COVID-19)” โดยข้อมูล ณ วันที่ 17 เดือนกุมภาพันธ์ 2564 พบผู้ติดเชื้อโรคดังกล่าวมากกว่า 109 ล้านราย และเสียชีวิตมากกว่า 2.4 ล้านราย (World Health Organization, 2021) โดยการระบาดครั้งนี้ ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิต ทำให้ผู้คนอยู่ในสังคมอย่างหวาดกลัวและวิตกกังวล อีกทั้งยังต้องเว้นระยะห่างทางสังคม งดเว้นการพบปะกับผู้อื่นหากไม่จำเป็น จากผลกระทบของสถานการณ์โควิด-19 ส่งผลให้ประชาชนได้พบเจอกันน้อยลง ทำให้สื่อสารเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างบุคคลก็ลดน้อยลงตามไปด้วย ขณะเดียวกันก็มีการใช้สื่อออนไลน์มากขึ้น (Chobpradit, 2020: 1) ดังนั้น ช่องทางการรับข่าวสารเพื่อเตรียมพร้อมกับการรับมือวิกฤติครั้งนี้จึงมีความจำเป็นที่ประชาชนจะต้องติดตามรับสื่อการเผยแพร่ข้อมูลจากภาครัฐอย่างใกล้ชิด เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับเตรียมความพร้อมปรับตัวให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และป้องกันตนเอง ครอบครัว รวมถึงคนใกล้ชิด ให้ปลอดภัย รอดพ้นวิกฤติโควิด-19 ไปได้

การสื่อสารในสภาวะวิกฤติให้ได้ข้อมูลที่สมบูรณ์ ครบถ้วน ตรงตามเป้าประสงค์ มีประสิทธิภาพ และทันต่อเวลานั้น ส่งผลให้องค์กรต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและ

เอกชนต้องให้ความสำคัญกับการนำเสนอข้อมูลในรูปแบบที่แตกต่างไปจากเดิม ให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้อย่างรวดเร็ว สื่ออินโฟกราฟิก (Infographics) เนื่องจากเป็นรูปแบบหนึ่งมีความสำคัญในการใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารที่ช่วยในการแปลงเนื้อหา ที่ซับซ้อน เข้าใจยาก น่าเบื่อ ให้กลายเป็นข้อมูลที่สั้น กระชับ เข้าใจได้อย่างรวดเร็ว มีความน่าสนใจ สะดุดตาผู้พบเห็น และเป็นการกระตุ้นผู้พบเห็นให้เกิดความต้องการเรียนรู้หรือทำความเข้าใจในข้อมูลที่ต้องการแสดง จึงทำให้การสื่อสารในรูปแบบอินโฟกราฟิกนั้นมีความสำคัญ (Praputchop, 2014: 10; Sripaisarn, 2016: 36) อีกทั้งสื่ออินโฟกราฟิกเป็นสื่อที่ช่วยบอกเล่าเรื่องราว การให้องค์ความรู้ในหลากหลายด้าน (Prammanee, 2017: 159) และเป็นสื่อที่ช่วยสนับสนุนในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารของประชาชนทุกกลุ่ม เพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้โดยง่าย และสะดวก (Ministry of Information and Communication Technology, 2016)

ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งนำเสนอข้อมูลพื้นฐานของอินโฟกราฟิก ศักยภาพของสื่ออินโฟกราฟิกต่อคุณภาพการรับสาร และความจำเป็นในชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) บทบาทของสื่ออินโฟกราฟิกต่อการสื่อสารสุขภาพ และการใช้สื่ออินโฟกราฟิกเพื่อเผยแพร่ข้อมูลในภาวะวิกฤติโควิด-19 ของภาครัฐในปัจจุบัน รวมถึงแนวทางการพัฒนาสื่ออินโฟกราฟิกที่เหมาะสมต่อไปในอนาคต

อินโฟกราฟิก (Infographics) คืออะไร

อินโฟกราฟิก (Infographics) มาจากคำว่า "information" รวมกับ "graphics" ซึ่งมีผู้นิยามความหมายไว้คล้ายคลึงกันดังนี้

Ruangrit (2017: 29) ให้ความหมายว่า การนำข้อมูลหรือความรู้มาสรุปเป็นสารสนเทศในลักษณะของกราฟิกที่อาจเป็นลายเส้น สัญลักษณ์ กราฟ แผนภูมิ ไดอะแกรมแผนที่ ฯลฯ ที่ออกแบบเป็นภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหว สามารถมองดูแล้วเข้าใจง่ายใช้เวลาเพียงเล็กน้อย และชัดเจน สามารถสื่อให้ผู้ชมเข้าใจความหมายของข้อมูลทั้งหมดได้โดยไม่จำเป็นต้องมีบุคคลที่ช่วยอธิบายความ

Wang (2012: 102) ได้ให้ความหมายว่าการแปลงข้อมูลความเป็นรูปภาพ โดยกำหนดขอบเขตและควบคุมกระบวนการในการออกแบบและส่งเสริมการสื่อสารด้วย

สัญลักษณ์ร่วมกับข้อมูลที่เป็นตัวอักษรเพื่อให้ผู้รับสารเข้าใจได้รวดเร็วโดยการใช้ข้อมูลที่เข้าใจง่ายและมีเหตุผล

Huang and Tan (2007: 10) ให้นิยามว่า เป็นตัวแทนของสารสนเทศ ข้อมูลความรู้ มาอธิบายให้เกิดความเข้าใจด้วยอินโฟกราฟิก โดยอาศัยหลักการออกแบบที่เหมาะสม ที่สามารถบอกถึงเรื่องราวและข้อเท็จจริงที่ต้องการนำเสนอได้

ดังนั้น อินโฟกราฟิกในบทความนี้จึง หมายถึง การนำข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับโรคติดต่อโควิด-19 มานำเสนอในรูปแบบภาพอินโฟกราฟิก ร่วมกันการใช้เส้น กราฟ แผนภูมิ และภาพประกอบ โดยอาศัยการออกแบบอย่างเหมาะสมเพื่อให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าใจ และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารที่ภาครัฐได้นำเสนอ

สำหรับประเภทของสื่ออินโฟกราฟิก สามารถจำแนกตามมิติของการนำเสนอ ดังที่ Sripaisarn (2016: 36) ได้เป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

1) อินโฟกราฟิกแบบภาพนิ่ง (Static infographics) เป็นสื่อสารสนเทศรูปแบบภาพนิ่งที่ได้มีการสรุปเนื้อหาอย่างชัดเจน และจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงเนื้อหา เช่น แผ่นพับ โปสเตอร์ หนังสือภาพ หรือเป็นส่วนหนึ่งในบทความในนิตยสารหรือหนังสือพิมพ์ ภาพกราฟิกประกอบข่าวโทรทัศน์ ฯลฯ โดยที่อินโฟกราฟิกประเภทนี้ สามารถเผยแพร่ในรูปแบบของภาพ และพร้อมส่งต่อในสื่อดิจิทัลได้ง่าย เช่น การส่งอีเมล การนำไปใช้ประกอบบทความในเว็บไซต์ การส่งต่อในสื่อสังคมออนไลน์ เช่น ไลน์ (Line) เฟสบุ๊ก (Facebook) อิน스타그램 (Instagram)

2) อินโฟกราฟิกแบบมีปฏิสัมพันธ์ (Interactive infographics) เป็นสื่อสารสนเทศรูปแบบเว็บไซต์ที่รองรับการตอบสนองของผู้ใช้ โดยผู้ใช้งานสามารถตอบโต้ได้ทันที เหมาะสำหรับการนำเสนอข้อมูลที่มีปริมาณมากและซับซ้อน

3) อินโฟกราฟิกแบบภาพเคลื่อนไหว (Motion graphic/ Gifographic) เป็นสื่อสารสนเทศรูปแบบภาพเคลื่อนไหวในหลายมิติ ซึ่งแตกต่างจากแอนิเมชัน (Animation) ตรงที่ไม่ได้มีตัวละครเป็นตัวดำเนินเรื่อง หรือมีบทพูด และตัดฉากสลับเหมือนภาพยนตร์ แต่จะเป็นการสร้างการเคลื่อนไหวให้กราฟิก และใช้การพากย์เสียงบรรยายประกอบเชิงลึกเพิ่มเติมได้

องค์ประกอบของสื่ออินโฟกราฟิก ประกอบด้วย 2 ส่วนหลักๆ คือ ด้านข้อมูล และด้านการออกแบบ ดังที่ Tesana (2019) ได้อธิบายไว้ดังนี้

1) ด้านข้อมูล คือ ข้อมูล หรือเนื้อหาที่จะนำเสนอ ต้องมีความหมาย มีความน่าสนใจ เรื่องราวเปิดเผยเป็นจริง และมีความถูกต้อง

2) ด้านการออกแบบ คือ การตกแต่ง และการจัดวางองค์ประกอบภายในอินโฟกราฟิก ซึ่งการออกแบบต้องมีรูปแบบ แบบแผน โครงสร้าง หน้าที่การทำงาน และความสวยงาม โดยออกแบบให้เข้าใจง่าย ใช้งานง่าย และใช้ได้จริง โดยหลักการออกแบบสื่ออินโฟกราฟิกที่มีประสิทธิภาพนั้น ควรออกแบบให้มีการเน้นที่หัวข้อหลัก หัวข้อเดียว ออกแบบให้เข้าใจง่าย เลือกเฉพาะข้อมูลที่จำเป็น ให้อินโฟกราฟิกเป็นตัวเล่าเรื่อง การออกแบบที่น่าสนใจ ใช้สีที่ดึงดูดความสนใจ ใช้คำพูดที่กระชับ การตรวจสอบตัวเลขข้อมูล และการทำไฟล์อินโฟกราฟิกให้เล็ก เพื่อให้ผู้ชมเข้าถึงและดาวน์โหลดข้อมูลได้ง่าย และส่งหรือหรือนำไปใช้ได้ดี

สื่ออินโฟกราฟิกมีความสำคัญและได้รับความนิยมสูงสำหรับการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อสร้างการรับรู้และความเข้าใจในสภาวะการณ์ที่เร่งด่วน เนื่องจากสื่ออินโฟกราฟิก เป็นการนำข้อมูลหรือความรู้สรุปเป็นสารสนเทศ ในลักษณะของข้อมูลและกราฟิกที่อาจเป็นลายเส้น สัญลักษณ์ กราฟ แผนภูมิ ไดอะแกรม แผนที่ ฯลฯ ที่สามารถออกแบบเป็นภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหว ทำให้ได้ความสวยงาม ดึงดูดความสนใจ สื่อสารให้บุคคลสามารถเข้าใจง่าย และชัดเจนภายในระยะเวลารวดเร็ว โดยสามารถสื่อให้ผู้ชมเข้าใจความหมายของข้อมูลทั้งหมดได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีผู้นำเสนอช่วยอธิบายหรือขยายความเข้าใจ แต่ถ้ามมีการนำเสนอที่ดี จะช่วยให้ข้อมูลสารสนเทศที่ได้จัดให้อยู่ในรูปแบบอินโฟกราฟิกนั้น มีประโยชน์มากยิ่งขึ้น และเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการสื่อสาร (Tesana, 2019; Poosumas, 2017: 57; Panaram, 2013)

โดยสรุป สื่ออินโฟกราฟิกนั้นเป็นสื่อที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจได้เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นสื่อที่ทำให้ผู้รับสารที่เป็นกลุ่มเป้าหมายสามารถใช้เวลาทำความเข้าใจเนื้อหาได้เพียงใช้เวลาเล็กน้อย นอกจากนี้สื่ออินโฟกราฟิกยังสามารถออกแบบได้หลากหลายรูปแบบตามความเหมาะสมของช่องทางในการสื่อสาร ทั้งอินโฟกราฟิกแบบภาพนิ่ง อินโฟกราฟิกแบบมีปฏิสัมพันธ์ รวมถึงอินโฟกราฟิกแบบภาพเคลื่อนไหว ด้วยความหลากหลายนี้อาจมีส่วนช่วยในการเสริมสร้างความเข้าใจ ช่วยให้เกิดการรับรู้เนื้อหาอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับบทความนี้มุ่งนำเสนออินโฟกราฟิกในรูปแบบภาพนิ่ง สำหรับการนำเสนอข้อมูลเพื่อรับมือกับภาวะวิกฤติโควิด-19

ศักยภาพของสื่ออินโฟกราฟิกต่อคุณภาพการรับสาร และความจำเป็นในชีวิตวิถีใหม่ (New Normal)

สื่ออินโฟกราฟิก เป็นสื่อคุณภาพที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้รับให้สารสามารถรับข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีผลงานวิจัยที่สนับสนุนว่าสื่ออินโฟกราฟิกนั้นสามารถใช้เป็นสื่อที่เหมาะสมกับกลุ่มบุคคลที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มเด็ก นักเรียน เยาวชน และประชาชนทั่วไป ดังที่ Siricharoen and Siricharoen (2018: 75) และ Krearfug (2020: 116) อธิบายว่าภาพอินโฟกราฟิกเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญต่อความรู้ ความเข้าใจ ซึ่งสื่ออินโฟกราฟิกช่วยให้ผู้รับสื่อทุกวัยรับรู้ข้อความในรูปแบบเนื้อหาดิจิทัล (ภาพถ่ายและข้อมูล) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ต่อมา Bicen and Beheshti (2019: 2) กล่าวว่าสื่ออินโฟกราฟิกช่วยให้เข้าใจแนวคิดของเรื่องที่เรียนได้ง่ายขึ้น จดจำข้อมูลรวดเร็วขึ้น และมั่นใจในการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น ซึ่งมีส่วนช่วยให้การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ และ ผลงานวิจัยของ Kumsubha (2015: 155) พบว่า อินโฟกราฟิกเป็นเครื่องมือในการสื่อสารที่ผสมผสานภาพที่มีสุนทรียะกับเนื้อหาซึ่งถูกจัดการเพื่อความเข้าใจที่สะดวก รวดเร็ว และมีประโยชน์ต่อการบรรลุเป้าหมายผู้ส่งสาร ดังนั้นนำเสนอเนื้อหาโดยใช้สื่ออินโฟกราฟิกเป็นเครื่องมือจึงสนับสนุนให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงอารมณ์ของการสื่อสารได้

จะเห็นได้ว่าสื่ออินโฟกราฟิกช่วยส่งเสริมให้การรับข้อมูลข่าวสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งการเผยแพร่ข้อมูลด้วยภาพอินโฟกราฟิกทำให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจเนื้อหาของสารได้อย่างรวดเร็ว เป็นสื่อที่ส่งเสริมการเรียนรู้ได้ดี ส่งผลให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจเนื้อหาได้อย่างง่ายยิ่งขึ้น อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือที่ใช้ได้กับการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายได้อย่างหลากหลาย ดังนั้นสื่ออินโฟกราฟิกจึงเป็นเครื่องมือที่น่าสนใจในการใช้เพื่อเผยแพร่ข่าวสารในภาวะวิกฤติที่ต้องการสื่อสารให้กลุ่มเป้าหมายได้รับทราบข้อมูลและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้สอดคล้องกับชีวิตวิถีใหม่เพื่อรับมือกับวิกฤติโควิด-19

การดำเนินชีวิตวิถีใหม่ เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการดำเนินชีวิต ที่จากเดิมต้องเดินทางออกจากบ้านไปปฏิบัติหน้าที่ เปลี่ยนเป็นการทำภารกิจต่าง ๆ อยู่ประจำบ้าน หรือที่พักอาศัย กดเข้าที่สถานที่แออัด งดการพบปะสังสรรค์ เว้นระยะห่างทางสังคม และใช้สื่อออนไลน์ในการติดต่อสื่อสารเพิ่มขึ้น ซึ่งการดำเนินชีวิตในรูปแบบ

ใหม่ทำให้การรับข้อมูลผ่านสื่อออนไลน์รวมถึงการส่งต่อข้อมูลที่มีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ ในสถานการณ์การระบาดของโรคติดต่อเพิ่มขึ้นจากเดิม ดังนั้น สื่ออินโฟกราฟิกจึงมีความเหมาะสมต่อการสื่อสารข้อมูลเพื่อรับมือกับวิกฤติโควิด-19 ดังที่ Saipin (2017: 146) กล่าวว่า สื่ออินโฟกราฟิกเป็นสื่อที่มีบทบาทสำคัญ เนื่องจากการเว้นระยะห่างทางสังคม ที่บุคคลไม่ได้สื่อสารด้วยการพบปะพูดคุย ทำให้เกิดการใช้เทคโนโลยีเข้ามาใช้ในการสื่อสารกันมากขึ้น อีกทั้งผลงานวิจัยของ Arsa et al. (2020: 126) ได้ข้อค้นพบว่าในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) ประชาชนมีการรับสื่อและมีพฤติกรรมการส่งต่อข้อมูลข่าวสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ในรูปแบบที่มีความสดใหม่ รวมทั้งข่าวสารที่มีผลกระทบกระเทือนต่อชีวิตความเป็นอยู่เพื่อปรับตัวอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ Siricharoen and Siricharoen (2018: 57) กล่าวว่าภาพอินโฟกราฟิกเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจ และส่งต่อกันได้ง่ายผ่านโซเชียลมีเดียและสื่อใหม่อื่น ๆ และช่วยให้ผู้รับสื่อทุกวัยรับรู้ส่งต่อข้อมูลอินโฟกราฟิกผ่านโซเชียลมีเดียได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น สื่ออินโฟกราฟิกกับการเผยแพร่ข้อมูลในภาวะวิกฤติจึงมีความสำคัญต่อการกระจายข่าวสารเพื่อรับมือได้อย่างทันการณ์

สื่ออินโฟกราฟิกเป็นสื่อที่มีศักยภาพ ที่ช่วยสนับสนุนคุณภาพการรับข้อมูลข่าวสาร ส่งผลให้กลุ่มเป้าหมายสามารถรับรู้ เรียนรู้ เข้าใจ และจดจำ เนื้อหาสาระในภาพสื่ออินโฟกราฟิกได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเป็นสื่อที่ช่วยให้ผู้รับสื่อลดการเสียเวลาที่ใช้ในการทำความเข้าใจเนื้อหาได้เป็นอย่างดี ด้วยอินโฟกราฟิกที่ออกแบบอย่างเหมาะสม มีความชัดเจนในเนื้อหา ความสั้น กระชับ และมีการตกแต่งที่เหมาะสมกับเนื้อหาเพื่อสร้างความดึงดูดใจและเสริมสร้างความเข้าใจในการรับรู้ข้อมูลได้ง่ายขึ้น และนอกจากนี้สื่ออินโฟกราฟิกก็เป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร และส่งต่อข้อมูลข่าวสารให้สามารถเผยแพร่ไปยังประชาชนเป็นบริเวณกว้างได้อย่างรวดเร็ว เพื่อประโยชน์ต่อการเตรียมพร้อม ปรับพฤติกรรมกรปฏิบัติตนให้เหมาะสม และการป้องกันตัวจากโรคติดต่อโควิด-19 ได้ในวิถี New Normal

บทบาทของสื่ออินโฟกราฟิกต่อการสื่อสารสุขภาพ

อินโฟกราฟิกในงานด้านสุขภาพ เป็นแนวทางการส่งเสริมสุขภาพในยุคที่การสื่อสารมีความก้าวหน้ามาก จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และจากความต้องการที่หลากหลายของประชาชน โดยการสื่อสารสุขภาพมีเป้าหมายเพื่อการจัดการและการดูแลสุขภาพของประชาชน เพื่อสร้างความตระหนักรู้ด้านสุขภาพ ด้วยการสรุปเรื่องราวที่มีความซับซ้อน ให้สามารถเข้าใจได้ง่ายภายในระยะเวลาสั้น มีกราฟิกที่มีความสวยงาม สะดุดตา และสามารถกระตุ้นให้ผู้รับสารเกิดความสนใจ ทำให้ได้ผลลัพธ์ในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ซึ่งนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมทางสุขภาพ

สำหรับประเทศไทย มีจุดเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้เกิดการตื่นตัวในการใช้อินโฟกราฟิกในประเทศ คือ สถานการณ์น้ำท่วมใหญ่เมื่อปี พ.ศ.2554 โดยกลุ่ม รัฐบาล Flood ซึ่งเป็นกลุ่มอาสาสมัครทำสื่อสร้างสรรค์ เข้าใจง่าย เพื่อให้ประชาชนได้รับรู้ข้อมูลสำคัญในเวลารวดเร็ว และนำไปใช้ในการเตรียมพร้อมรับมือกับสภาวะน้ำท่วมอย่างมีประสิทธิภาพและเข้าใจ ปัจจุบันมีขอบเขตขยายกว้างออกไปมากขึ้น ทั้งรูปแบบ ประเภท วิธีการใช้งาน และการประยุกต์ใช้กับสื่อต่าง ๆ ที่เป็นการนำอินโฟกราฟิกเข้ามาประยุกต์ใช้กับวงการสื่อสารหลายด้าน ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อสังคมไทย ทั้งการรายงานข่าว รายงานสถานการณ์ปัจจุบัน การรณรงค์เพื่อให้สังคมเกิดความตระหนักรู้ในประเด็นต่าง ๆ รวมถึงการสื่อสารในภาวะวิกฤตจากภัยต่าง ๆ อีกทั้งมีการใช้ในการนำเสนอข้อมูลจำนวนและสาเหตุการตายของผู้ป่วยในโรงพยาบาล โดยใช้แผนภูมิแท่งร่วมกับแผนภูมิวงกลม การแสดงแหล่งน้ำที่เกิดการระบาดของเชื้อโรค โดยใช้แผนภูมิและแผนที่ (Featherstone, 2014: 147; Visually, 2010)

ปัจจุบันสื่ออินโฟกราฟิกมีบทบาทสำคัญต่อการสื่อสารเพื่อสุขภาพหลากหลายด้าน ทั้งช่วยในการส่งเสริมให้บุคคลเกิดความตระหนัก ได้รับความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการป้องกันโรค รับรู้ข่าวสาร ข้อมูล และข้อเท็จจริงมากขึ้น เรียนรู้ที่จะห่างไกลจากปัจจัยเสี่ยง ตลอดจนเกิดการมีส่วนร่วมและรับฟังความคิดเห็นของบุคคลอื่น (Maneehaet and Chuathong, 2020: 91) โดยอินโฟกราฟิกในงานสุขภาพแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ (1) การส่งเสริมสุขภาพ ที่เป็นการให้ความรู้เรื่องสุขภาพเพื่อหวังผลในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม เช่น สื่อที่แสดงผลลัพธ์ของการดื่มแอลกอฮอล์มากเกินไป และ (2) การรณรงค์ด้านสุขภาพ ที่เป็นการขอความร่วมมือจากผู้พบเห็น

และได้รับการปฏิบัติตาม เช่น สื่อรณรงค์ลดความรุนแรงในสังคม (Chongpornchai, Tanyasaensook and Sratthaphut, 2016: 98) และ (Saipin, 2017: 146) อีกทั้ง Sombatteera (2020: 2) อธิบายว่า การใช้อินโฟกราฟิกและภาพการ์ตูน มีส่วนในการช่วยเพิ่มความโดดเด่น ความน่าสนใจ และดึงดูดให้ผู้บริโภคเข้ามามีส่วนร่วมกับเนื้อหาได้มากยิ่งขึ้น ทำให้เล่าเรื่องสุขภาพที่เข้าใจยาก ให้กลายเป็นเรื่องสนุกจนสามารถเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมสุขภาพ จนบรรลุเป้าหมายสูงสุด คือ ผู้อ่านได้อ่านเนื้อหาสุขภาพเข้าใจง่ายและเพื่อสุขภาพที่ดี และ Siricharoen and Siricharoen (2018: 57) ค้นพบว่า ภาพสื่ออินโฟกราฟิกมีความสำคัญในแง่ของการรับรู้ ความรู้ เข้าใจ และช่วยในการย่อยข้อมูลอย่างรวดเร็วผ่านข้อมูลจำนวนมาก ส่งผลต่อการกระตุ้นความตั้งใจของผู้รับข้อมูลในการเพิ่มความตระหนักในการดูแลสุขภาพ สรุปได้ว่า สื่ออินโฟกราฟิกมีบทบาทต่อการสื่อสารเพื่อสุขภาพที่ประกอบด้วยการส่งเสริมการรับรู้ข้อมูล ช่วยให้เกิดความเข้าใจในข้อมูล กระตุ้นการเรียนรู้ สร้างความตระหนัก เปลี่ยนทัศนคติด้านสุขภาพ เกิดความตั้งใจเพื่อสุขภาพ และบทบาทที่สำคัญยิ่ง คือ นำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ

ดังนั้น การนำสื่ออินโฟกราฟิกมาใช้สำหรับการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อการสื่อสารเชิงสุขภาพ มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากเป็นสื่อที่มีความง่ายต่อการเข้าใจแม้เนื้อหาที่มีความยากอย่างเช่น การอธิบายเกี่ยวกับเชื้อโรค การบวนการทำงานของร่างกายมนุษย์ ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการรับรู้ข้อมูล ช่วยให้เกิดความเข้าใจในข้อมูล กระตุ้นการเรียนรู้ สร้างความตระหนัก เปลี่ยนทัศนคติด้านสุขภาพ เกิดความตั้งใจเพื่อสุขภาพ และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อสุขภาพที่ดี

สื่ออินโฟกราฟิกเพื่อการเผยแพร่ข้อมูลในภาวะวิกฤติโควิด-19

ปัจจุบันสื่ออินโฟกราฟิกได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ข่าวสารในภาวะวิกฤตการระบาดของไวรัสสายพันธุ์ใหม่ 2019 หรือโรคโควิด-19 สื่ออินโฟกราฟิกนั้นเป็นสื่อที่เหมาะสมกับการสื่อสารสุขภาพ เหมาะสำหรับการเป็นสื่อในการเผยแพร่ข้อมูลที่ต้องใช้เวลาค้นคว้าในการทำความเข้าใจและนำไปปฏิบัติตาม สอดคล้องกับเป็นสื่อเผยแพร่ข่าวสารที่ใช้ในชีวิตวิถีใหม่ที่ประชาชนต้องอยู่ห่างกัน สื่ออินโฟกราฟิกจำเป็นต้องมีการนำเสนอเนื้อหา สาระ รูปภาพ และข้อความด้านสุขภาพ เพื่อให้ประชา

ชนรับรู้สถานการณ์ของการระบาด ปักจายเสี่ยง และสร้างความตระหนักถึงภัยอันตรายของโรคติดต่ออันตราย รับรู้วิธีการดูแล ป้องกันตนเองให้รอดพ้นจากการติดเชื้อไวรัสโคโรนา-19 มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การดำรงชีวิตประจำวันให้เป็น New Normal และมีส่วนร่วม ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตนตามข้อกำหนด นโยบายภาครัฐ สื่ออินโฟกราฟิกจึงมีความเหมาะสมในการนำมาใช้เป็นเครื่องมือเผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร โดยองค์ประกอบของสื่ออินโฟกราฟิกเพื่อการเผยแพร่ข้อมูลในภาวะวิกฤติโควิด-19 ที่นำเสนอในปัจจุบันมีองค์ประกอบ ดังนี้

1. องค์ประกอบด้านข้อมูล โดยสิ่งที่ค้นพบ ได้แก่ ตัวเลข (Numeral) ตัวอักษร (Alphabet) และข้อความ (Text)

สำหรับประเด็นเนื้อหาที่นำเสนอเกี่ยวกับสถานการณ์โควิด-19 มีการนำเสนอไว้โดย Maneehaet and Chuathong (2020: 91) เสนอว่าประกอบด้วย 1) ด้านการให้ข้อมูลทั่วไป (General Information) เป็นการนำเสนอรายละเอียดของโรค ที่มาของการระบาด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการกำกับดูแลสถานการณ์ รายละเอียดการปิดสถานที่ต่าง ๆ 2) ด้านส่งเสริมให้รับรู้ปัจจัยเสี่ยง (Risk Factors) เป็นการนำเสนอข้อมูลความเสี่ยง ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดโรคและการแพร่ระบาดและภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้น โรคประจำตัวและช่วงอายุกับภาวะเสี่ยง กิจกรรมที่ต้องงดเว้น หน่วยงานหรือสถานบริการที่ห้ามเปิด 3) ด้านสร้างความตระหนัก (Awareness) เป็นการนำเสนอกิจกรรมทำงานจากที่บ้าน (Work from home) แสดงให้เห็นความสูญเสียและผลกระทบจากความไม่ตระหนัก แสดงสถิติตัวเลขจำนวนผู้ป่วยและผู้เสียชีวิต 4) ด้านส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม (Participation) เป็นการนำเสนอขอความร่วมมือในการปฏิบัติตามข้อกำหนด นโยบายภาครัฐ พ.ร.ก. ฉุกเฉิน ช่องทางการติดต่อ ร้องเรียน หรือรายงานเหตุการณ์ 5) ด้านเปิดรับฟังความคิดเห็น (Listening Opinions) เป็นการนำเสนอช่องทางการแสดงความคิดเห็น และรายงานสถานการณ์ในพื้นที่ เช่น ชื่อเฟสบุ๊กของกรมควบคุมโรค เว็บไซต์ของกระทรวงสาธารณสุข หมายเลขโทรศัพท์ และในส่วน ของ Meepian and Thonglert (2019: 1214) เสนอว่า ประเด็นเนื้อหาประกอบไปด้วย 1) รูปแบบการให้ความรู้ 2) รูปแบบการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 3) รูปแบบการรายงานข่าวหรือสถานการณ์ 4) รูปแบบการสอนวิธีการ และ 6) รูปแบบการนำเสนอผลการสำรวจหรือวิจัย

ดังนั้น องค์ประกอบด้านข้อมูลที่ใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลในภาวะวิกฤติโควิด-19 ประกอบด้วย ตัวเลข (Numeral) ตัวอักษร (Alphabet) และข้อความ (Text) สำหรับประเด็นเนื้อหาในการนำเสนอเพื่อเผยแพร่ข้อมูลในภาวะวิกฤติโควิด-19 ควรมีการนำเสนอเนื้อหาอย่างครอบคลุม

จากการทบทวนวรรณกรรม เราสามารถจำแนกการนำเสนออินโฟกราฟิกสำหรับการใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อให้ประชาชนสามารถรับมือกับภาวะวิกฤติโควิด-19 ได้อย่างรอบด้านได้ 8 ประเด็น ได้แก่ 1) เนื้อหาด้านการให้ข้อมูลทั่วไป เช่น รูปแบบการรายงานข่าวหรือสถานการณ์และการนำเสนอผลการสำรวจหรือวิจัย 2) เนื้อหาด้านการให้ความรู้ 3) เนื้อหาด้านวิธีปฏิบัติ 4) เนื้อหาด้านส่งเสริมให้รับรู้ปัจจัยเสี่ยง 5) เนื้อหาด้านสร้างความตระหนัก 6) เนื้อหาด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 7) เนื้อหาด้านส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม และ 8) เนื้อหาด้านเปิดรับฟังความคิดเห็น

2. ด้านการออกแบบ ค้นพบในการเผยแพร่ข้อมูลในภาวะวิกฤติโควิด-19 ได้แก่ สัญลักษณ์ (Icon) เรขาคณิต (Geometry) แผนภูมิภาพ (Diagram) การ์ตูน (Cartoon) ภาพถ่าย (Photograph) สีวรรณะเย็น (Cold Tone Color) และสีวรรณะร้อน (Warm Tone Color) สำหรับลักษณะการออกแบบที่พบในการเผยแพร่ข้อมูลในภาวะวิกฤติโควิด-19 มีดังนี้

1) การเน้นที่หัวข้อหลักหัวข้อเดียว ทำให้เกิดความชัดเจนในการนำเสนอ ป้องกันความสับสนสำหรับประชาชนทั่วไป

2) ออกแบบให้เข้าใจง่าย มีการเลือกเฉพาะข้อมูลที่จำเป็นเพื่อให้ผู้รับสื่อไม่เกิดความสับสน

3) ให้อินโฟกราฟิกเป็นตัวเล่าเรื่อง โดยการนำอินโฟกราฟิกช่วยในการเล่าเรื่องราวด้วยภาพวาดหรือกราฟิก ซึ่งสามารถบอกบางสิ่งบางอย่าง และสามารถถ่ายทอดข้อมูลได้ถึงแม้ว่าผู้อ่านจะไม่ได้อ่านข้อมูลมาก่อน เช่น เส้น และการใช้ลูกศรเพื่อเชื่อมโยงเพื่อสื่อความหมายถึงการเป็นเหตุและผล

4) การออกแบบเพื่อสร้างความสนใจ โดยมีการออกแบบอินโฟกราฟิกให้เข้าใจง่าย ใช้ความคิดสร้างสรรค์ออกแบบให้น่าสนใจ หรือใช้ภาพการ์ตูนในการสร้างความสนใจ

5) ใช้สีเพื่อดึงดูดความสนใจ

6) ใช้คำพูดที่กระชับ ใช้เฉพาะคำที่จำเป็นเพื่อป้องกันความสับสน

7) การทำไฟล์อินโฟกราฟิกให้เล็ก เพื่อให้ผู้ชมเข้าถึงและดาวน์โหลดข้อมูลได้ง่าย และส่งหรือรื้อนำไปใช้ได้

สำหรับการนำเสนอสื่ออินโฟกราฟิก ใช้การนำเสนอผ่านช่องทางหลักคือ เว็บไซต์ของกระทรวงสาธารณสุข และถูกแชร์ไปเผยแพร่ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์ทั้งของภาครัฐ และภาคเอกชน ดังภาพที่ 1 และ 2

ภาพที่ 1 โปสเตอร์รณรงค์วิธีการป้องกันและรับมือกับโรคโควิด-19
ที่มา: Department of Disease Control of Thailand (2021)

ภาพที่ 2 ตัวอย่างอินโฟกราฟิกในการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อเฝ้าระวังโรคภัย และควบคุมโรคโควิด-19

ที่มา: Department of Disease Control of Thailand (2021)

กล่าวโดยสรุป สื่ออินโฟกราฟิกเพื่อการเผยแพร่ข้อมูลในภาวะวิกฤติโควิด-19 ด้านข้อมูล ควรนำเสนอเนื้อหาอย่างครอบคลุม ซึ่งได้แก่ เนื้อหาด้านการให้ข้อมูลทั่วไป เช่น รูปแบบการรายงานข่าวหรือสถานการณ์และการนำเสนอผลการสำรวจหรือวิจัย เนื้อหาด้านการให้ความรู้ เนื้อหาด้านวิธีการปฏิบัติ เนื้อหาด้านส่งเสริมให้รับรู้ปัจจัยเสี่ยง เนื้อหาด้านสร้างความตระหนัก เนื้อหาด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เนื้อหาด้านส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม เนื้อหาด้านเปิดรับฟังความคิดเห็น สำหรับใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อให้ประชาชนสามารถรับมือกับภาวะวิกฤติโควิด-19 ได้อย่างรอบด้าน สำหรับด้านการออกแบบควรมีหลักการออกแบบโดยเน้นที่หัวข้อหลักหัวข้อเดียว ออกแบบให้เข้าใจง่าย ใช้อินโฟกราฟิกเป็นตัวเล่าเรื่อง การออกแบบเพื่อสร้างความสนใจ ใช้สีเพื่อดึงดูดความสนใจ ใช้คำพูดที่กระชับ และการทำไฟล์อินโฟกราฟิกให้เล็ก ให้ผู้ชมเข้าถึงและดาวน์โหลดข้อมูลได้ง่าย และส่งหรือหือนำไปใช้ได้ดีเพื่อประโยชน์ต่อการรับมือกับภาวะวิกฤติ

แนวทางการพัฒนาสื่ออินโฟกราฟิกเพื่อรับมือกับภาวะวิกฤติโควิด-19

ปัจจุบันการใช้สื่ออินโฟกราฟิกในการประชาสัมพันธ์เพื่อรับมือกับภาวะวิกฤติโรคโควิด-19 มีการนำเสนอเนื้อหาอย่างครอบคลุมในประเด็นที่หลากหลายและมีความจำเป็น และมีการออกแบบที่ดี แต่อย่างไรก็ตามยังขาดการออกแบบที่เจาะจงเฉพาะกลุ่ม โดยสื่ออินโฟกราฟิกที่พบเป็นการออกแบบที่สำหรับบุคคลทั่วไป ซึ่งอาจทำให้การเผยแพร่ข้อมูลบางรูปแบบไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มบุคคลบางกลุ่มได้ จึงควรมีการพัฒนาการออกแบบให้เฉพาะกลุ่มมากยิ่งขึ้นเพื่อประสิทธิภาพในการสื่อสารเพื่อรับมือกับภาวะวิกฤติ

การใช้สื่ออินโฟกราฟิกอย่างมีประสิทธิภาพต้องออกแบบให้ตรงกับความต้องการของผู้รับอย่างเฉพาะเจาะจง ดังที่ Kumsubha (2015: 155) ได้เสนอหน้าที่สำคัญของอินโฟกราฟิกควรยึดแนวทาง 3 ประการคือ นำเสนอเนื้อหาที่สามารถพัฒนาความใกล้ชิด สร้างประสบการณ์ด้านอารมณ์ และสนับสนุนให้เกิดการสร้างคุณค่าร่วมกับผู้บริโภค โดยเนื้อหาที่นำเสนอควรเป็นไปตามความต้องการของผู้บริโภคในการใช้สื่อสังคมกับบริษัท คือ การให้ข้อมูลเกี่ยวกับส่วนลด ข้อมูลด้านการซื้อขาย ข้อมูลเพื่อการตัดสินใจ ข้อมูลทั่วไป ข้อมูลพิเศษ ข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าใหม่ ข้อมูลด้านการบริการ และข้อมูลกิจกรรมทางการตลาด สำหรับทางองค์การยูนิเซฟ (UNICEF, 2020) เสนอว่าในการใช้สื่อประชาสัมพันธ์กับกลุ่มบุคคลที่มีช่วงอายุต่างกันออกไป มักต้องพิจารณาถึงช่วงวัยที่สามารถเข้าใจการสื่อสารได้อย่างเหมาะสม เป็นต้นว่า การประชาสัมพันธ์การป้องกันโรคแก่เด็กเล็ก หรือเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งเป็นการออกแบบที่ใช้การ์ตูน หรือตัวละครที่กำลังอยู่ในความสนใจมาเป็นตัวบอกข้อมูล เล่าเรื่อง เพื่อดึงดูดความสนใจของเด็ก และง่ายต่อความเข้าใจ นอกจากนี้ควรประเมินปัจจัยที่มีผลกระทบ เช่น ความสนใจของผู้รับสารต่อเรื่องที่นำเสนอ หรือความสามารถของรูปภาพในการครอบคลุมเนื้อหา เป็นต้น เพื่อให้สื่อที่จัดทำประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ (Chongpornchai, Tanyasaensook and Sratthaphut, 2016: 98)

ดังนั้น แนวทางในการพัฒนาสื่ออินโฟกราฟิกเพื่อการเผยแพร่ข้อมูลในภาวะวิกฤติโควิด-19 คือ 1) ควรมีการออกแบบอย่างเฉพาะเจาะจงตามกลุ่มเป้าหมาย 2) ควรเลือกกลวิธีในการออกแบบที่เหมาะสมกับช่องทางการสื่อสารโดยเฉพาะ รวมถึง 3) ควรเลือกใช้ช่องทางการสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสม เพื่อผลลัพธ์ที่ได้จากการ

สื่อสาร ประชาสัมพันธ์ ช่วยให้ประชาชนรับรู้สถานการณ์ของการระบาด ปังภัยเสี่ยง และสร้างความตระหนักถึงภัยอันตรายของโรคติดต่ออันตราย รับรู้วิธีการดูแล ป้องกันตนเองให้รอดพ้นจากการติดเชื้อไวรัสโควิด-19 มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม การดำรงชีวิตประจำวันให้เป็น New Normal

บทสรุป

อินโฟกราฟิก เป็นการนำข้อมูลหรือสารสนเทศรวมกับกราฟิก ทำให้ได้การนำเสนอข้อมูลที่มีความสวยงาม น่าสนใจ เข้าใจง่ายอย่างรวดเร็ว และถูกนำไปใช้ในการส่งเสริมและรณรงค์ด้านสุขภาพ ซึ่งที่ผู้เขียนได้นำเสนอมาในข้างต้น มีข้อสรุปโดยสังเขป ดังนี้

ศักยภาพของสื่ออินโฟกราฟิกต่อคุณภาพการรับสาร และความจำเป็นในชีวิตวิถีใหม่ (New Normal) โดยมีข้อค้นพบว่า สื่ออินโฟกราฟิกเป็นสื่อที่มีศักยภาพที่ช่วยสนับสนุนให้ผู้รับสารสามารถรับข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นสื่อที่เหมาะสมกับบุคคลทุกกลุ่ม เนื่องจากสื่ออินโฟกราฟิกนั้นเป็นสื่อที่ผสมผสานภาพที่มีสุนทรียะกับเนื้อหาซึ่งถูกจัดการอย่างเหมาะสมเพื่อความเข้าใจที่ง่ายและรวดเร็ว จึงนับว่าเป็นสื่อที่ช่วยให้เกิดการรับสารได้อย่างมีคุณภาพ อีกทั้งสื่ออินโฟกราฟิกยังเป็นสื่อรูปแบบที่เหมาะสมต่อการส่งต่อและกระจายข่าวสารให้เกิดการรับรู้เป็นวงกว้างได้อย่างรวดเร็วโดยผ่านสื่อออนไลน์ที่มีความนิยมในการติดต่อสื่อสาร ซึ่งมีความเหมาะสมในวิถี New Normal ที่จำเป็นต้องเว้นระยะห่างทางสังคม สื่ออินโฟกราฟิกจึงเป็นประโยชน์ต่อประชาชนโดยรวมสำหรับการป้องกันตัวจากโรคติดต่อโควิด-19

บทบาทของสื่ออินโฟกราฟิกต่อการสื่อสารสุขภาพ พบว่า สื่ออินโฟกราฟิกมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการรับรู้ข้อมูล ช่วยให้เกิดความเข้าใจในข้อมูล กระตุ้นการเรียนรู้ สร้างความตระหนัก เปลี่ยนทัศนคติด้านสุขภาพ เกิดความตั้งใจเพื่อสุขภาพ และการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อสุขภาพเพื่อสุขภาวะที่ดี ดังนั้นการนำสื่ออินโฟกราฟิกมาใช้ในการเผยแพร่ข้อมูลเพื่อการสื่อสารเชิงสุขภาพจึงมีบทบาทสำคัญ ให้กลุ่มเป้าหมายสามารถรับข้อมูลได้เป็นอย่างดีแม้เนื้อหาที่มีความยากและซับซ้อน

สื่ออินโฟกราฟิกเพื่อการเผยแพร่ข้อมูลในภาวะวิกฤติโควิด-19 ควรมีการนำเสนอเนื้อหาในประเด็นที่มีความจำเป็นต่อการรับมือกับภาวะวิกฤติ และมีการ

นำเสนอเนื้อหาอย่างครอบคลุม ทั้งในด้านการให้ข้อมูลทั่วไป ด้านการให้ความรู้ ด้านวิธีการปฏิบัติ ด้านส่งเสริมให้รับรู้ปัจจัยเสี่ยง ด้านสร้างความตระหนัก ด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ด้านส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม ด้านเปิดรับฟังความคิดเห็น สำหรับด้านการออกแบบควรมีการออกแบบที่ชัดเจน และง่ายต่อการทำความเข้าใจ โดยเน้นหัวข้อหลักเพียงหัวข้อเดียว ออกแบบให้อินโฟกราฟิกเป็นตัวละครเรื่อง ใช้เทคนิคการออกแบบที่เหมาะสมเพื่อสร้างความสนใจ ใช้สีเพื่อดึงดูดความสนใจ ใช้คำพูดที่กระชับ และการทำไฟล์อินโฟกราฟิกให้เล็กให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเข้าถึงและนำไปเผยแพร่ต่อได้อย่างสะดวก

แนวทางการพัฒนาสื่ออินโฟกราฟิกที่เหมาะสมในอนาคต ควรมีการออกแบบอย่างเฉพาะเจาะจงตามกลุ่มเป้าหมาย ควรเลือกกลวิธีในการออกแบบที่เหมาะสมกับช่องทางการสื่อสาร และควรเลือกใช้ช่องทางการสื่อสารไปยังกลุ่มเป้าหมายที่เหมาะสม เพื่อให้การเผยแพร่ข้อมูลในการรับมือกับภาวะวิกฤติโควิด-19 เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ

References

- Arsa, Prakit, Thummasungwan, Suthawan, Wannasiriku, Charuni, and Chomchan, Piyasak. (2020). News Perception Level and News Perception Behavior on Social Media about Coronavirus Disease 2019 (Covid-19) in 4 Generations. [in Thai]. **SIAM COMMUNICATION REVIEW**, 19(2), 126-143.
- Bicen, Huseyin, and Beheshti, Mobina. (2019). Assessing perceptions and evaluating achievements of ESL students with the usage of infographics in a flipped classroom learning environment. **Interactive Learning Environments**, 27(7), 1-29.
- Chobpradit, Sarutanon. (2020). Covid 19 Crisis Affect Social Change. [in Thai]. **Journal of Chaiyaphum Review**, 3(2), 1-14.

- Chongpornchai, Jongkonnee, Tanyasaensook, Krittika, and Sratthaphut, Lawan. (2016). Infographic and its applications in health and pharmacy. [in Thai]. **Thai Bull Pharm Sci**, 11(2), 98-120.
- Department of Disease Control of Thailand. (2021, 20 December). **Coronavirus Disease 2019 (COVID-19)**. Retrieved December 25, 2021, from <https://ddc.moph.go.th/viralpneumonia/info.php>
- Featherstone, Robin M. (2014). Visual research data: An infographics primer. **Journal of the Canadian Health Libraries Association/ Journal de l'Association des bibliothèques de la santé du Canada**, 35(3), 147-150.
- Huang, Weihua, and Tan, Chew L. (2007, August). A system for understanding imaged infographics and its applications. In **Proceedings of the 2007 ACM symposium on Document engineering** (pp. 9-18).
- Krearfug, Jakkapat. (2020). Perception and Satisfaction of Infographic Learning Media for Astronomy and Space Lessons in Science Subject of Mathayomsuksa Secondary3 Students of Cha Nok Rong School. [in Thai]. **Journal of Liberal Arts, Ubon Ratchathani University**, 16(1), 116-137.
- Kumsubha, Bhanond. (2015). Infographic for Consumer in the Age of Content Marketing. [in Thai]. **Journal of communication and innovation NIDA**, 2(1), 155-172.
- Maneehaet, Sirodom, and Chuathong, Saranya. (2020). Health Communication in COVID- 19 Situation of Department of Disease Control using Infographic Narratives. [in Thai]. **Journal of Mass Communication**, 8(2), 91-119.

- Meepian, Kittisak, and Thonglert, Grit. (2019). **Wellness Communication in Infographics of a Facebook Page “SOS Specialist”**. [in Thai]. RSU National Research Conference 2019, Rangsit University.
- Ministry of Information and Communication Technology. (2016). **Digital Development Plan for Economic and Social Development**. [in Thai]. Bangkok: Ministry of Information and Communication Technology.
- Panaram, Asira. (2013, 20 October). **Infographics**. [in Thai]. Retrieved June 28, 2020, from <http://www.learningstudio.info/infographicsdesign>
- Poosumas, Jutipong. (2017). **Turn Incomprehensible Information into Powerful Images**. [in thai]. Nonthaburi: IDC Premier.
- Prammanee, Noppadol. (2017). Design and Application of Infographics Media in the Present Time. [in Thai]. **JOURNAL OF SOUTHERN TECHNOLOGY**, 10(1), 159-168.
- Praprutchop, Theantot. (2014). Infographic: New species of innovation. [in thai]. **Journal of TPA News**, 19(215), 10-11.
- Ruangrit, Nammon. (2017). Infographic and Instructional Design Media. [in thai]. **Journal of education silpakorn university**, 15(2), 29-40.
- Saipin, Natthapong. (2017). The Role of Communication Infographics in Thai Society. [in Thai]. **Dhurakij Pundit Communication Arts Journal**, 11(2), 145-179.
- Siricharoen, Waralak V., and Siricharoen, Nattanun. (2018). Infographic utility in accelerating better health communication. **Mobile Networks and Applications**, 23(1), 57-67.
- Sombatteera, Benjamas. (2020). Health Communication of Jones Salad Facebook page. [in Thai]. **CRRU Journal of Communication**, 3(3), 1-22.

- Sripaisam, Wilaiporn. (2016). **Make Difficult Things Easy with Infographics**. [in thai]. Bangkok: Bophit Printing Co., Ltd.
- Tesana, Jongrak. (2019, 12 October). **Infographics**. [in Thai]. Retrieved December 15, 2020, from http://www.thinkttt.com/wp-content/uploads/2014/04/how_to_infographics-2.pdf
- UNICEF. (2020, 31 March). **How to Communicate with Students about Coronavirus Disease (COVID-19)**. Retrieved December 20, 2020, from <https://www.unicef.org/thailand/th/coronavirus/how-teachers-can-talk-children-about-coronavirus-disease-covid-19>
- Visually. (2010, 2 June). **History of Infographics**. Retrieved December 15, 2020, from <https://visual.ly/m/history-of-infographics/>
- Wang, Kai. (2012). **Infographic & data visualizations**. Hong Kong: Design Media Publishing Limited.
- World Health Organization. (2021, 17 February). **WHO Coronavirus Disease (COVID-19) Dashboard**. Retrieved February 17, 2021, from <https://covid19.who.int/>

ศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ Canal Tourism Potential in Northeastern Thailand

ประจวบ จันทร์หมื่น¹

Prajuab Janmuan

Received: 9 October 2020/ Revised: 15 January 2021/ Accepted: 22 January 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2) วิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ 3) สร้างสรรค์แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้แนวคิดองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยว 6 As ในการศึกษา คือ ด้านแหล่งท่องเที่ยว (Attraction) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenities) ที่พักในแหล่งท่องเที่ยว (Accommodations) กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activities) และบริการเสริม (Ancillary Services) การวิจัยครั้งนี้เป็นแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ใช้วิธีการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการลงพื้นที่วิจัยจัดเก็บข้อมูลโดยการสำรวจ การสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 60 คน ประเมินและสังเกตการณ์ในพื้นที่ชุมชนท่องเที่ยว 15 แห่ง ใน 2 อำเภอ คือ อำเภอน้ำขุ่นและอำเภอน้ำมูน กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาประกอบด้วยผู้นำชุมชนท่องเที่ยวและสมาชิก กลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว กลุ่มเจ้าหน้าที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง จากการศึกษาวิจัยในพื้นที่ลำน้ำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลการสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า ภาคอีสานมีทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และ

¹ อาจารย์ประจำสาขารัฐประศาสนศาสตร์ วิทยาลัยกฎหมายและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ
email: prajuab21600@gmail.com

วัฒนธรรมเป็นส่วนใหญ่ มีทรัพยากรลำน้ำที่สัมพันธ์กับการท่องเที่ยว 2 สาย คือ ลำน้ำมูลและลำน้ำชี 2) การประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจากจำนวน 15 แห่ง พบว่า มีชุมชนท่องเที่ยวที่ผ่านการประเมินใน 2 จังหวัด คือ ชุมชนบ้านบึงสิบลี อำเภอกะชังบุรีรัมย์ จังหวัดชัยภูมิ และ ชุมชนบ้านหว้าน เทศบาลตำบลน้ำคำ อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ 3) แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วย การพัฒนาคน การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว การสร้างมาตรฐานการท่องเที่ยวและการสร้างการรับรู้ในแหล่งท่องเที่ยว

คำสำคัญ: การท่องเที่ยววิถีคลอง ศักยภาพ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ลำน้ำมูล ลำน้ำชี

Abstract

The study aimed to 1) survey canal tourism resources in the northeastern region in Thailand, 2) analyze and assess the potential of canal tourist attractions in the region, and, 3) synthesize guidelines for canal tourism potential development in the region. The concepts applied in this research was the 6As Tourism Components: Attractions, Accessibilities, Amenities, Accommodations, Activities and Ancillary Services. This mix-method research was conducted by studying concepts, theories and reviewing related literature. In addition, the data was collected from an on-site research approach using a survey, an interview of 60 key informants, evaluation and observation forms in 15 tourism community areas of 2 rivers, namely, Chi and Mun. The samples in this study consisted of tourism community leaders and members, and, tourism Entrepreneur Group Government officials. The research findings were as follows:

1) According to the survey of canal tourism resources in the northeastern region, most of the tourism resources are historical and cultural sites. Moreover, there are 2 river resources, Mun and Chi related

to tourism. 2) The analysis and assessment of the potential of 15 canal tourist attractions in the northeastern region revealed that two tourism communities passed the assessment. These two communities include Ban Bung Sip Si Community, Kaset Sombun District, Chaiyaphum Province, and Ban Wan Community, Nam Kham Sub-district Municipality, Mueang District, Sisaket Province. 3) The guidelines for canal tourism potential development in the northeastern region consist of human development, tourist attraction development, tourism standard creation, and awareness creation on tourist attractions.

Keywords: Canal tourism, Potential, Northeastern region, Mun River, Chi River

บทนำ

ปัจจุบันอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจโลกและเป็นที่ยอมรับกันเกือบทุกประเทศว่าเป็นอุตสาหกรรมที่ทำรายได้หลักเข้าสู่ประเทศอันดับต้น ๆ อีกทั้งยังมีแนวโน้มในการขยายตัวและเจริญเติบโตเพิ่มขึ้นอีกในอนาคต ตามที่องค์การท่องเที่ยวแห่งประชาชาติ (United World Tourism Organization: UNWTO) ได้พยากรณ์ในปี พ.ศ. 2563 จะมีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศจำนวน 1,600 ล้านคน ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้ประเทศที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวอย่างมหาศาล ประเทศไทยเป็นอีกหนึ่งประเทศที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั่วโลก จากการคาดการณ์ ในปี พ.ศ. 2563 จะมีจำนวนนักท่องเที่ยว 71 ล้านคน เท่ากับจำนวนประชากรของประเทศไทยในปี พ.ศ. 2563 (Auntong, 2016) จากการข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีการขยายตัวสูง มีบทบาทความสำคัญต่อระบบเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศไทยเป็นอย่างมาก เนื่องจากนักท่องเที่ยวให้ความสนใจและเดินทางท่องเที่ยวในประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง การมาเที่ยวอย่างต่อเนื่องของนักท่องเที่ยวในแง่หนึ่งคือการสร้างรายได้ให้กับประเทศเพื่อนำสู่การพัฒนาอีกหลายๆด้าน ดังนั้นจึงจะพบว่ารัฐบาลไทยให้ความสนใจและใส่ใจกับการ

พัฒนาการท่องเที่ยวในทุกมิติ อาทิ กรณีด้านการท่องเที่ยววิถีคลอง ในอดีตแม่น้ำลำคลองนั้นมีบทบาทสำคัญมาก เนื่องจากตลอดสองฝั่งคลองเป็นที่ตั้งบ้านเรือนของผู้คนเป็นเส้นทางคมนาคมไปมาหาสู่กันรวมทั้งขนส่งค้าขาย เกิดวิถีเศรษฐกิจการค้าขายระหว่างชุมชน อีกทั้งยังเป็นแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภค บริโภค เพื่อการเกษตร เป็นแหล่งผลิตอาหารและยังเป็นแหล่งกำเนิดศิลปวัฒนธรรม ประเพณีทางน้ำมากมาย ซึ่งในปัจจุบันยังมีการใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำอยู่บ้าง แต่ผลจากการพัฒนาเมืองในหลายด้านที่ไม่ได้คำนึงถึงประวัติศาสตร์หรือภูมิหลังของแม่น้ำลำคลอง ส่งผลให้มีการบุกรุกและถมลำคลองเพิ่มมากขึ้น ทั้งขยะหรือน้ำเสียลงลำคลอง ส่งผลให้เกิดปัญหาด้านคุณภาพน้ำ รวมทั้งทำให้คุณค่าของแม่น้ำลำคลองลดความสำคัญลง ขณะเดียวกันชุมชนท้องถิ่นที่ดำรงชีวิตตามลำคลองก็ขาดแนวทางในการแก้ไขปัญหาเพื่ออนุรักษ์ฟื้นฟูลำน้ำลำคลองที่ตนเองอาศัยอยู่ อย่างไรก็ตามในระดับรัฐบาลก็ไม่ได้ละเลยปัญหาดังกล่าว ในปัจจุบันได้บรรจุแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ เรื่อง การบริหารจัดการน้ำทั้งระบบ (พ.ศ. 2561 - 2580) ซึ่งให้ความสำคัญกับการอนุรักษ์และฟื้นฟูแม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติทั่วประเทศเพื่อนำไปสู่การบริหารจัดการน้ำเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน (Aiempasertgul, 2017) โดยมุ่งฟื้นฟูแม่น้ำลำคลองและการป้องกันตลิ่งและฝายชะลอน้ำ มีการวางแผนการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำบนพื้นฐานของการรักษาสมดุลนิเวศ ส่งเสริมกลไกการมีส่วนร่วมในการบริหารการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาแม่น้ำ คู คลองและแหล่งน้ำธรรมชาติทั้งในระดับประเทศและระดับภูมิภาค

ในปี 2562 รัฐบาลมอบนโยบายให้กับองค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (องค์การมหาชน) หรือ อพท. ดำเนินการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวต้นแบบทางวัฒนธรรม “วิถีคลอง วิถีไทย ตามรอยคลองดำเนินสะดวก” ต่อยอดจากการศึกษาวิจัยและประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องลงพื้นที่สำรวจศักยภาพและพัฒนาพื้นที่เชื่อมต่อคลองดำเนินสะดวกในส่วนของคลองสาขาจังหวัดราชบุรี มีงานวิจัยเสนอให้เห็นว่าเป็นคลองที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว (Suwan, 2019) แต่ต้องการเพิ่มพื้นที่และกิจกรรมการท่องเที่ยวในบริเวณดังกล่าวให้ขยายวงกว้างขึ้น ซึ่งจากนั้นมีการศึกษาวิจัยและพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองนำเดินสะดวกมาต่อเนื่องจนเป็นที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นต้นแบบสำคัญที่นำลำคลองมายกระดับพัฒนาเป็นการท่องเที่ยว จากตัวแบบคลองดำเนินสะดวก กรณีในพื้นที่อีสานที่มีลำน้ำสำคัญ อาทิ ลำ

น้ำมูล ลำน้ำชี ต่างมีคุณลักษณะของลำน้ำที่สามารถจัดการท่องเที่ยววิถีลำน้ำได้ หากแต่ยังไม่มีการวิจัยที่ชี้ชัดเจนว่าเป็นลำน้ำที่มีศักยภาพด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะศักยภาพด้านเอกลักษณ์ของกลุ่มน้ำที่สามารถนำมาสร้างเป็นเรื่องราวเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวที่สนใจประวัติศาสตร์การอพยพของคนลาวตามลุ่มน้ำมูลและลุ่มน้ำชี

เพื่อเป็นการส่งเสริมและเตรียมความพร้อมในการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองที่กระจายอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ ในกรณีภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูมิภาคหนึ่งของประเทศที่มีลำน้ำสำคัญไหลผ่านคือลำน้ำชีและลำน้ำมูลซึ่งได้เสนอไว้ในเบื้องต้น ซึ่งมีความหลากหลายของทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและวิถีชีวิตของชุมชน โดยมีอัตลักษณ์สำคัญแตกต่างจากภูมิภาคอื่น ๆ ดังนั้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงทรัพยากรการท่องเที่ยวภายใต้วิถีลำน้ำลำคลองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รวมถึงเพื่อค้นหาศักยภาพชุมชนที่จะสามารถพัฒนาและยกระดับเป็นการท่องเที่ยววิถีลำน้ำลำคลองที่มีความโดดเด่นโดยมุ่งใช้การท่องเที่ยวชุมชนเป็นเงื่อนไข ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของลำคลองในพื้นที่ดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องศึกษาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวน 15 แห่ง ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีการจัดการท่องเที่ยววิถีลำน้ำลำคลองที่มีความโดดเด่นเป็นที่รับรู้ในวงกว้างของการท่องเที่ยววิถีคลองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทั้งนี้เพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีลำน้ำในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในลำดับต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อสำรวจทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- 2) เพื่อวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

วิธีการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มประชากรสำหรับการวิจัยในครั้งนี้กำหนดเป็นหน่วยวิจัยที่เกี่ยวข้อง (stakeholders) ดังนี้

1) ภาคประชาชน คือ ผู้นำชุมชน ประชาชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไม่น้อยกว่า 30 คน

2) กลุ่มผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน คือ ผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยววิถีคลองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไม่น้อยกว่า 20 คน

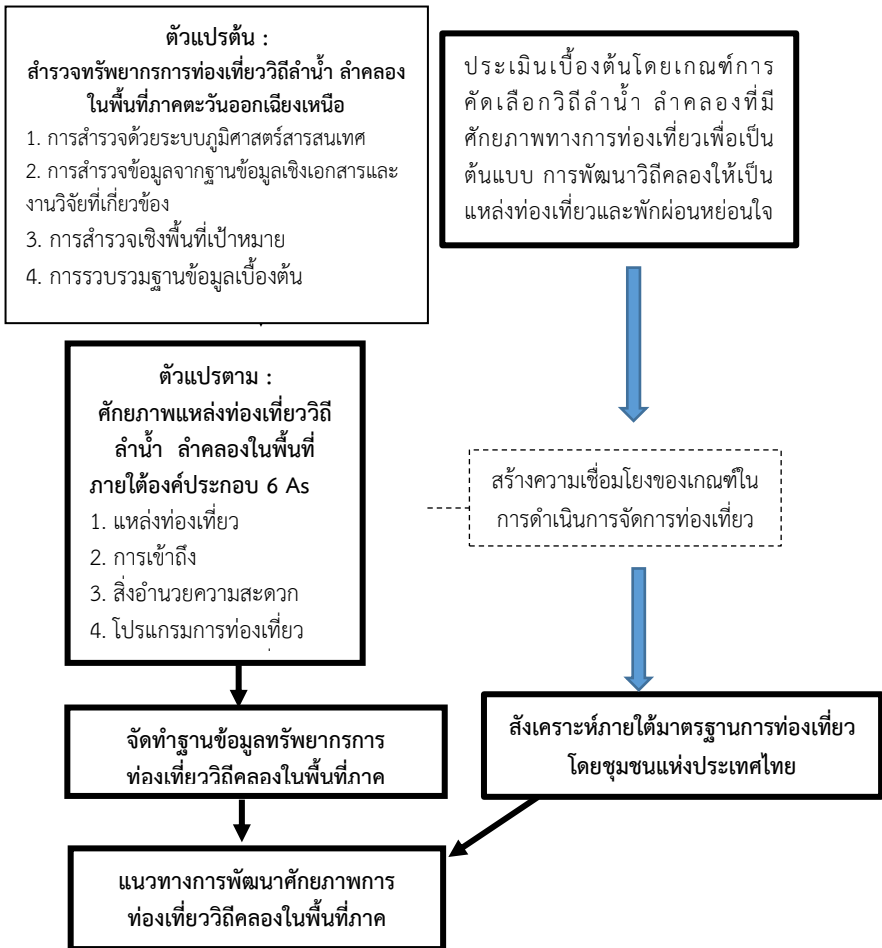
3) กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ คือ ผู้บริหารของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและนักวิชาการที่มีความรู้และประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยววิถีคลอง ภาครัฐ และเอกชน จำนวน 10 คน

2. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1) ตัวแปรต้น ได้แก่ ทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2) ตัวแปรตาม ได้แก่ ศักยภาพด้านการท่องเที่ยว

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. เครื่องมือการวิจัย

คณะผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการศึกษาข้อมูลดังนี้

1) แบบประเมินคัดกรองแหล่งท่องเที่ยววิถีคลอง

การศึกษาค้างนี้คณะผู้วิจัยจะใช้แบบประเมินคัดกรองแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองภายใต้แนวคิดองค์ประกอบการท่องเที่ยว เป็นประเด็นการประเมินประกอบด้วย สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (Attraction) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) การให้บริการที่พัก (Accommodation) สิ่งอำนวยความสะดวก (Amenity) กิจกรรมการท่องเที่ยว (Activity) และบริการเสริมในแหล่งท่องเที่ยว (Ancillary service) พร้อมทั้งประเมินคัดกรองการบริหารจัดการเชื่อมโยงแนวคิดเกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2) แบบประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลอง

แบบประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลอง ใช้เพื่อประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวและนำข้อมูลวิเคราะห์ สังเคราะห์ ระดับความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลอง โดยการประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองได้นำเกณฑ์มาตรฐานการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5 ด้าน เพื่อการพัฒนาสู่ความยั่งยืน ซึ่งประกอบด้วย ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ด้านการจัดการเศรษฐกิจ สังคมและคุณภาพชีวิตที่ดี ด้านการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกทางวัฒนธรรมชุมชน ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นระบบและยั่งยืนและด้านคุณภาพการบริการท่องเที่ยวโดยชุมชน

3) แบบสอบถามพฤติกรรมนักท่องเที่ยวสำหรับแหล่งท่องเที่ยววิถีคลอง

แบบสอบถามพฤติกรรมนักท่องเที่ยวสำหรับแหล่งท่องเที่ยววิถีคลอง ใช้เพื่อสอบถามข้อมูลจากและพฤติกรรมนักท่องเที่ยว จากนั้นดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลอง โดยแบบสอบถามจะแบ่งออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของนักท่องเที่ยว พฤติกรรมนักท่องเที่ยว ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวและข้อเสนอแนะ

4) แบบสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลอง

แบบสัมภาษณ์แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองเป็นประเด็นคำถามเพื่อใช้ในการสนทนากลุ่มย่อยการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองในประเทศไทยจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐ เอกชนและชุมชน จากนั้นดำเนินการวิเคราะห์ สังเคราะห์แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองเพื่อสรุปเป็นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวต่อไป

2. การรวบรวมข้อมูล

1) การศึกษาจากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ โดยศึกษาจากข้อมูลเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับกรอบแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยใช้แหล่งข้อมูล เช่น วารสาร เอกสาร ตำรา งานวิจัย สื่อสารสนเทศ เมื่อได้ดำเนินการรวมข้อมูลต่างๆ แล้วจะสรุปสังเคราะห์เพื่อเป็นประเด็นสำคัญในการวิจัยครั้งนี้

2) การศึกษาจากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ ลงพื้นที่ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สนทนาร่วมกับชุมชน สร้างความเข้าใจและการยอมรับ เพื่อให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นในการร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย มีการให้ข้อมูลที่แท้จริง เป็นประโยชน์กับการวิจัย

3) ประชุมภาคประชาชน กลุ่มผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน กลุ่มผู้บริหารและกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์ SWOT การบริหารจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ศึกษา

4) ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเชิงประจักษ์ในพื้นที่ชุมชนท่องเที่ยวที่มีที่ตั้งอยู่ใกล้กับลำน้ำ จำนวน 15 แห่ง

1) ลำน้ำมูล ได้แก่ กลุ่มอนุรักษ์ต้นน้ำมูลโฮมสเตย์บ้านสุขสมบูรณ์ ต.ไทยสามัคคี อ.วังน้ำเขียว กลุ่มโฮมสเตย์วิถีชีวิตและประวัติศาสตร์ อ.สูงเนิน จ. นครราชสีมา บ้านโคกเมืองโฮมสเตย์ ต. จระเข้มาก อ.ประโคนชัย จ.บุรีรัมย์ หมู่บ้านท่องเที่ยวไหมหนองตาไก้ ต.หนองกง อ.นางรอง จ.บุรีรัมย์ ชุมชนหมู่บ้านนวัตวิถี บ้านหนองบัว ต.หนองบัว อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์ หมู่บ้านวัดวิถี บ้านห้วย ต.น้ำคำ อ.เมือง จ. ศรีสะเกษ โฮมสเตย์ที่ได้มาตรฐานบ้านชีทวนต.ชีทวน อ.เขื่องใน จ.อุบลราชธานี

2) ลำน้ำชี ได้แก่ บ้านปุงสับสี ต.โนนทอง อ.เกษตรสมบูรณ์ จ. ชัยภูมิ หมู่บ้านโฮมสเตย์ บ้านหัวฝาย ต.ปอแดง อ.ชนบท จ.ขอนแก่น เมืองในภูโฮมส

เตย์ ต.เมืองเก่าพัฒนา อ.เวียงเก่า จ.ขอนแก่น โสมสเดย์บ้านหนองตาไก้ ต.หนองทุ่ม อ.วาปีปทุม จ.มหาสารคาม หมู่บ้านนวัตวิถี บ้านดงน้อย ต.ภารแอ่น อ.พยัคฆภูมิพิสัย จ.มหาสารคาม บ้านกู่กาสิงห์ ต.กู่กาสิงห์ อ.สุวรรณภูมิ จ.ร้อยเอ็ด หมู่บ้านนวัตวิถีบ้านหนองแห่น ต.หนองแห่น อ.กุดชุม จ.ยโสธร บ้านตาตทอง ต.ตาตทอง อ.เมือง จ.ยโสธร (ผู้แต่งควรเลือกใช้ชื่อเต็มหรือตัวย่อของคำ ตำบล อำเภอ จังหวัด แบบใดแบบหนึ่งในการเขียนบทความ)

5) ทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปเป็นข้อมูลสารสนเทศ พร้อมทั้งดำเนินการจัดทำข้อมูลในรูปแบบของเอกสารรายงาน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้นำข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากการสำรวจภาคสนามที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มมาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล คัดกรองข้อมูลและจัดแยกเป็นประเด็นต่าง ๆ วิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) ตามประเด็นที่ค้นพบ (topic) แล้วนำมาพรรณนาเชิงอุปนัย (inductive)

ผลการวิจัย

1. ทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีลำนํ้าลำคลองภาคตะวันออกเฉียงเหนือ กรณี ลำนํ้ามูลและลำนํ้าชี

ลำนํ้ามูล สภาพทั่วไปของลำนํ้ามูลนักวิชาการได้แบ่งลำนํ้ามูลออกเป็น 3 ส่วนตามสภาพกายภาพของพื้นที่ คือส่วนที่ 1 ลำนํ้ามูลตอนบนพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา-บุรีรัมย์ สภาพของแม่น้ำมีขนาดแคบกระแสน้ำไหลแรงเนื่องจากลักษณะภูมิประเทศของลำนํ้าส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่ราบสูง โดยมีเทือกเขาบรรทัดและเทือกเขาพนมดงรักเป็นแนวยาวอยู่ทางทิศใต้ มีระดับความสูงประมาณ 300 ถึง 1,350 ม.รทก.(เมตร/ระดับน้ำทะเลปานกลาง) ซึ่งเป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำมูลและลำนํ้าสาขาต่างๆ ส่วนที่ 2 ลำนํ้ามูลตอนกลางพื้นที่จังหวัดสุรินทร์-ศรีสะเกษ สภาพของแม่น้ำมีขนาดกว้างกระแสน้ำไหลช้า เนื่องจากลักษณะพื้นที่ค่อยๆลาดต่ำจากพื้นที่ลำนํ้ามูลตอนบนลงมาทางทิศเหนือสู่แม่น้ำมูลตอนกลาง สภาพภูมิประเทศทางด้านทิศเหนือของลำนํ้าเป็นเนินเขาระดับไม่สูงมากนัก จากนั้นพื้นที่ค่อยๆลาดต่ำลงมาทางทิศใต้ ซึ่งในฤดูน้ำหลากน้ำจะล้นตลิ่งเข้าท่วมพื้นที่ป่าริมน้ำซึ่งชาวบ้านเรียกว่าป่าบุง-ป่าทาม ส่วนที่ 3 ลำนํ้ามูล

ตอนล่างพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ-อุบลราชธานี สภาพของแม่น้ำจะมีตลิ่งสูงมีแก่งหินกระจายอยู่ตามลำน้ำเนื่องจาก ภูมิประเทศส่วนใหญ่ยังคงเป็นที่ราบสูงมีทิวเขาพนมดงรักเป็นแนวเขาทอดยาวทางตอนใต้ ลำมูลตอนล่างพื้นที่จะค่อยๆลาดลงไปทางด้านตะวันออกในเขตจังหวัดศรีสะเกษ ภูมิประเทศเป็นที่ราบสลับเนินเขา ส่วนในจังหวัดอุบลราชธานีส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มสลับลูกคลื่น ลอนลาดถึงลูกคลื่นลอนชัน ความสูงพื้นที่โดยเฉลี่ย 200 ม.รทก (Siwanna, et.al. 2013)

ลำน้ำชี เกิดจากที่ราบด้านตะวันออกของเทือกเขาเพชรบูรณ์ซึ่งเป็นแนวภูเขาชายเขตแดนด้านตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดชัยภูมิ โดยมีสาขาหลัก 5 ลำน้ำซึ่งประกอบไปด้วย ลำน้ำพรม ลำน้ำพอง ลำน้ำเซิน ลำน้ำปาวและลำน้ำยัง แม่น้ำชีถือว่าเป็นแม่น้ำที่มีความยาวมากที่สุดในประเทศไทย ไหลผ่านอำเภอหนองบัวแดง อำเภอบ้านเขว้า อำเภอหนองบัวระเหว อำเภอจัตุรัส อำเภอเมืองชัยภูมิ อำเภอกอนสวรรค์ จังหวัดชัยภูมิ อำเภอแก้งสนามนาง จังหวัดนครราชสีมา อำเภอแวงน้อย อำเภอแวงใหญ่ อำเภอโคกโพธิ์ไชย อำเภอฆ้องชัย อำเภอชนบท อำเภอบ้านไผ่ อำเภอบ้านแฮด อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น อำเภอโกสุมพิสัย อำเภอกันทรวิชัย อำเภอเมืองมหาสารคาม จังหวัดมหาสารคาม อำเภอฆ้องชัย อำเภอกมลาไสย อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอเมืองร้อยเอ็ด อำเภอเชียงขวัญ อำเภอธวัชบุรี อำเภอทุ่งเขาหลวง อำเภออาจสามารถ อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด อำเภอเมืองยโสธร อำเภอคำเขื่อนแก้ว อำเภอมหาชนะชัย อำเภอค้อวัง จังหวัดยโสธร อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ และไหลไปบรรจบกับแม่น้ำมูลที่บ้านวังยาง ตำบลบุ่งหาย อำเภวารินชำราบ รอยต่อจังหวัดศรีสะเกษ กับจังหวัดอุบลราชธานี มีความยาวทั้งสิ้น 765 กิโลเมตร

2. ลักษณะทางวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตลำน้ำในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ลำน้ำมูล จากลักษณะกายภาพลำน้ำมูลและลักษณะพื้นที่ลำน้ำดังกล่าวก่อให้เกิดภูมิฐานที่เป็นระบบนิเวศย่อย ๆ มากมายในพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ลำน้ำมูลตอนกลางซึ่งมีสภาพของลำน้ำที่มีขนาดกว้าง กระแสน้ำไหลช้ามีลักษณะพื้นที่เป็นพื้นที่ลอนคลื่นมีที่ลุ่มต่ำสลับกับที่ดอน ประกอบกับการไหลของน้ำในฤดูน้ำหลาก ทำให้เกิดภูมิฐานเป็นระบบนิเวศย่อย ๆ เรียกกันในภาษาถิ่นอีสาน เช่น หนองบุง ทาม เป็น

ตัน และในระบบนิเวศย่อยก็มีสังคมพืชที่ปกคลุมในพื้นที่แตกต่างหลากหลายชนิด ที่เรียกต่างกันว่า “ป่าบุง-ป่าทาม” ซึ่งเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย แหล่งเพาะพันธุ์และหลบภัยของสัตว์น้ำสัตว์บกสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำนานาชนิด พื้นที่ทามในลำน้ำมูลจึงเปรียบเสมือนมดลูกของภาคอีสาน เป็นบ่อเกิดของสรรพสิ่งที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ โดยมีพันธุ์พืชมากกว่า 118 ชนิด พันธุ์พืชที่พบในพื้นที่ทามส่วนมากเป็นพืชที่มีความทนต่อการท่วมขังของน้ำ สามารถดำรงอยู่ยืนต้นได้นานและเป็นไม้พุ่ม ซึ่งมีอยู่อย่างหนาแน่นในลำน้ำมูลตอนกลางมีปลาน้ำจืดอาศัยมากกว่า 90 ชนิด มีนกสัตว์ป่าและแมลงใช้ชีวิตอยู่ในป่าทามจำนวนถึง 85 ชนิด การดำรงอยู่ของสัตว์ป่าทั้งสัตว์บกและสัตว์น้ำล้วนสะท้อนถึงความอุดมสมบูรณ์ได้เป็นอย่างดี (Siwanna, et.al. 2013) ในลำน้ำมูลตอนกลาง จะมีสภาพระบบนิเวศที่คนอีสานเรียกว่า “ทาม” ลักษณะภูมิศาสตร์พื้นฐานเป็นที่ลุ่มที่ดอนสลับกันไป บางแห่งมีพื้นที่ต่ำ มีน้ำขังตลอดปี ชาวอีสานเรียกว่า “บุง ริมสองฝั่งลำน้ำมักจะมีไม้نانาพันธุ์ปกคลุมหนาแน่น ในพื้นที่บุงและทามของคนอีสานยังมีการทำนาที่เรียกว่าการ “ทำนาทาม” มี 2 ลักษณะในปัจจุบันคือนาดำและนาหยอด นอกจากนี้ยังมีการทำไร่ปลูกผักต่าง ๆ เช่น การทำไร่ปลูกข้าวโพด แตงโม ในเดือนกุมภาพันธ์มีการปลูกพืชผักต่าง ๆ เช่น แตงกวา ถั่ว เพื่อไว้กินและขาย นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีการเลี้ยงสัตว์ เช่น เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย เพราะในทามมีพืชหลายชนิดเหมาะสำหรับเป็นอาหารของวัวควาย การเลี้ยงวัว ควายในป่าทามจึงสะดวกไม่ยุ่งยากเนื่องจากมีพืชพันธุ์ที่สมบูรณ์ให้วัวและควายกินได้ตลอด สามารถเลี้ยงปล่อยได้โดยไม่ต้องกลัวว่าวัวควายจะไปกินพืชพันธุ์พืชผักของชาวบ้านอื่น ที่สำคัญวิถีชีวิตของคนลำน้ำมูลคือการ “หาปลา” การหาปลาของชาวบ้านลำน้ำมูลในอดีตสามารถหาได้ตลอดปีตามแหล่งน้ำต่าง ๆ เช่น กุด หนอง ล่องในแม่น้ำมูล ซึ่งเป็นถิ่นฐานของปลาหลายชนิดเครื่องมือที่ใช้ในการหาปลาแตกต่างกันออกไปตามสภาพแหล่งน้ำ เช่น แห เบ็ด สวิงมอญ เป็นต้น

คนลำน้ำมูลมีช่วงระยะเวลาหาปลาแบ่งเป็น 4 ช่วงคือ ช่วงเดือนมีนาคมถึงเมษายน เป็นช่วงน้ำน้อยหาปลาได้ง่าย ชาวบ้านจะหาปลากันมากในช่วงระหว่างเดือนนี้ มีการเก็บข้อมูลรายได้จากการขายปลาในช่วงนี้ ประมาณ 10,000 บาทต่อเดือน ต่อมาช่วงเดือนพฤษภาคมถึงมิถุนายนเป็นช่วงน้ำขึ้น น้ำไหลลงสู่แม่น้ำ ปาลาจะวังทวน น้ำขึ้นมาวางไข่ในหนอง ช่วงนี้จะมีการขุดบ่อล่อปลา เครื่องมือหาปลา คือ ลอบ แห ไช

เดือนสิงหาคมถึงตุลาคม เป็นช่วงน้ำลงน้ำหลากมีน้ำมาก ปลาไม่ค่อยมี ชาวบ้านจึงไม่ค่อยหาปลาในช่วงนี้ เดือนพฤศจิกายนถึงธันวาคม ปลาเยอะขึ้น ปลาจะมืรสชาติอร่อย มีความมัน ช่วงนี้ปลาในลำน้ำมูลจะมีมาก ปลาจะอยู่รวมกันและกลับลงสู่แม่น้ำ ในช่วงนี้ชาวบ้านนิยมออกหาปลากันมา นอกจากการหาปลาแล้ว วิธีของคนตามลำน้ำยังมีการหาพินและเผ่าถ่านจากพินธูปไม้โตเร็วที่เกิดตามริมลำน้ำ ชาวบ้านอีกกลุ่มเก็บผักตาม ธรรมชาติ ตามลำน้ำ การหาผักในทาม เช่น ผักกูด ผักกระโดน ซึ่งหาได้ตลอดปี ชาวบ้านบางกลุ่มหาหน่อไม้ ยอดไม้ในช่วงฤดูฝน คือ ช่วงเดือนพฤษภาคมถึงพฤศจิกายน “หน่อไม้” ถือว่าเป็นอาหารหลักของชาวบ้านตามลำน้ำสายต่าง ๆ นอกจากนั้นแล้ว วิถีคนลำน้ำยังมีการหา “เห็ด” ในช่วงฤดูหนาวฝนราวเดือนพฤษภาคม จะมีเห็ดชนิดต่าง ๆ ให้ชาวบ้านได้เก็บทั้งเพื่อบริโภคและเพื่อขาย เช่น เห็ดสาหร่าย เห็ดผึ้ง เห็ดตระไกร เห็ดปลวก เป็นต้น ช่วงในเดือนสิงหาคมถึงกันยายน ชาวบ้านโดยเฉพาจะล่ามุลยังมีการหา “มันแขง” เป็นอาหารยอดฮิตในป่าทามมันแขงเป็นไม้เลื้อยใบคล้ายใบตำลึงแต่มีสีเขียวแก่ จะเกี่ยวพันอยู่กับต้นไม้เล็กไม้ใหญ่อยู่ในบริเวณ ทาม ตามลำห้วยหัวมีลักษณะกลมแต่ไม่เป็นตะปุ่มตะป่ำ ขนาดเท่าหัวแม่มือจนถึงเท่ากำปั้น

ตามลำน้ำยังมีพืชที่เรียกว่า “หวาย” หวายสามารถเกิดขึ้นในป่าทาม เป็นหวายน้ำ ชาวบ้านใช้ประโยชน์ ในการสานกระดัง สานไซเพื่อใช้เป็นอุปกรณ์ในการหาปลา หวายจะเกิดมากในช่วงเดือนเมษายนถึงพฤษภาคม หวายที่ขายดี คนอีสานตามลำน้ำเรียกว่า “หวายหางหนู” เพราะเส้นเล็กใช้แทนเชือกได้ ในลำน้ำยังมี ผลผลิตจากธรรมชาติที่คนอีสานชื่นชอบนำไปประกอบอาหารเรียกว่า “ไข่มดแดง” จะหาได้ในช่วงเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคมโดยหาตามต้นไม้ในป่าทาม ต้นไม้ที่เป็นไม้พุ่มจะมีรังมดแดงอยู่ ชาวบ้านจะใช้วิธี โดยใช้ไม้ยาวผูกกับหวดหรือหม้อ ยกขึ้นไปเขย่า รังมดแดงให้ไข่มดแดงตกลงมาใส่ในหวดหรือหม้อ จากนั้นนำลงมาเทใส่น้ำให้ไข่มดน้ำและมดแดงได้ออกไป นอกจากนั้นแล้วยังมีการหา “กบและหอย” ตามลำน้ำซึ่งมีอยู่จำนวนมาก ตอนกลางคืนชาวบ้านนิยมออกไปยิงกบ ส่วนหอยนั้นมียู่มากมาย เช่น หอยขม หอยโข่ง เป็นต้น และที่สำคัญชาวบ้านตามลำน้ำสามารถ ล่าสัตว์เป็นอาหารได้ ซึ่งเป็นสัตว์เล็ก เช่น นก หนู พังพอน กระต่าย จากที่กล่าวมา จะเห็นว่าพื้นที่ลำน้ำทั้งลำน้ำชี ลำน้ำมูล แม่น้ำสงคราม หรือลำน้ำโขง ต่างมีวิถีชีวิตชุมชนลำน้ำที่มีระบบนิเวศ ผูกพันกับวิถีการดำเนินชีวิตของคนลำน้ำ ทั้งการหาอยู่หากิน เก็บของป่า รวมถึงการสร้างผลผลิตปลูก

พืชผัก ทำนา เลี้ยงสัตว์ เพื่อขายเป็นรายได้ นอกจากนี้แล้วยังมีวิถีวัฒนธรรมที่สำคัญตามลำน้ำเป็นความเชื่อของวิถีคนลำน้ำ คือ มีการสร้าง “ดอนปู่ตา” สร้าง “วัด” เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา รวมทั้งมีการจัดการ “แข่งเรือ” ประเพณีประจำท้องถิ่น ซึ่งกล่าวได้ว่าลำน้ำต่าง ๆ เป็นพื้นที่ที่สร้างระบบคุณค่า ทางวัฒนธรรมประเพณีที่ก่อเกิดกันมาจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

ลำน้ำชี มีนักวิชาการได้แบ่งลำน้ำชีไว้หลายตอนเช่นเดียวกับลำน้ำมูล นิรันดร คำนุ และคณะ (Comnu, 2018) อธิบายลักษณะลำน้ำชีตอนกลางและตอนล่างไว้ว่า ลำน้ำชีตอนกลาง ได้แก่ บริเวณที่ลำน้ำไหลผ่านจังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธร มีสาขาลำน้ำสำคัญ คือ ลำน้ำป่าว ไหลผ่านจังหวัดกาฬสินธุ์ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดอุดรธานี อำเภอเมือง อำเภอกมลาไสยและอำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ ไปบรรจบแม่น้ำชีอีกครั้งที่อำเภोजังหารจังหวัดร้อยเอ็ดและน้ำยัง ส่วนลำน้ำชีตอนล่าง ได้แก่ บริเวณลำน้ำชีที่ไหลผ่านอำเภอเมือง อำเภอคำเขื่อนแก้วอำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร อำเภอพนมไพร จังหวัดร้อยเอ็ด อำเภอเขื่องใน จังหวัดอุบลราชธานี บริเวณนี้ไม่มีแม่น้ำสาขาเนื่องจากถูกขนาบด้วยลำน้ำเสียวทางทิศตะวันตกและลำน้ำเซบายทางทิศตะวันออก ซึ่งลำน้ำทั้งสองเป็นส่วนหนึ่งของลำน้ำมูล ทำให้ลำน้ำชีตอนล่างเป็นแนวแคบและเป็นแนวราบโล่ง ลำน้ำชีตอนล่างจะไหลสู่ลำน้ำมูลในเขตจังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดศรีสะเกษ ลำน้ำชีตอนล่างมีสภาพภูมิศาสตร์กายภาพหลากหลาย ในพื้นที่จะเป็นพื้นที่ที่ทามคล้ายกับลำน้ำมูล ลำน้ำชีมักจะเกิดน้ำท่วมในช่วงฤดูน้ำหลาก สำหรับชุมชนลำน้ำชีในอดีตนั้น สภาวะน้ำท่วมถือว่าเป็นปกติวิสัยเป็นเรื่องธรรมดา ซึ่งคนในชุมชนได้ปรับตัวให้สอดคล้องกับวิถีธรรมชาติมาตลอด ก่อให้เกิดภูมิปัญญาความรู้กับชุมชนชาวลำน้ำชี ถึงขั้นสามารถจับชีพจรน้ำได้ ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับลำน้ำชี ส่งผลต่อการสร้างผลผลิตของชุมชนริมน้ำ เช่น อาหาร เครื่องมือเครื่องใช้ รวมทั้งเป็นสถานเลี้ยงสัตว์สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน คล้ายกับลำน้ำต่างๆ ในอีสานดังที่กล่าวถึงลำน้ำมูลในส่วนที่ผ่านมา

การตั้งถิ่นฐานของชาวบ้านลำน้ำชี แม้จะหลีกเลี่ยงบริเวณน้ำท่วมถึง แต่ส่วนใหญ่จะตั้งถิ่นฐานไม่ห่างจากลำน้ำ ทั้งนี้เพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่ตามและฝั่งลำน้ำชี น้ำชีเป็นพื้นที่ที่ให้ประโยชน์กับชาวบ้านให้ได้พึ่งพาดำรงชีพ ขณะเดียวกันชาวบ้านต้องเผชิญกับปัญหาน้ำท่วม น้ำหลาก อย่างไรก็ตามชาวบ้านลำน้ำชีก็ใช้วิถีชีวิต

สัมพันธ์กับฤดูน้ำท่วมน้ำหลากมาโดยตลอด เช่น ในฤดูปกติมีการปลูกผัก ปลูกพืช มีการนำต้นกกไปทำเป็น เสื่อกก ห่ออาหารปลาทำเป็นแกงปลา ปิ้งปลา เพื่อกินและขายในตลาด เมื่อสภาวะน้ำท่วมซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่มีมาแต่โบราณ ชาวบ้านก็จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพน้ำท่วมเก็บสิ่งของ จูงวัวควายขึ้นไปยังที่สูง เมื่อน้ำลงก็กลับมาใช้ชีวิตริมฝั่งลำน้ำชีเช่นเดิม ทำการเกษตรทำไร่ ปลูกแตงโม ถั่วลิสง เลี้ยงสัตว์

ดังนั้นลำน้ำชีจึงมีความสำคัญกับคนอีสานไม่ต่างจากลำน้ำอื่น ๆ ความเชื่อของคนลำน้ำชีตอนล่าง ในอดีตคนลูกน้ำชีจะมีความเชื่อเกี่ยวกับผีตามลำน้ำเพราะชาวบ้านนับถือผีปู่ตา ชาวบ้านบางหมู่บ้านเรียกว่าหลวงพ่อใหญ่ และ ชาวบ้านจะให้ความเคารพนับถือมาตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันจึงมีการสร้างศาลปู่ตาไว้ในจุดต่าง ๆ ของแต่ละหมู่บ้านมีการเลี้ยงผีปู่ตาตามความเชื่อของท้องถิ่นต่าง ๆ จากอดีตจนถึงปัจจุบันยังคงมีให้เห็น รวมทั้งการแข่งเรือตามลำน้ำชี ก็มีเช่นเดียวกันกับลำน้ำมูลและลำน้ำอื่น ๆ

3. อัตลักษณ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นที่ลำน้ำภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยว

ลำน้ำมูลไหลผ่านจังหวัดในเขตอีสานใต้ ซึ่งเป็นเขตพื้นที่ธรรมชาติ มีป่าริมน้ำเป็นหย่อม ๆ กระจายอยู่ อัตลักษณ์ที่โดดเด่นทางธรรมชาติคือเป็น “แหล่งปลามูล” มีความหลากหลายของสัตว์น้ำและพืชพรรณ พบปลาอย่างน้อย 109 ชนิด หลายชนิดที่อยู่ในสถานภาพใกล้สูญพันธุ์ (endangered) อาทิ ปลาเอนคางมูม (*Probarbus labeamajor*) ปลาเทพา (*Pangasius santiwangsei*) ปลาหมากผาง (*Tenualosa thibaudeaui*) ปลาแมวหูดำ (*Setpinna melanochir*) ปลานวลจันทร์น้ำจืด (*Cirrhinus microlepsis*) ปลาชะอี (*Mekongina erythrospila*) เป็นต้น ขณะที่มีปลาเศรษฐกิจ ได้แก่ ปลาสวายขาว (*Henicorhynchus siamensis*) ปลาไส้ตัน (*Cyclochilichthys repasson*) ปลาชื่อยอก (*Mystacoleucus marginatus*) ที่ชาวบ้านริมฝั่งสามารถหาмаเพื่อขายเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว ส่วนด้านวิถีวัฒนธรรมลำน้ำด้วยความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ จึงเป็นแหล่งที่ตั้งชุมชนมาตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์จนถึงปัจจุบัน หมู่บ้านส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 100 ปี หลายหมู่บ้านมีอายุของชุมชนระหว่าง 300 – 500 ปี กระจายตามสายน้ำ ประชากรเกือบทั้งหมดมีบรรพชนอพยพมาจากประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว บางหมู่บ้านสืบเชื้อสายมาจาก

เขมร กูย (ส่วย) มีประเพณีและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ อาทิ การรำผีฟ้า การทำจุนน้ำ การแข่งเรือ เป็นต้น อัตลักษณ์อีกประการคือ “เส้นทางลำน้ำอารยธรรมขอม” โดยมีชุมชนที่มีประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ลาว-ส่วย(กูย)-เขมร-เยอ ดั้งเดิมอาศัยอยู่

ลำน้ำชี อัตลักษณ์ที่โดดเด่นของลำชี คือ “แหล่งวิถีการเกษตรและพรรณไม้ตามลำน้ำ” เนื่องจากหลายชุมชนตั้งอยู่ในเขต ภูเขาล้อมรอบพื้นที่ราบสูงตอนกลางทางตอนเหนือของพื้นที่จะล้อมรอบด้วยเทือกเขาภูเขียวน้อย และต่อด้วยเทือกเขาภูเขียวใหญ่ ลักษณะของพื้นที่คล้ายรูปเกือกม้า บริเวณใกล้กับสันเขาจะเป็นผาชัน เกือบตั้งฉากตลอดทั้งแนว ภายในวงรอบของเทือกเขานี้ พื้นที่ส่วนใหญ่ค่อนข้างราบ มีเนินเขาขนาดเล็กปรากฏอยู่บนยอดเขาหลายลูก มีสภาพเป็นลานหิน มีพันธุ์ไม้ขนาดเล็กขึ้นห่าง ๆ สลับกับหญ้าและไม้พุ่ม เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเทือกเขาสูง และที่ราบสูง จึงทำให้มีลำห้วย ลำธารมากมายหลายสาขา ลำน้ำสำคัญ 3 สาย ได้แก่ ลำน้ำพรม มีต้นกำเนิดอยู่บริเวณตอนเหนือของพื้นที่ ลำน้ำสะพุงเป็นลำน้ำที่ใหญ่ที่สุดในพื้นที่ และลำน้ำชีซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของพื้นที่ พื้นที่ลุ่มบางตอนก่อตัวเป็นบึงซึ่งมีขนาดกว้างขึ้นเมื่อถึงฤดูฝน เช่น บึงแพน บึงยาว บึงไค้ง บึงสะพุง บึงมน และทุ่งกะมัง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีพืชธรรมชาติประกอบด้วยป่าดงดิบเขาในระดับต่ำ ป่าดงดิบแล้ง ป่าเต็งรัง ป่าผสมผลัดใบ และทุ่งหญ้า นอกจากนี้ยังมีสังคมขนาดเล็กที่ปรากฏให้เห็นในบางพื้นที่ เช่น สังคมธารน้ำไหล สังคมผาหิน สังคมบึงและพรุ เป็นต้น ในสังคมพืชแต่ละชนิดมีพันธุ์ไม้ที่หายาก และมีคุณค่าอยู่มากมายหลายชนิด ตั้งแต่ไม้ขนาดใหญ่ที่มีคุณภาพด้านเนื้อไม้ และค่อนข้างหายากในปัจจุบัน เช่น ไม้หอม (*Aquilaria malaccensis*) อบเชย (*Cinnamomum bejolghota*) กายาน (*Styrax apricus*) รวมทั้งกล้วยไม้และพันธุ์ไม้ล้มลุกขนาดเล็กที่มีดอกสวยงาม รอบตัวทุ่งเป็นป่าดิบเขาที่อุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์ไม้หลากชนิด นอกจากนี้ยังมีทุ่งหญ้าขนาดเล็กอีกหลายแห่งในบริเวณใกล้ ๆ กันนี้ เช่น บึงยาว บึงไค้ง บึงสะพุง เป็นต้น ซึ่งบึงเหล่านี้เป็นแหล่งหากินและพักอาศัยของนกเป็ดหลายชนิดในช่วงที่โยกย้ายถิ่นด้านอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณี ชาวลำน้ำชีเป็นชุมชนชาวลาวอพยพมาในช่วงประวัติศาสตร์ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ยังคงรักษาวัฒนธรรม ประเพณีอีสานเรียกว่า ฮีต 12 อยู่ แม้มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบบ้าง แต่ชุมชนตามลำน้ำชีส่วนใหญ่ยังคงรักษาประเพณีอีสาน อาทิ งานบุญผะเหวด งานบุญเข้าพรรษา งานบุญประเพณีสงกรานต์ ชุมชนที่ตั้งอยู่ริมน้ำมีการจัดแข่งเรือในช่วงออกพรรษามีการสร้าง

ดอนปู่ตา ริมฝั่งน้ำและตั้งวัดริมฝั่งน้ำ ดังนั้น อัตลักษณ์ของชาวลำน้ำซีที่สำคัญคือ “การสืบสานฮีต 12 คอง 14”

ตารางที่ 1 สรุปอัตลักษณ์ทรัพยากรทางธรรมชาติและวัฒนธรรมพื้นที่ลำน้ำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ลำน้ำ	อัตลักษณ์ธรรมชาติ	อัตลักษณ์วัฒนธรรม
ลำน้ำมูล	“แหล่งปลามูล” มีความหลากหลายของสัตว์น้ำ แหล่งนิเวศป่าบึง-ทาม	“เส้นทางลำน้ำอารยธรรมขอม” วิถีลำน้ำชาติพันธุ์อีสาน กลุ่มอารยธรรมขอม (ลาว ส่วย เขมร เยอ)
ลำน้ำชี	“สวนเกษตรและพรรณไม้” วิถีสวนผลไม้ ธารน้ำไหล สวนผาหิน สวนผลไม้ บึงและพรุ	วิถีวัฒนธรรมลำน้ำ ฮีต 12 ชาติพันธุ์ลาว

4. ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ผลการวิเคราะห์และประเมินศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีลำน้ำ ลำคลองในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือใน จำนวน 15 คลอง โดยใช้ผู้ประเมินประกอบด้วย ผู้แทนหน่วยงาน นักวิชาการ ผู้ประกอบการ นักท่องเที่ยวให้คะแนนด้านการเดินทาง และสิ่งอำนวยความสะดวก จากนั้นนำมาวิเคราะห์จัดลำดับ 3 ระดับ คือ C มีค่าคะแนน 40-60 ส่วน B มีค่าคะแนน 61-70 และ A มีค่าคะแนน 71-100 จากการสำรวจ พบว่ามีระดับ C จำนวน 6 ชุมชน ระดับ B จำนวน 7 ชุมชน และระดับ A จำนวน 2 ชุมชน มีรายละเอียดสรุปผลดังนี้

ตารางที่ 2 ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยววิถีคลองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

ที่ตั้งแหล่ง ท่องเที่ยว	ประเภท ของแหล่ง ท่องเที่ยว	การเดินทางท่องเที่ยว				สิ่งอำนวยความสะดวก					รวม	ผลประ เมิศักยภาพ
		รถยนต์ (10)	เรือ (20)	รถ โดยสาร (10)	ศูนย์ บริการ (10)	ที่ จอดรถ (10)	สุขา (10)	ที่พัก แรม (10)	ร้าน อาหาร (10)	ร้าน ของที่ ระลึก (10)		
1. กลุ่มอนุรักษ์ ต้นน้ำมูลโฮมส เตย์บ้านสุข สมบูรณ์ ต.ไทยสามัคคี อ.วังน้ำเขียว	แหล่ง ท่องเที่ยวทาง ธรรมชาติ	10	-	-	7	10	10	9	9	9	64	B
2. กลุ่มโฮมส เตย์วิถีชีวิตและ ประวัติ ศาสตร์ อ.สูงเนิน จนครราชสีมา	แหล่ง ท่องเที่ยวทาง ประวัติ- ศาสตร์	10	-	-	7	10	10	9	9	7	62	B
3. บ้านโคกเมือง โฮมสเตย์ ต.จระเข้มาก	แหล่ง ท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม	10	-	-	7	10	10	9	9	7	62	B

ที่ตั้งแหล่ง ท่องเที่ยว	ประเภท ของแหล่ง ท่องเที่ยว	การเดินทางท่องเที่ยว				สิ่งอำนวยความสะดวก					รวม	ผลประ เมิศักยภาพ
		รถยนต์ (10)	เรือ (20)	รถ โดยสาร (10)	ศูนย์ บริการ (10)	ที่ จอดรถ (10)	สุขา (10)	ที่พัก แรม (10)	ร้าน อาหาร (10)	ร้าน ของที่ ระลึก (10)		
อ.ประโคนชัย												
จ.บุรีรัมย์												
4. หมู่บ้าน ท่องเที่ยวไหม หนองตาไก้	แหล่ง ท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม	10	-	-	-	10	10	-	5	7	42	C
ค. หนองกง												
อ. นางรอง												
จ. บุรีรัมย์												
5. ชุมชน หมู่บ้านนวัตวิถี บ้านหนองบัว	แหล่ง ท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม	10	-	-	10	10	10	9	9	9	64	B
ค.หนองบัว												
อ. ท่าตูม												
จ. สุรินทร์												
6. หมู่บ้านวิถี บ้านห้วย ตำบลน้ำคำ	แหล่ง ท่องเที่ยวทาง ประวัติ- ศาสตร์	10	7	-	10	10	10	10	10	10	77	A

ที่ตั้งแหล่ง ท่องเที่ยว	ประเภท ของแหล่ง ท่องเที่ยว	การเดินทางท่องเที่ยว				สิ่งอำนวยความสะดวก					รวม	ผลประ เมิ ศั กย ภาพ
		รถยนต์ (10)	เรือ (20)	รถ โดยสาร (10)	ศูนย์ บริการ (10)	ที่ จอดรถ (10)	สุขา (10)	ที่พัก แรม (10)	ร้าน อาหาร (10)	ร้าน ของที่ ระลึก (10)		
อำเภอเมือง จ.ศรีสะเกษ												
7. โฮมสเตย์ที่ได้ มาตรฐานบ้านชี ทวน ต.ชีทวน อ.เขื่องใน จ.อุบลราชธานี	แหล่ง ท่องเที่ยวทาง ประวัติ- ศาสตร์	10	-	-	-	10	10	-	5	7	42	C
อำเภอเมือง จ.อุบลราชธานี												
8.บ้านปู่สืบลี ต.โนนทอง อ.เกษตร สมบูรณ์ จ.ชัยภูมิ	แหล่ง ท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม	10	10	-	10	10	10	10	10	10	80	A
อำเภอเมือง จ.อุบลราชธานี												
9.หมู่บ้านโฮมส เตย์ บ้านหัว ฝาย ต.ปอแดง	แหล่ง ท่องเที่ยวเชิง เกษตร	10	-	-	5	10	10	-	5	7	47	C

ที่ตั้งแหล่ง ท่องเที่ยว	ประเภท ของแหล่ง ท่องเที่ยว	การเดินทางท่องเที่ยว				สิ่งอำนวยความสะดวก					รวม	ผลประ เมิศจักย ภาพ
		รถยนต์ (10)	เรือ (20)	รถ โดยสาร (10)	ศูนย์ บริการ (10)	ที่ จอดรถ (10)	สุขา (10)	ที่พัก แรม (10)	ร้าน อาหาร (10)	ร้าน ของที่ ระลึก (10)		
อ.ชนบท												
จ. ขอนแก่น												
10.เมืองใน ภูโอมสเดย์ ต.เมืองเก่า พัฒนา อ.เวียงเก่า จ. ขอนแก่น	แหล่ง ท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม	10	-	-	-	10	10	-	5	7	42	C
11. โอมสเดย์ บ้านหนองตาไก้ ต.หนองพุ่ม อ. วาปีปทุม จ.มหาสารคาม												
12. หมู่บ้าน วัดวิถึ บ้านดง น้อย ต.การแอน อ.พยัคฆ-ภูมิ	แหล่ง ท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม	10	-	-	10	10	10	9	9	9	64	B

ที่ตั้งแหล่ง ท่องเที่ยว	ประเภท ของแหล่ง ท่องเที่ยว	การเดินทางท่องเที่ยว				สิ่งอำนวยความสะดวก					รวม	ผลประ เมิ์คัย ภาพ
		รถยนต์ (10)	เรือ (20)	รถ โดยสาร (10)	ศูนย์ บริการ (10)	ที่ จอดรถ (10)	สุขา (10)	ที่พัก แรม (10)	ร้าน อาหาร (10)	ร้าน ของที่ ระลึก (10)		
ทิสัย												
จ.มหาสารคาม												
13. บ้านกู่กา สิงห์ ต.กู่กาสิงห์ อ.วรรณภูมิ จ. ร้อยเอ็ด	แหล่ง ท่องเที่ยวทาง ประวัติ- ศาสตร์	10	-	-	10	10	10	9	10	10	66	B
14. หมู่บ้าน นวัตวิถึบ้าน หนองแห่น ต. หนองแห่น อ. กุดชุม จ. ยโสธร	แหล่ง ท่องเที่ยวทาง วัฒนธรรม	10	-	-	7	10	10	9	9	7	62	B
15 บ้านตาด ทอง ต. ตาด ทอง อ. เมือง จ. ยโสธร	แหล่ง ท่องเที่ยวทาง ประวัติ- ศาสตร์	10	-	-	-	10	10	-	5	7	42	C

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้สรุปว่าการพัฒนาการท่องเที่ยววิถีคลองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือสามารถจัดการยกระดับได้ตามศักยภาพของพื้นที่ ดังข้อมูลการประเมินกรณีตัวอย่างพื้นที่มีศักยภาพที่สามารถพัฒนาระดับต่อไปได้ 2 แห่ง คือ แหล่งท่องเที่ยวตามลุ่มน้ำชีพื้นที่อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิและแหล่งท่องเที่ยวพื้นที่ลำน่าน อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ โดยการพัฒนาระดับจะต้องมีส่วนร่วมของ 3 ส่วนสำคัญ คือ ส่วนของชุมชน ส่วนของภาครัฐและวิชาการ และส่วนภาคเอกชนผู้ประกอบการการท่องเที่ยว วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นเรื่องราวกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ สันติ พัฒนพันธ์ (Patpan 2019) ผลการวิจัย พบว่า การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาสังคมในการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ องค์ประกอบส่วนท้องถิ่นควรเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้นโดยการกำหนดนโยบายในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้สอดคล้องกับปัญหา ความต้องการของชุมชน และภาคประชาสังคม โดยเน้นให้ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมบริหารการท่องเที่ยวโดยชุมชน มุ่งให้การท่องเที่ยววิถีคลองนำไปสู่การอนุรักษ์ฟื้นฟูระบบนิเวศของลำน้ำ เป็นการท่องเที่ยวที่สัมพันธ์กับการจัดการน้ำโดยใช้แนวทางการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีลำน้ำ ลำคลองในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออันประกอบด้วย 1) การพัฒนาคนหรือผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินการท่องเที่ยววิถีคลอง 2) การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ 3) การพัฒนาบริการทางด้านการท่องเที่ยว 4) การพัฒนาการรับรู้การท่องเที่ยววิถีคลอง โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาคนจำเป็นต้องสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยววิถีลำน้ำลำคลองให้ชุมชนเกิดความตระหนักถึงความสำคัญ เข้าใจวิธีการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในการศึกษาความพร้อมของพื้นที่

2. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ จำเป็นต้องค้นหาจุดเด่นของชุมชนที่สัมพันธ์กับวิถีลำน้ำลำคลองเพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์และเริ่มประชาสัมพันธ์ก่อนเบื้องต้นเพื่อสร้างการรับรู้และกระตุ้นให้ชุมชนเห็นความสำคัญ อาทิ เช่นหลังการสำรวจการล่องเรือตามลำน้ำมูลในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อสำรวจแล้วมี

การจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ผ่านโลกออนไลน์ส่งผลให้เริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวโดยใช้เรือเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยว

3. พัฒนากลไกการบริหารจัดการ โดยเริ่มจากการจัดประชุมกลุ่มในชุมชน เพื่อร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินงาน ร่วมแก้ไขปัญหาและร่วมรับผลประโยชน์ อีกทั้งยังต้องดำเนินการเชิงบูรณาการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ชาวบ้านในชุมชน รวมถึงผู้ประกอบการอย่างต่อเนื่อง โดยโครงสร้างหน้าที่การดำเนินงานภายใต้ความถนัดของแต่ละบุคคล

4. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสินค้าชุมชน ให้คงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของพื้นที่ และสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมาย การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและสินค้าการท่องเที่ยววิถีคลอง ต้องเป็นไปตามมาตรฐานในการพัฒนา

5. สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยววิถีคลอง เพื่อให้เกิดความหลากหลายของเส้นทางและกิจกรรมการท่องเที่ยว

6. มีระบบการตลาดและการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยววิถีคลอง ที่เข้าถึงการรับรู้ของนักท่องเที่ยวเพื่อการเผยแพร่ข้อมูลให้เกิดความต้องการเดินทางเข้ามาสัมผัสและเรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ตลอดจนสิ่งแวดล้อมในชุมชนท่องเที่ยวที่มีลำนํ้า ลำคลองเป็นแรงดึงดูดการท่องเที่ยว

ข้อเสนอแนะและการนำไปใช้ประโยชน์

การวิจัยครั้งนี้พบว่า การพัฒนาการท่องเที่ยวตามลำนํ้าในภาคตะวันออกเฉียงเหนือสามารถพัฒนายกระดับได้ แต่ต้องมีการบูรณาการชุดข้อมูลด้านการท่องเที่ยว ทรัพยากรการท่องเที่ยวและการสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและเอกชน ในการพัฒนาพื้นที่การท่องเที่ยวต้องเกิดจากความร่วมมือในหลายภาคส่วน จากผลการวิจัยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1) ควรมีการนำฐานข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยววิถีคลองในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไปใช้ประกอบการวิจัยต่อยอดเพื่อขยายผลแนวทางการศึกษาในลำนํ้าอื่นๆ เพิ่มขึ้น อาทิ ลำนํ้าสงคราม จังหวัดนครพนม ลำนํ้าเลย จังหวัดเลย เป็นต้น

2) ในการวิจัยเชิงพื้นที่จำเป็นต้องใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมโดยใช้องค์ประกอบ 3 ส่วนคือ ส่วนของชุมชน ส่วนของภาครัฐและภาควิชาการ และส่วนของ

ภาคเอกชนผู้ประกอบการการท่องเที่ยว โดยเน้นการวิเคราะห์ศักยภาพร่วมกันเพื่อกำหนดกิจกรรมท่องเที่ยว ในระดับจังหวัดควรมีหน่วยงานเจ้าภาพ อาทิ สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดหรือหากในจังหวัดนั้นไม่มีมหาวิทยาลัยในพื้นที่ควรมีบทบาทสำคัญในการเป็นเจ้าภาพดำเนินการวิจัยเพื่อพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยววิถีคลองในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะในพื้นที่ขยายผล อาทิ จังหวัดนครพนมและจังหวัดเลย

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ที่เห็นความสำคัญของการวิจัยและให้ทุนสนับสนุนและขอขอบพระคุณ คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งให้คำปรึกษาในการวิจัยครั้งนี้ตลอดโครงการ นอกจากนี้แล้วการศึกษาวิจัยตลอดโครงการวิจัยนี้ ได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาชน และนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว รวมทั้งตัวแทนผู้ประกอบการธุรกิจนำเที่ยวทั้งในและนอกพื้นที่เป็นอย่างดี พร้อมกันนี้ ขอขอบคุณอธิการบดีและผู้บริหารทุกฝ่ายของมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษที่ได้อนุญาตให้บุคลากรในสังกัดได้ทำงานศึกษาวิจัยอย่างเต็มกำลังความสามารถในครั้งนี้

หากโครงการงานวิจัยฯ ที่เกิดจากศึกษาค้นคว้านี้เกิดประโยชน์แก่หน่วยงานองค์กร หรือบุคคลใดๆ แล้ว คณะผู้วิจัยขอมอบความดีอันพึงมีให้แก่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยววิถีคลอง สถาบันการศึกษา หน่วยงานภาครัฐ หน่วยงานภาคเอกชน ชมรม สมาคม และชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวซึ่งได้ให้การสนับสนุนการศึกษาวิจัยในครั้งนี้

References

- Aiemprasertgul, S. (2017). **Community water management to raise agricultural income** .Journal of Rangsit Graduate Studies in Business and Social Sciences, 6(1), 235-249.
- Auntong, A. (2016). **The dynamics and stability of the resilience of long-term Thai tourism demand in the Chinese tourist market.** Journal of Economics and Management Strategy, 3 (2), 1-16.
- Comnu, N.(2018). **Patterns for using social capital to address development impacts Of the network of villagers in the Lower Chi River Basin Case studies of the affected areas from the Roi Et Dam, Yasothon-Phanom Phrai Dam and That Noi Dam.** Bangkok: Thailand Research Fund (TRF).
- Siwanna, Y (2013). **The process of building cooperation between communities and municipalities to conserve, restore and manage the central Mun River.** Bangkok: Thailand Research Fund (TRF).
- Suwan, P (2019). **People Participation in Conservation of Water Resources: A Case Study of Damnoen Saduak Floating Market Community, Damnoen Saduak Sub-district, Damnoen Saduak District Ratchaburi Province.** Journal of Interdisciplinary Studies Mahidol University, 19 (2), 42-54.

ไก่ฝอยและมันสเตอร์ไรส์ : นวัตกรรมอาหารในการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

Shredded Chicken & Sterilized Fish : Food Innovation in Disaster Preparedness for Sustainable Development

กัญจนา ตัดสายชล¹ เจิมสิริ ขวัญดี²

อลิสา หะสาเมาะ³ อับดุลคอลิก อรรอฮีมียะ⁴

Kanjana Tadsaychon, Jernsiri Kwandee

Alisa Hasamoh, Abdulkhalig Arrahimee

Received: 21 January 2021/ Revised: 29 May 2021/ Accepted: 31 May 2021

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สร้างนวัตกรรมอาหารในการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติธรรมชาติ 2) สร้างความตระหนักในการเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติในการตอบสนองความต้องการของชุมชนบางปู การวิจัยนี้มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลจำนวน 19 คน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและมีรูปแบบการวิจัยเพื่อการพัฒนาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เครื่องมือวิจัย คือ แบบสอบถามกึ่งโครงสร้างและแบบเจาะลึก การสังเกต และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้

¹ นักศึกษาสาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (kan78400@gmail.com)

² นักศึกษาสาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

³ อาจารย์ประจำสาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี * Corresponding author: alisa.h@psu.ac.th

⁴ อาจารย์ประจำสาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

หลักการพิจารณาสร้างประเด็นหลัก แล้วมาวิเคราะห์ร่วมกัน ผลการวิจัยพบว่า การวิจัยนี้สามารถสร้างนวัตกรรมอาหารเพื่อใช้ในสถานการณ์ภัยพิบัติ คือ ไก่ฝอยและสมันสเตอร์ไรส์ที่สามารถเก็บได้นานถึง 1 ปี ลักษณะอาหารเหมาะสมกับวัฒนธรรมในท้องถิ่น กระบวนการพัฒนายังสามารถสร้างความตระหนักในการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติธรรมชาติ ทำให้ชาวบ้านเข้าใจถึงการเตรียมความพร้อมที่จะต้องมีอาหารสำรองก่อนเกิดภัยพิบัติ

คำสำคัญ: ภัยพิบัติธรรมชาติ นวัตกรรมอาหาร นวัตกรรมทางสังคม ปัตตานี

Abstract

The purposes of this current research are twofold: 1) to improve food innovation in disaster preparedness for sustainable development, and 2) to raise awareness about disaster preparedness in order to respond to the needs of the Bang Pu community. There were 19 participants who engaged in this research. This research is qualitative research which used a participatory research method as the main research methodology. Data collection tools included semi-structured interview, in-depth interview, non-participant observation, and focus group interview. The data collected were analyzed by creating themes that emerged from the data. The research has helped create food innovation for disaster preparedness. The shredded chicken and sterilized fish are suitable local dishes that can be kept for consumption for one year. The development process launched by this research has also created understanding and raised awareness about preparedness disaster among the community members.

Keywords: Natural disaster, Food innovation, Social innovation, Disaster preparedness, Food reservation

บทนำ

ประเทศไทยมีประสบการณ์จากภัยพิบัติธรรมชาติที่รุนแรง ตัวอย่างเช่น ภัยพิบัติธรรมชาติครั้งร้ายแรงที่สุดในประเทศไทย คือ เหตุการณ์สึนามิ เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ. 2547 เหตุการณ์ครั้งนั้นมีผลกระทบต่อหลายประเทศ ได้แก่ ศรีลังกา อินโดนีเซีย อินโดนีเซีย และหมู่เกาะเซเชลส์ที่อยู่ใกล้แอฟริกา สึนามิซึ่งมีแหล่งกำเนิดจากแผ่นดินไหวขนาด 9.1 ริกเตอร์ นอกชายฝั่งอ่าวสุมาตรา คลื่นสึนามิไปไกลถึง 1,300 กิโลเมตร ยอดคลื่นมีความสูง 50 เมตร ถล่มแผ่นดินไกลถึง 5 ชายฝั่ง จนมีผู้เสียชีวิตจำนวน 230,000 คน (National Geographic Asia, 2018) สถิติภัยพิบัติในอาเซียน มกราคม – กันยายน พ.ศ. 2562 ประเทศไทยมีน้ำท่วม ลมกระโชกและดินถล่มรวมทั้งสิ้น 16 ครั้ง (ASEAN Disaster Information Network, 2019 อ้างใน ASEAN Information Center Public Relations Department, 2019) เป็นต้น ส่งผลให้ประเทศไทยได้รับความเสียหายจากเหตุการณ์ภัยพิบัติธรรมชาติอย่างรุนแรงในหลายครั้ง

ในพื้นที่จังหวัดปัตตานีเคยมีเหตุการณ์ประสบภัยพิบัติหลายครั้ง ได้แก่ คลื่นพายุซัดฝั่ง เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2553 ครั้งนั้นรายงานสรุปลักษณะอากาศประจำสัปดาห์ของกรมอุตุนิยมวิทยาในระหว่างวันที่ 29 ตุลาคม - 4 พฤศจิกายน ระบุว่า ร่องมรสุมพาดผ่านบริเวณภาคใต้และอ่าวไทยในระยะต้นช่วง โดยผ่านเข้าสู่หอยมความกดอากาศต่ำกำลังแรงในทะเลจีนใต้ตอนล่าง ซึ่งต่อมา “หอยมความกดอากาศต่ำนี้” ได้ทวีกำลังแรงเป็นพายุดีเปรสชันในตอนบ่ายของวันที่ 31 ตุลาคม และเคลื่อนขึ้นฝั่งบริเวณ อำเภอสงขลา จังหวัดสงขลา จังหวัดตรัง กระบี่ พังงา ลักษณะดังกล่าวทำให้บริเวณภาคใต้มีฝนตกหนาแน่น นอกจากนี้กรมอุตุนิยมวิทยายังรายงานว่า ทำให้บริเวณภาคใต้มีฝนตกหนาแน่น และน้ำท่วมเกิดจากทะเลในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะบริเวณอ่าวปัตตานี ที่ตำบลแหลมโพธิ์ อำเภอยะหริ่ง บริเวณตำบลบางปู อำเภอยะหริ่ง และบริเวณชายฝั่งตำบลรูสะมิแล อำเภอเมืองปัตตานี รวมทั้งบริเวณชายฝั่งทะเลของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี (Jitpiromsri, S., & Soponwasu, P., 2010)

เนื่องจาก หมู่ที่ 2 ชุมชนบ้านบางปูอยู่ติดกับคลองบางปูและยังอยู่ติดกับบริเวณรอบอ่าวปัตตานี นอกจากนี้เคยมีประสบการณ์ด้านภัยพิบัติ เมื่อปี พ.ศ. 2553

แล้วในปี พ.ศ.2562 ก็ประสบกับเหตุการณ์พายุโซนร้อนปาบึก และเหตุการณ์น้ำท่วมเป็นประจำทุก ๆ ปี หมู่บ้านแห่งนี้ที่น่าสนใจเพราะหลังจากนั้นก็มีการ "เครือข่ายผู้หญิงกับวิถีจังหวัดชายแดนใต้" เกิดจากการสนับสนุนทุนของศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้(ศอ.บต.) ผ่านอาจารย์ในมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ร่วมกับสมาคมกลุ่มแม่น้ำสายบุรี เบื้องต้นแสดงให้เห็นว่าชุมชนมีความสนใจที่จะดูแลตนเองหากเกิดภัยพิบัติขึ้นในอนาคตข้างหน้า และจากการสำรวจพบว่าชุมชนมีการอบรมการเตรียมความพร้อมในด้านต่าง ๆ เช่น การปฐมพยาบาลฉุกเฉิน การทำ CPR การเขียนแผนที่ชุมชน แต่ผู้วิจัยพบว่าชุมชนแห่งนี้ยังไม่มีการสร้างนวัตกรรมอาหารเพื่อใช้ในสถานการณ์ภัยพิบัติ

ผู้วิจัยจึงสนใจเรื่องอาหารที่ใช้ในสถานการณ์ภัยพิบัติด้วยเหตุผลที่ว่า เมื่อเกิดภัยพิบัติธรรมชาติ ประชาชนจำนวนมากได้รับผลกระทบรุนแรง อาทิ ขาดสิ่งจำเป็นพื้นฐานทั้ง 4 ด้าน คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค แต่ความต้องการ 3 ด้าน คือ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค สามารถยืดหยุ่นได้ เนื่องจากผู้ประสบภัยสามารถอพยพไปอยู่ ณ ที่พักชั่วคราวตามสถานการณฉุกเฉิน หรือสามารถอพยพไปอาศัยอยู่กับบ้านของญาติจนกว่าจะได้ที่พักใหม่หรือบ้านที่ได้รับความเสียหายถูกซ่อมแซมเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ส่วนเครื่องนุ่งห่มหากไม่มีใช้ ก็ยังไม่เป็นอันตรายถึงขั้นเสียชีวิตในทันที ส่วนยารักษาโรคในเขตพื้นที่ภัยพิบัติคลื่นพายุซัดฝั่งยังสามารถขอรับบริการจากอำเภอใกล้เคียง และจากโรงพยาบาลส่วนตำบล (รพ.สต.) ในขณะที่ความต้องการด้านอาหารเป็นสิ่งที่ไม่สามารถขาดแคลนได้ ที่สำคัญคือในพื้นที่บางปูชาวบ้านจำนวนมากนับถือศาสนาอิสลาม ชาวบ้านเหล่านี้มีข้อจำกัดในการบริโภคอาหารที่ได้รับบริจาค หากอาหารใดไม่มีตราฮาลาล (สิ่งที่ศาสนานูมัต) ชาวบ้านจะไม่สามารถรับประทานได้ แม้ว่าจะเผชิญปัญหาความหิวและภาวะอดอยากรุนแรงเพียงใดก็ตาม

ประเด็นด้านการขาดอาหารมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากโดยบริบททั่วไปเกี่ยวกับภาวะทุพโภชนาการในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีรายงานการขาดแคลนสารอาหารในพื้นที่ นำเสนอโดยสำนักงานสถิติแห่งชาติและสนับสนุนโดยยูนิเซฟ พบว่าเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปีในจังหวัดนราธิวาส จังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี จังหวัดสตูล และจังหวัดสงขลามีภาวะเตี้ยแคระแกร็น (ความสูงต่ำกว่าเกณฑ์อายุ) สูงกว่าค่าเฉลี่ยของ

ประเทศ โดยในจังหวัดนราธิวาสมีเด็กอายุต่ำกว่า 5 ปี ที่มีภาวะเตี้ยแคระแกร็นสูงถึงร้อยละ 29 เมื่อเทียบกับค่าเฉลี่ยของประเทศซึ่งอยู่ที่ร้อยละ 11 ในขณะที่จังหวัดยะลา ปัตตานี สตูล และสงขลา อัตราขึ้นอยู่กับร้อยละ 21 ร้อยละ 19 ร้อยละ 17 และร้อยละ 13 ตามลำดับ ถือว่าจังหวัดชายแดนใต้ของประเทศไทยมีอัตราของเด็กที่ประสบภาวะทุพโภชนาการมากที่สุด เมื่อเทียบกับภูมิภาคอื่น ๆ ของประเทศ (Khaosod, 2017) ดังนั้น นอกจากชาวบ้านในภาคใต้จะประสบกับปัญหาการขาดแคลนอาหารในภาวะปกติอยู่แล้วสถานการณ์ภัยพิบัติมักจะทวีความรุนแรงของปัญหานี้ขึ้น ดังนั้น ประเด็นการสร้างนวัตกรรมอาหารเพื่อลดอัตราการเสียชีวิตและภาวะทุพโภชนาที่เกิดขึ้นกับผู้ประสบภัยพิบัติจึงมีความสำคัญมากยิ่งขึ้น ผู้วิจัยจึงให้ความสำคัญและสนใจพัฒนาและศึกษาการสร้างนวัตกรรมด้านอาหาร เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนอย่างสอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ในการรับมือภัยพิบัติธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

แนวคิดเรื่อง “นวัตกรรม” (innovation) คือ การปฏิบัติใหม่หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่ยังไม่เคยมีมาก่อน หรือเป็นการพัฒนาดัดแปลงมาจากของเดิมที่มีอยู่แล้วให้ทันสมัยและใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น (Thaipost, 2021) เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้จะช่วยให้การทำงานนั้นได้ผลดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงกว่าเดิม จึงมีความจำเป็นต่อชุมชน โดยเฉพาะในสถานการณ์ภัยพิบัติธรรมชาติ ส่วน Nipuna (2011) ได้ให้ความหมายของนวัตกรรมว่า เป็นการทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีใหม่ ๆ และยังสามารถหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิด การผลิตกระบวนการหรือองค์กร ไม่ว่าจะการเปลี่ยนนั้นจะเกิดขึ้นจากการปฏิบัติ การเปลี่ยนอย่างถอนรากถอนโคน หรือการพัฒนาต่อยอดนั่นเองโดยการสร้างสรรค์นวัตกรรมที่สามารถเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติธรรมชาตินั้นจะต้องตอบโจทย์ความต้องการของคนในชุมชน

การสร้างนวัตกรรมเพื่อใช้ในสถานการณ์ภัยพิบัติ จะต้องดำเนินการเพื่อป้องกันและลดความสูญเสียที่จะเกิดขึ้นแก่ชีวิต (Khunkitti, 2020) โดยจะต้องมีการเตรียมพร้อมล่วงหน้า เพื่อเพิ่มขีดความสามารถให้กับองค์กร ชุมชนและบุคลากรในการเผชิญกับเหตุการณ์ที่ไม่คาดฝันอย่างมีประสิทธิภาพ ให้ชุมชนมีความสามารถในการรับมือกับสถานการณ์ฉุกเฉินได้อย่างทันทั่วทั้งเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดขึ้น สุดท้าย

มีการฟื้นฟูบูรณะ ในส่วนของชั้นตอนนี้เมื่อภัยพิบัติผ่านพ้นไปแล้ว คนในชุมชนที่ได้รับผลกระทบจะต้องกลับคืนสู่สภาพที่ดีขึ้น (Kosonkittumporn, S. & et.al., 2020)

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อสร้างนวัตกรรมทางด้านอาหารในการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติธรรมชาติ
2. สร้างความตระหนักในการรับมือภัยพิบัติเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนบางปูเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้

คำถามการวิจัย

จากสถานการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในชุมชนจะนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมทางด้านอาหารในการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติธรรมชาติและสร้างความตระหนักในการรับมือภัยพิบัติเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนบางปูเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างไร

วิธีการศึกษา

ศึกษานวัตกรรมอาหารในการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กรณีศึกษา หมู่ที่ 2 ชุมชนบ้านบางปู ตำบลบางปู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี พื้นที่ภายใต้โครงการ "เครือข่ายผู้หญิงกับภัยพิบัติจังหวัดชายแดนใต้"

1. ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาการสร้างนวัตกรรมทางด้านอาหารในการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติธรรมชาติและศึกษาการสร้างความรู้ความตระหนักในการรับมือภัยพิบัติเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนบางปูเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ ทางผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับภัยพิบัติ แนวคิดการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดทุนทางสังคม และแนวคิดนวัตกรรม มาเป็นแนวคิดพื้นฐานในการศึกษาสร้างนวัตกรรมทางด้านอาหารและศึกษาการสร้างความรู้ความตระหนักในการ

เตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติธรรมชาติ มาสร้างขอบเขตเนื้อหาหลักในงานวิจัยในครั้งนี้

ขอบเขตผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วยผู้ที่มีความเสี่ยงและจิตอาสา ในหมู่ที่ 2 ชุมชนบ้านบางปู ตำบลบางปู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ประชากร ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ภัยพิบัติ 10 คน คณะเครือข่ายภัยพิบัติ 5 คน ผู้นำชุมชน 1 คน เจ้าหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเทศบาลบางปู 1 คน เจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 2 คน รวมทั้งสิ้น 19 คน

ขอบเขตด้านพื้นที่ศึกษา

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา นวัตกรรมอาหารในการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติธรรมชาติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กรณีศึกษา หมู่ที่ 2 ชุมชนบ้านบางปู ตำบลบางปู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี พื้นที่ภายใต้โครงการ "เครือข่ายผู้หญิงกับพิบัติจังหวัดใช้แดนใต้" เนื่องจากหมู่ที่ 2 ชุมชนบ้านบางปูอยู่ติดกับคลองบางปูและชุมชนอยู่ติดกับบริเวณรอบอ่าวปัตตานี อีกทั้งเคยมีประสบการณ์ด้านภัยพิบัติ ในปี 2553 จากเหตุการณ์พายุหมุนเขตร้อน (ดีเปรสชั่น) ปี 2562 เหตุการณ์พายุโซนร้อนปาบึก และเหตุการณ์น้ำท่วมเป็นประจำทุกปี

ขอบเขตด้านระยะเวลา

การดำเนินการวิจัยตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดการวิจัยตั้งแต่ เดือน มกราคม - ธันวาคม พ.ศ. 2563

2. วิธีการดำเนินการวิจัยและการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษานี้การวิจัยเชิงคุณภาพโดยมีรูปแบบ การวิจัยและการพัฒนา (research and Development : R&D) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (participatory action Research : PAR) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมมีการบันทึกข้อมูลโดยการจดบันทึกภาคสนาม การสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว (face to face interview) การสังเกต (observing) การสำรวจพื้นที่ (field trip) เพื่อให้ได้มายังข้อมูลที่ต้องการ และการบันทึกเสียงของผู้ให้สัมภาษณ์โดยการขออนุญาตผู้สัมภาษณ์ทุกครั้ง ก่อนทำการ

บันทึกเสียง เพื่อนำมาใช้ในการรวบรวมข้อมูลและการตรวจสอบอีกทั้งยังตรวจทานความถูกต้องในภายหลังโดยมีการเก็บข้อมูลดังนี้

- 1) ศึกษาจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องโดยทำการศึกษา ในประเด็นที่เกี่ยวกับภัยพิบัติ การเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติ นวัตกรรมในการรับมือภัยพิบัติ โดยการรวบรวมหนังสือรายงานวิจัยบทความวิจัยและเอกสารทางราชการอื่น ๆ
- 2) การสัมภาษณ์เชิงลึกในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ เพื่อให้ได้มาซึ่งประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการ ความสมบูรณ์และความชัดเจนของข้อมูล
- 3) การสำรวจพื้นที่บริเวณที่เคยเกิดภัยพิบัติใน หมู่ที่ 2 ชุมชนบ้านบางปู ตำบลบางปู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี
- 4) วิเคราะห์แบบสร้างข้อสรุป และนำไปสู่กระบวนการมีส่วนร่วม อีกทั้งมีการคิดเชิงนวัตกรรมกับคนในชุมชน

3. เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้

- 1) การสำรวจ สำรวจบริบทชุมชน สำรวจทรัพยากรภายในชุมชน สำรวจทุนทางชุมชน นอกจากนี้ยังมีการใช้เครื่องมือชุมชน 7 เครื่องมือ ได้แก่ แผนที่ชุมชน ผังผู้รู้ ผังชั้นบันได ไยแมงมุมปัญหา การประเมินชุมชนและหาทางออก ชุมชนในฝัน ดอกไม้ในใจฉัน (นวัตกรรมในฝัน)
- 2) แบบสัมภาษณ์ สัมภาษณ์ถึงประสบการณ์ภัยพิบัติ แนวทางการเตรียมพร้อมรับมือ ด้านการช่วยเหลือของชุมชนบ้านบางปู
- 3) แบบสังเกต คือ สังเกตพฤติกรรมการกิน การใช้ชีวิต การประกอบอาชีพของคนในชุมชน เป็นต้น

4. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ที่มีความตรงในเชิงเนื้อหา และมีความน่าเชื่อถือ ดังนี้ ใช้วิธีการตรวจสอบสามเส้า ตรวจสอบด้านเครื่องมือ ด้านผู้วิจัย ด้านทฤษฎี การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้ทำการชี้แจงให้ชาวบ้านทราบถึงวัตถุประสงค์ในการทำวิจัย การดำเนินงานวิจัย และสิทธิของผู้ถูกสัมภาษณ์ก่อนการสัมภาษณ์ เพื่อยืนยันว่าข้อมูลทุกอย่างจากการสัมภาษณ์นี้จะนำไปใช้ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัยในครั้งนี้เท่านั้น และสามารถเป็นประโยชน์แก่ชุมชนอย่างแน่นอน อีกทั้งยังมีการปกปิดข้อมูลส่วนตัวและเปิดเผยแค่นามสมมุติ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม ตรวจสอบความสมบูรณ์ถูกต้องของข้อมูลโดยวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการศึกษาตามงานวิจัยเชิงคุณภาพ การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาสังเคราะห์และแยกเป็นประเด็นตามเนื้อหา ผู้วิจัยเริ่มวิเคราะห์ข้อมูลในภาคสนามตั้งแต่ลงพื้นที่โดยวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บข้อมูลในพื้นที่และได้ทำการจดบันทึกประเด็นสำคัญของการสัมภาษณ์ไว้พร้อมทั้งบันทึกเสียงขณะสัมภาษณ์จากนั้นสู่กระบวนการแปลผลข้อมูลโดยการวิเคราะห์แบบสร้างข้อสรุป ทั้งหมดอยู่ในกระบวนการมีส่วนร่วมและคิดเชิงนวัตกรรม อีกทั้งพัฒนานวัตกรรมอาหารให้มีการถนอมอาหารนานถึง 1 ปี

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนนี้กล่าวถึงวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังต่อไปนี้
แนวคิดเกี่ยวกับภัยพิบัติ คำว่า ภัยพิบัติ หมายถึง อันตรายที่นำไปสู่หายนะหรือหายนะที่เป็นอันตราย มีทั้งที่เกิดจากภัยธรรมชาติและเกิดจากการกระทำของมนุษย์ (Office of the Royal Society, 2008) ภัยพิบัติสามารถจัดหมวดหมู่ได้เป็น 2 ประเภท (Ubalee, 2008 cited in Kosonkittimporn, S., et.al., 2020) ได้แก่ 1) ภัยพิบัติอันเกิดจากธรรมชาติ (Natural disaster) อาทิ การระเบิดของภูเขาไฟ (Volcano Eruptions) แผ่นดินไหว (Earthquakes) คลื่นใต้น้ำ (Tsunamis) วาตภัยหรือภัยจากพายุในรูปแบบต่าง ๆ (Various Kinds of storms) 2. ภัยพิบัติอันเกิดจากการกระทำของมนุษย์ (Man-made Disaster) อาทิ ไฟไหม้ ระเบิด การปล่อยหรือ

รั่วไหลของสารพิษ มลภาวะ ของเสียอันเกิดจากการขนส่งในรูปแบบต่าง ๆ สงคราม การก่อการร้าย ระเบิดนิวเคลียร์ อาวุธชีวภาพ

แนวคิดการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติ (Sirintip, 2012; Department of Disaster Prevention and Mitigation, Ministry of Interior, Thailand, 2560) ได้ระบุการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติไว้ ดังนี้ 1. เตรียมความพร้อมก่อนภัยมา สร้างแผนฉุกเฉิน เช่น หาวิธีแจ้งเหตุ กระจายข่าว เส้นทางอพยพกำหนดจุดปลอดภัย และประกาศให้ทราบโดยทั่วกัน 2. หมั่นเตรียมพร้อม ชักซ้อมบ่อย ๆ 3. สอดส่อง ติดตาม ฟังข่าวสารบ้านเมือง 4. สำรองปัจจัยสี่ จัดเป็นชุด ๆ ให้หยิบได้โดยง่าย จัดเตรียมน้ำ อาหารแห้ง 5. สร้างความรู้สู่ชุมชน ให้ความรู้เกี่ยวกับภัยพิบัติชนิดต่าง ๆ วิธีปฏิบัติ และวิธีป้องกันเพื่อลดความเสี่ยง

แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมการดำเนินการและร่วมรับผลประโยชน์ โดยมีเป้าหมายเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายร่วมกันของกลุ่ม และเป็น การเสริมสร้างความสามัคคี ความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มด้วย (Namburi, S., 2019) ในสถานการณ์ภัยพิบัติการมีส่วนร่วมของประชาชนมีความสำคัญ ทำให้ประชาชนสามารถจัดการภัยพิบัติได้ด้วยตนเอง เนื่องจากได้ทำงานเป็นเครือข่าย เพราะมีการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ ทั้งระยะขึ้นก่อนเกิดเหตุ เช่น การประชุมเตรียมความพร้อม การติดตามข่าวสาร การจัดเตรียมสถานที่จัดฝึกอบรมเตือนภัย ระหว่างเกิดเหตุ ได้แก่ การประสานกับหน่วยงานภายนอกและรับ สิ่งของบริจาค ประชาชนมีส่วนร่วมในการให้ความช่วยเหลือ และหลังเกิดเหตุ ได้แก่ การฟื้นฟูสิ่งชำรุด ตัวแทนชุมชนมีส่วนในการประเมินความเสียหายและให้ความช่วยเหลือ (Waraporn, S., et.al., 2560)

แนวคิดเรื่องนวัตกรรม (Innovation) หมายถึง ความคิดหรือสิ่งที่สร้างขึ้นใหม่หรือเปลี่ยนแปลงปรับปรุงจากเดิมเพื่อแก้ไขปัญหาบางอย่าง นวัตกรรม คือ สิ่งที่มาจากการคิดหรือประดิษฐ์ขึ้นมาใหม่หรือทำให้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ได้แก่ เทคโนโลยี ความคิด สิ่งประดิษฐ์ หรือผลิตภัณฑ์ อาจจะเป็นการสร้างขึ้นมาใหม่หรือความคิดที่ไม่เคยมีมาก่อนหรืออาจจะเป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วแต่ถูกนำไปต่อยอดเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพก็ได้ และจะต้องมีความสามารถในการแก้ไขปัญหา หรือ Pain Point บางอย่างที่มีอยู่แล้ว

หรือตอบโจทย์ความต้องการบางอย่างที่เกิดขึ้นได้จริง (K. Pair, 2020) เนื่องจากคำว่านวัตกรรม มาจากภาษาละตินว่า innovate แปลว่า ทำสิ่งใหม่ขึ้น เมื่อนำมาใช้ในบริบทต่าง ๆ จึงพิจารณาในบริบทของความสัมพันธ์ การทำให้เกิดพลวัตด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม นวัตกรรมที่เน้นความคิดสร้างสรรค์ คือ การปรับปรุง เปลี่ยนแปลงและพัฒนาสิ่งต่าง ๆ “ที่มีอยู่แล้ว ให้ดียิ่งขึ้น” จะช่วยพัฒนาศักยภาพของมนุษย์และต่อยอดทำให้เกิดนวัตกรรมด้านต่าง ๆ ในสังคมต่อไป (Buanoi, D., 2016) นวัตกรรมทางสังคมเพื่อการเตรียมความพร้อมรับมือกับภัยพิบัติอย่างน้อย 4 ขั้นตอน 1) Self-Awakening การตื่นรู้ด้วยตนเอง คือ เลือกสร้างนวัตกรรมโดยการค้นหาดีตร่วมกับชาวบ้าน เพื่อสร้างสำนึกร่วมในการป้องกันสาธารณภัย ด้วยการสอบถามถึงเหตุการณ์ภัยพิบัติที่เคยเกิดขึ้นในชุมชนรวมทั้งค้นหาแกนนำ ที่จะประชาสัมพันธ์ให้ได้ครอบคลุมกับคนในชุมชน โดยให้ยึดถือตามกายภาพพื้นที่เป็นสำคัญ 2) Self-Leaning คือ การเรียนรู้ด้วยตนเอง สร้างกิจกรรมให้มีให้มีการเคลื่อนไหวภายในชุมชน ด้วยความรู้และเครื่องมือที่มีอยู่ เพื่อสร้างการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ รวมทั้งสร้างความรับผิดชอบต่อกันเองและชุมชนและสามารถสร้างเครดิตให้แก่ชุมชน 3) Self-Organizing การจัดการองค์กรด้วยตนเอง คือ จัดตั้งคณะทำงานภายใต้ความหลากหลายของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับความเสี่ยงและผู้มีจิตสาธารณะ ทำให้เกิดการพบปะกัน ขับเคลื่อนกิจกรรม 4) Self-Action การปฏิบัติการด้วยตนเอง ด้วยการกำหนดวิธีการปฏิบัติงานร่วมกันที่ผ่านกระบวนการวางแผนและไตร่ตรองในทุก ๆ ด้าน โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริง

ผลการศึกษา

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

จากการลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย ทั้งหมด 19 คน คือ ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากเหตุการณ์ไปภัยพิบัติจำนวน 10 คน คณะเครือข่ายภัยพิบัติ 5 คน ผู้นำชุมชน 1 คน เจ้าหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยเทศบาลบางปู 1 คน และ เจ้าหน้าที่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 2 คน สามารถสรุปเป็นข้อมูลส่วนบุคคล (นามสมมุติ) ประกอบด้วย อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลัก อาชีพรอง รายได้ต่อเดือน และจำนวนสมาชิกทั้งหมดในครอบครัว ดังปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตารางข้อมูลส่วนบุคคล

ชื่อ-นามสกุล	อายุ	ระดับการศึกษา	อาชีพ		รายได้ต่อเดือน (บาท) (ประมาณ)
			หลัก	รอง	
1.แบเลาะ	62	มัธยมศึกษา 3	ค้าขาย	-	ไม่แน่นอน
2.ก๊ะเยาะ	45	-	ค้าขาย	อสม.	15,000
3.แบกี	60	-	ประมง	-	ไม่แน่นอน
4.ก๊ะมา	42	-	ค้าขาย	อสม.	ไม่แน่นอน
5.แบมะ	59	ประถมศึกษาปีที่ 6	ประมง	เจ้าหน้าที่ดูแล สถานที่ท่องเที่ยว	ไม่แน่นอน
6.ก๊ะตา	47	มัธยมศึกษาปีที่ 6	ค้าขาย	-	7,000
7.ก๊ะจิ	58	มัธยมศึกษาปีที่ 3	ค้าขาย	-	5,000
8.แบเฮง	43	มัธยมศึกษาปีที่ 3	ประมง	-	ไม่แน่นอน
9.ก๊ะเมาะ	39	มัธยมศึกษาปีที่ 3	ค้าขาย	-	ไม่แน่นอน
10.ก๊ะตี	45	ประถมศึกษาปีที่ 6	ค้าขาย	-	ไม่แน่นอน
11.ก๊ะนี	41	มัธยมศึกษาปีที่ 6	ค้าขาย	สมาชิกเครือข่าย	ไม่แน่นอน
12.ก๊ะยา	38	-	ค้าขาย	สมาชิกเครือข่าย	ไม่แน่นอน
13.ก๊ะฮะ	40	-	ค้าขาย	สมาชิกเครือข่าย	6,500
15.ก๊ะซัลวา	38	-	ค้าขาย	สมาชิกเครือข่าย	ไม่แน่นอน
16.ก๊ะลิ๊ะ	39	-	ค้าขาย	สมาชิกเครือข่าย	ไม่แน่นอน
17.แบม้ง	40	ปริญญาตรี	ปก.	-	16,000
18.ก๊ะกะฮ์	42	มัธยมศึกษาปีที่ 3	ค้าขาย	-	7,500
19.แบเซ็ง	62	มัธยมศึกษาปีที่ 6	ก้านัน	-	13,000

จากกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด 19 คน ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์มีอายุระหว่าง 30-65 ปี มีระดับการศึกษาตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาตอนปลาย ถึง ระดับปริญญาตรี อาชีพค้าขายจำนวน 13 คน อาชีพประมง 3 คน มีเพียง 1 คนที่เป็นเจ้าหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยและเป็นการันผู้ใหญ่บ้าน จาก 19 คน เป็นสมาชิกเครือข่าย ผู้หญิงกับภัยพิบัติจังหวัดชายแดนใต้จำนวน 5 คน เป็นเจ้าหน้าที่ อสม. จำนวน 2 คน และเป็นผู้ดูแลสถานที่ท่องเที่ยว จำนวน 1 คน โดยทั้งหมดมีรายได้ตั้งแต่ 5,000 บาท ถึง 16,000 บาท

ด้านเศรษฐกิจ พบว่า ชุมชนบ้านบางปูจะมีจุดเด่นในเรื่องของการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และการท่องเที่ยวเชิงระบบนิเวศ มีแหล่งท่องเที่ยวภายในชุมชนก็คือป่าชายเลน ที่ระบบนิเวศสมบูรณ์ และในพื้นที่อ่าวปัตตานี เป็นแหล่งที่เป็นแนวธรรมชาติเกือบตลอดพื้นที่ มีกิจกรรมที่สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน ประกอบไปด้วย การล่องเรือชมป่าชายเลน อุโมงค์โกงกาง การตกปลาในอ่าวปัตตานี การนั่งเรือชมพระอาทิตย์และดูนกนานาพันธุ์บินกลับเข้ารังยามพระอาทิตย์ใกล้ตกดิน ในช่วงกลางคืนมีการดูหิ่งห้อย (Ka-ha (pseudonym), interviewed, September 27, 2020) ทั้งยังประกอบอาชีพค้าขายและเป็นศูนย์แหล่งนำเข้าสู่ผ้ามือสอง นอกจากนี้ จุดเด่นของชุมชนบ้านบางปูคืออาหาร ผู้วิจัยได้สำรวจทรัพยากรในชุมชนบ้านบางปูแล้วพบว่า ในชุมชนมีการผลิตอาหารเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัว เช่น ข้าวต้มมัด (สูตรโบราณ) ข้าวเหนียวไก่ทอด ข้าวเหนียวสมันปลา สาหร่ายผมนางและไส้อั่ว นอกจากนี้ คนในชุมชนมีจัดตั้งกลุ่มเลี้ยงปูดำ เคยได้รางวัลที่ 1 ของประเทศไทย (Bae-Loh (pseudonym), interviewed, January 11, 2020)

2. ประสบการณ์ภัยพิบัติธรรมชาติ

ผลจากการสัมภาษณ์พบว่า คนในชุมชนเคยมีประสบการณ์ด้านภัยพิบัติธรรมชาติหลายครั้ง ในปี พ.ศ. 2553 เกิดเหตุการณ์คลื่นพายุซัดฝั่ง (Storm surge) ชาวบ้านเล่าว่าในวันนั้นเกิดมรสุมใหญ่ มีพายุเข้า ฝนตกหนัก ตั้งแต่เวลาราว 15.00 น. เป็นต้นมา ทำให้น้ำในคลองบางปูไต่ระดับขึ้นสูงอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งไม่สามารถขับรถผ่านถนนได้ ผลของพายุทำให้ไฟฟ้าดับมีตสนิท และไม่สามารถใช้เสียงตามสายประกาศให้ชาวบ้านในชุมชนมีโอกาสได้อพยพลี้ภัย ผลก็คือ เกิดความโกลาหล วุ่นวาย และวิตกกังวล ในปีนั้น คนในชุมชนเล่าว่า ไม่คาดคิดว่าเหตุการณ์ในครั้งนั้นจะมีระดับความรุนแรงมาก ต่อมาในปี พ.ศ. 2562 ยังเกิดเหตุการณ์พายุโซนร้อนปาบึก คนในชุมชนได้ประสบเหตุการณ์เฉกเช่นพายุหมุนเขตร้อน (ดีเปรสชั่น) แต่ระดับความรุนแรงไม่มากเท่าปี พ.ศ. 2553 ในสถานการณ์ภัยพิบัติหลายคนไม่หวงทรัพย์สินอื่นใดนอกจากชีวิตของตนเองและลูก ๆ หากมีผู้สูงอายุที่ไม่มีลูกหลานอยู่ดูแล คนในชุมชนเข้าไปช่วยขนของขึ้นที่สูง นอกจากเหตุการณ์พายุใหญ่ 2 ครั้งแล้ว ทุก ๆ ปีชาวบ้านจะต้องเผชิญกับเหตุการณ์น้ำท่วมภายในชุมชนเป็นประจำ (Bae-Mah & Kah-Ji (pseudonym),

interviewed, January 17, 2020; Bae-Ki (pseudonym, interviewed, January 17, 2020; Kah-Ti (pseudonym), interviewed, January 24, 2020)

3. ประสบการณ์เตรียมความพร้อมรับมือกับภัยพิบัติ

ก่อนเกิดสถานการณ์ภัยพิบัติ ผู้วิจัยพบว่า ชาวบ้านไม่เคยมีองค์ความรู้เกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติธรรมชาติ และไม่เคยมีประสบการณ์ในการเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมมาก่อน ถึงแม้ว่าเทศบาลตำบลบางปู จะจัดให้มีการจัดอบรมอยู่บ้างแต่เวลาที่จัดอบรมกับเวลาทำงานของชาวบ้านไม่ตรงกัน (Ka-ha. (pseudonym), interviewed, September 27, 2020) สอดคล้องกับคำบอกเล่าของเจ้าหน้าที่ป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยของเทศบาลบ้านบางปู กล่าวคือ เทศบาลพยายามให้ชาวบ้านในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทุกคน แต่เนื่องจากชาวบ้านจำนวนหนึ่งติดภารกิจส่วนตัวในการประกอบอาชีพดูแลครอบครัวและอื่น ๆ ถึงแม้ว่าเทศบาลจะมีการส่งเจ้าหน้าที่เข้าไปให้ความรู้ในชุมชน แต่ไม่ได้มีการซ้อมแผนอพยพอย่างจริงจัง มีเพียงการให้ความรู้เบื้องต้นเมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน ได้แก่ การปฐมพยาบาลเบื้องต้น การช่วยคนจมน้ำ ถึงแม้ว่าจะมีช่องทางการให้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์ แต่ไม่ได้ตอบโต้กับทางเจ้าหน้าที่ เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่ใช้คอมพิวเตอร์ไม่เป็น และไม่มีทักษะในการสืบค้นข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ (Bae-Mong. (pseudonym), interviewed September 14, 2020) หลังจากนั้น ดร. อลิสา หะสาเมาะ จาก ม.อ. ปัตตานีและเลขาธิการมูลนิธิเอียวยาและสร้างความสมานฉันท์ (มยส.) ได้ทุนสนับสนุนจาก ศอ.บต. และมยส. ในการจัดกิจกรรมให้ชุมชนพัฒนาศักยภาพในการเตรียมความพร้อมรับมือกับสถานการณ์ภัยพิบัติ ตัวอย่างกิจกรรมได้แก่ การช่วยเหลือผู้ที่จมน้ำ, การ CPR, การปฐมพยาบาลเบื้องต้น เป็นต้น และในมุมมองคนในชุมชนยังคงเห็นความสำคัญของการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติ (Bae-Loh (pseudonym), interviewed September 17, 2020)

4. ประสบการณ์เผชิญเหตุภัยพิบัติ : ภัยยังชีพล่าช้า อาหารขาดแคลน และไม่มีตราฮาลาล (حلال)

เมื่อชาวบ้านบางปูเผชิญกับเหตุการณ์ภัยพิบัติ ชุมชนจะต้องรอและพึ่งพาความช่วยเหลือจากเจ้าหน้าที่และหน่วยงานภายนอกเพียงอย่างเดียว ถึงแม้จะมีมาตรการในการแจกจ่ายยังชีพ แต่การส่งมอบมีความล่าช้า ชาวบ้านเล่าว่า กว่ายังชีพจะถึงมือ น้ำก็ล้นระดับลงแล้ว และอาหารที่ได้มาไม่มีตราฮาลาลทำให้คนในชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลามไม่สามารถบริโภคอาหารเหล่านั้นได้ พวกเขาอมอดอาหารและรอให้ภัยพิบัติผ่านไป ส่วนด้านที่อยู่อาศัยมีแหล่งอพยพ 3 แห่ง ได้แก่ มัสยิดฮักกุลมุสลิมินโรงเรียนบ้านบางปู และมีมัสยิดนอกชุมชน เครื่องนุ่งห่มชาวบ้านรู้สึกว่าได้เป็นปัญหาใหญ่มากนักเพราะได้รับบริจาคจากบ้านที่ขายเสื้อผ้ามือสองจะนำมาบริจาคไว้ให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบ (Ka-Ya (pseudonym), interviewed September 4, 2020) ส่วนยารักษาโรคมีอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) จัดเตรียมพร้อมไว้แล้วล่วงหน้า โดยอสม. เข้าไปดูแลผู้ป่วยที่ต้องกินยาเป็นประจำ มีการสำรวจและสอบถามว่ามียาครบหรือไม่ หรือต้องเปลี่ยนยาใหม่หากยาได้รับความเสียหาย โดยทาง อสม. จะเข้าไปติดต่อกับโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล เพื่อรับยาชุดใหม่นำมามอบให้แก่ผู้ป่วย หากพบว่าผู้ป่วยติดเตียงหรือผู้สูงอายุที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ในช่วงเกิดสถานการณ์ภัยพิบัติ เจ้าหน้าที่จะรีบเข้าไปสำรวจและเคลื่อนย้ายผู้ป่วยโดยทันที (Ka-Ma (pseudonym), interviewed September 4, 2020) ยกเว้นเรื่องอาหารที่ไม่มีการเตรียมความพร้อมไว้ก่อนเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติ แต่จะดำเนินการในช่วงเกิดสถานการณ์ (Bae-Mong (pseudonym), September 14, 2020)

5. นวัตกรรมทางด้านอาหาร : ไก่ฟอยและทำสเตอร์ไลส์

ผลจากการศึกษาพบว่า ในสถานการณ์ภัยพิบัติถึงแม้ว่าชุมชนจะได้รับความช่วยเหลือจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน รวมทั้งมีผู้ให้ความอนุเคราะห์นำสิ่งของมาบริจาค แต่กว่าสิ่งของเหล่านั้นจะถึงมือชุมชนก็ล่าช้า หลายกรณีชาวบ้านได้ไม่ครบทุกครัวเรือน ด้วยสภาพปัญหาดังกล่าวจึงเป็นที่มาให้ผู้วิจัยและชุมชนร่วมกัน โดยเริ่มจากการทำการสำรวจอาหารในชุมชนและพบว่า ชุมชนแห่งนี้มีประเภทอาหารจำนวนมาก ได้แก่ ข้าวต้มมัด ไข่อั่ว ไก่ฟอย สมันปลา จากนั้นผู้วิจัยนำข้อมูลอาหารประเภทต่าง ๆ ปรีกษาอาจารย์

ชุมพรหนุมเมือง และอาจารย์เทวี ทองแดง คาร์ริลา (สัมภาษณ์ 27 สิงหาคม 2563) ที่ศูนย์วิทยาศาสตร์อาหารฮาลาล ภาควิชาวิทยาศาสตร์การอาหารและโภชนาการ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เพื่อขอคำแนะนำเกี่ยวกับการพัฒนานวัตกรรมอาหาร พบว่า ประเภทของอาหารที่เหมาะสมสำหรับทำสเตอริไลส์ คือ เนื้อสัตว์ ส่วนอาหารจำพวกแป้งและข้าวไม่เหมาะสม เพราะจะเปลี่ยนรูป แข็ง รสชาติเปลี่ยน ไม่อร่อย เมื่อโดนความร้อนสูง ศูนย์วิทยาศาสตร์อาหารฮาลาลมีประสบการณ์ในการพัฒนาอาหารจากแป้งและข้าวมาหลายครั้ง จนถึงปัจจุบันนี้ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ

ผู้วิจัยได้นำข้อมูลดังกล่าว พุดคุยกับชาวบ้านที่ทำไก่ฝอยและสมันปลา โดยมีการนำมาทดลองปฏิบัติการที่ศูนย์วิทยาศาสตร์อาหารฮาลาลฯ การสเตอริไลส์ คือ เป็นการให้ความร้อนที่อุณหภูมิสูงกว่า 100 °C ภายใต้อากาศดัน ในกรณีของเครื่องฆ่าเชื้อ ภายใต้อากาศดันที่ใช้ไอน้ำเป็นตัวกลางในการให้ความร้อน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำลายจุลินทรีย์ที่ทำให้เกิดโรค และ จุลินทรีย์ที่ทำให้อาหารเสีย โดยทั่วไปการใช้อุณหภูมิสูง ๆ เป็นเวลานาน ๆ ย่อมสามารถทำลายจุลินทรีย์ได้มาก ชาวบ้านยอมรับว่าวิธีการเช่นนี้สามารถใช้เป็นอาหารในช่วงเผชิญสถานการณ์ภัยพิบัติธรรมชาติได้หลายวันโดย กะยา (นามสมมติ) (สัมภาษณ์ 9 กันยายน 2563) กล่าวว่า “...*กะว่าไก่ฝอยกับสมันปลา น่าจะทำเป็นอาหารที่ใช้ตอนเกิดภัยพิบัติได้นะ มันเก็บได้นานหลายวันเลย ยิ่งสมันปลาเก็บได้นานกว่าไก่ฝอย รสชาติก็อร่อยด้วย...*” ในกระบวนการพัฒนา ผู้วิจัย ชาวบ้าน และคณาจารย์ที่ศูนย์วิทยาศาสตร์อาหารฮาลาลฯ ใช้เครื่องรีเทอร์ท (retort) หรือหม้อฆ่าเชื้อภายใต้อากาศดัน เป็นอุปกรณ์ที่ใช้แปรรูปอาหารด้วยความร้อน (thermal processing) เพื่อฆ่าเชื้ออาหาร ซึ่งบรรจุในภาชนะที่ปิดสนิท (hermetically sealed container) เช่น กระป๋อง ขวดแก้ว ถุงทนร้อนสูง (reportable pouch) โดยใช้อุณหภูมิสูงกว่า 100 องศาเซลเซียส เป็นอุปกรณ์สำคัญในการผลิตอาหารกระป๋อง (canning) โดยเป็นการทดลองด้วยตนเอง และก่อนการนำอาหารมาทดลอง

กระบวนการสเตอริไลส์ มีขั้นตอนดังนี้ 1. กรอกเอกสารคัดกรองก่อนเข้าโรงงาน 2. เปลี่ยนชุดก่อนเข้าโรงงาน โดยชุดจะเป็นเสื้อขาว รองเท้าบูต หน้ากากอนามัย ใส่หมวก เก็บผมให้มิดชิด และก่อนเข้าสู่โรงงานต้องล้างเท้า ล้างมือด้วยสบู่และแอลกอฮอล์ 3. นำอาหารที่เราต้องการจะมาทดลองแบ่งใส่ในซอง ซองละ 100 กรัม 4. นำอาหารที่แบ่งเป็น

ของไปเข้าเครื่องปิดผนึกเพื่อไล่อากาศและทำการปิดปากซอง 5. เมื่อปิดผนึกเสร็จแล้วให้นำซองอาหารออกมาเช็คตรวจสอบว่า รอบ ๆ มีรอยร้าวหรือช่องทางที่ลมเข้าได้หรือไม่หากมีให้ทำการเปลี่ยนถุงและปิดผนึกใหม่ 6. นำซองอาหารมาเรียงบนถาดให้เต็มแล้วนำเข้าไว้ในเครื่องรีทอร์ตเพื่อสเตอริไลส์ เป็นเวลา 3 ชั่วโมง 7. เมื่อครบเวลาแล้วนำอาหารออกมาพักทิ้งไว้ให้เย็น 8. สังเกตและชิมอาหารก่อนและหลังการทดลอง จนได้เป็นผลิตภัณฑ์ไก่ฝอยและสับสเตอริไลส์ที่สามารถเก็บรักษาได้นานถึง 1 ปี มีการประกันอายุการเก็บรักษาจากศูนย์วิทยาศาสตร์อาหารฮาลาลแต่จะต้องมีการตรวจสอบผลิตภัณฑ์เป็นระยะ

6. นวัตกรรมทางสังคม: สร้างความตระหนักในการรับมือภัยพิบัติธรรมชาติ

ความตระหนักในการรับมือภัยพิบัติธรรมชาติของคนในชุมชน พบว่า ชาวบ้านให้ความสำคัญกับการปฏิบัติงาน แขนงประสานงานกับคนในชุมชนเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการรับมือภัยพิบัติธรรมชาติ อีกทั้งมีการจัดอบรมเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการรับมือภัยพิบัติธรรมชาติอีกด้วย ผู้วิจัยได้สร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับคนในชุมชน ตามขั้นตอนดังนี้ 1) Self-Awakening คือ การตื่นรู้ด้วยตนเอง ผู้วิจัยใช้กระบวนการพูดคุย และจัดเวทีประชุมร่วมกับชาวบ้าน ทำให้ได้ทราบถึงสิ่งที่ชุมชนต้องการมากที่สุดนั่นก็คือ อาหาร เพราะเมื่อเกิดภัยพิบัติธรรมชาติในชุมชนบ้านบางปู ภัยยังชีพกว่าจะมาถึงแต่ละบ้านเรือนก็มีความล่าช้า บางบ้านก็ได้ไม่ครบ กว่าจะมาถึงน้ำแห้งแล้ว อาหารที่ได้รับมาก็ไม่มีฮาลาล ชาวบ้านก็ไม่กิน ทำให้ผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของการรับมือภัยพิบัติธรรมชาติ เมื่อผู้วิจัยได้เข้าไปสอบถามถึงเรื่องนี้ คนในชุมชนได้ให้ความสนใจเป็นอย่างมาก

ขั้นตอนที่ 2) Self-Leaning คือ การเรียนรู้ด้วยตนเอง ผู้วิจัยและชาวบ้านแลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างผู้วิจัยและแกนนำเครือข่ายผู้หญิงและภัยพิบัติในชุมชนบ้านบางปู ในประเด็นการเลือกอาหารที่นำมาจากทรัพยากรในชุมชนโดยมีมากมาย ชาวบ้านได้นำอาหารที่ถูกปากคนในชุมชน และนำมาให้ผู้วิจัยได้ชิม แล้วมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นว่าอาหารชนิดไหนเหมาะแก่การเก็บไว้สำหรับภัยพิบัติมากที่สุด โดยทรัพยากรในชุมชนมีข้าวเหนียวไก่ฝอย ข้าวเหนียวสับปลา ข้าวต้มมัด หลังจากนั้นได้มีการเสนอกันว่าจะนำอาหารชนิดใดมาทำเป็นอาหารที่สามารถเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติธรรมชาติ คนในชุมชนได้เสนอ ข้าวเหนียวไก่ฝอย ข้าวเหนียวสับปลา เพราะ ไก่ฝอยกับสับปลาสามารถ

เก็บรักษาได้หลายวัน ตรงกับคำกล่าวของ กะยา (นามสมมุติ) (สัมภาษณ์ 9 กันยายน 2563) “...กะยาได้ผ่อกับสมันปลา น่าจะเป็นอาหารที่ใช้ตอนเกิดภัยพิบัติได้นะ มันเก็บได้นานหลายวันเลย ยิ่งสมันปลาได้นานกว่าไผ่ผ่อกับด้วยรสชาติก็อร่อยด้วย...” และ สัมภาษณ์ Ka-Ha (pseudonym), สัมภาษณ์ 9 ตุลาคม 2563) ได้ให้ข้อมูลตรงกันว่า “...ถ้าเอาอาหารที่เก็บได้นาน กะเสนอข้าวเหนียวไผ่ผ่อกับข้าวเหนียวสมันปลา ข้าวเหนียว น่ะผ่านไปวันหนึ่งก็น่าจะแข็งแล้ว แต่สมันปลากับไผ่ผ่อกับ เก็บได้นานจริง ตอนเกิดภัยพิบัติ บ้านกะเอาสมันปลามากินเหมือนกัน...”

ขั้นตอนที่ 3) Self-Organizing คือ การจัดการองค์กรด้วยตนเอง ภายหลังชุมชน ได้มีการจัดตั้งคณะทำงานที่ใช้ในการประสานงานระหว่างผู้วิจัยและคนในชุมชน เพื่อให้การสื่อสารนั้นเป็นไปอย่างง่ายดาย โดยคณะทำงานมาจากสมาชิกในชุมชน ที่อยู่ในเครือข่ายผู้หญิงและภัยพิบัติ เจ้าหน้าที่ และผู้ที่ได้รับผลกระทบ โดยขั้นตอนนี้ทางผู้วิจัย จะนำเสนอถึงวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยกับคณะทำงาน แนนอนว่า คนในชุมชนจะต้องทำไปพร้อม ๆ กับผู้วิจัย เพื่อเราจะได้คืนวิจัยให้กับชุมชน เมื่อวิจัยของเราสำเร็จจุล่งตาม วัตถุประสงค์นั้นเอง และขั้นตอนนั้นคนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็นในเชิงการสร้าง นวัตกรรมทางด้านอาหารว่า อาหารที่เสนอมานั้นทางชุมชนให้การยอมรับและอยากที่จะ ลองทำไปกับผู้วิจัย เพื่อนำไปสู่การเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติธรรมชาติ (Ka-Lah (pseudonym), interviewed August 22, 2020)

ขั้นตอนที่ 4 Self-Action คือ การปฏิบัติการด้วยตนเอง วันที่ 16 กันยายน 2563 ตัวแทนชุมชนพร้อมกับผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษา ได้เข้าพบอาจารย์พัชรินทร์ ภัค ดิสงวน เพื่อเสนอถึงวัตถุประสงค์ด้วยตนเอง และได้ทราบถึงขั้นตอนในการทดลอง พร้อมกับเข้าไปสำรวจโรงงานสเตอริไลส์ อีกทั้งได้เห็นตัวอย่างของผลิตภัณฑ์ที่โรงงานทดลอง แล้วประสบความสำเร็จ จากนั้นวันที่ 17 กันยายน 2563 ตัวแทนชุมชนนำอาหารเข้ามา ทดลองที่โรงงานสเตอริไลส์ด้วยตนเองพร้อมกับผู้วิจัย โดยได้นำ ไผ่ผ่อกับและสมันปลา เข้า มาทดลองสเตอริไลส์ ไผ่ผ่อกับ และสมันปลา สามารถอยู่ได้นานถึง 1 ปี หากไม่แกะซองออก และอยู่ในอุณหภูมิห้อง แต่หากแกะซองรับประทานแล้ว สามารถอยู่ได้ 3 เดือน จาก ระยะเวลาในการเก็บรักษาได้นั้น มีการประกันอายุการเก็บรักษาจาก ศูนย์วิทยาศาสตร์ อาหารฮาลาล คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต

ปัตตานี แต่จะต้องมีการ ตรวจสอบผลิตภัณฑ์เป็นระยะ โดยศูนย์วิทยาศาสตร์อาหารฮาลาล

นอกจากนี้ คนในชุมชนมีการขับเคลื่อนชุมชนด้วยตนเอง โดยวางแผนหาโรงเรียนเพื่อมีสถานที่รองรับในการผลิตอาหาร แต่อย่างไรก็ผู้วิจัยและคนในชุมชนยังต้องมีการพัฒนานวัตกรรมอาหารต่อไป ตรงกับคำกล่าว Ka-Ya & Bae-Sang (pseudonym) (interviewed September 17, 2020) ว่า “...ตอนนี้เทศบาลกำลังทำวิสาหกิจชุมชนอยู่ บอกกับตอนนี้นำมาทำการทดลองถนอมอาหารกับพวกเคะ พวกกะ ๆ ก็วางแผนหาโรงเรียน เพื่อพัฒนาตรงนี้ให้สำเร็จด้วย ที่เจอโรงเรียนก็มี 2-3 ที่เลย แต่ต้องติดต่อเจ้าของที่และ ก่อน ต้องดูความเหมาะสมด้วย ...”

การอภิปรายผล

จากวัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อสร้างนวัตกรรมทางด้านอาหารในการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติธรรมชาติ เมื่อพบว่า ชาวบ้านในชุมชนบางปูมีประสบการณ์จากสถานการณ์ภัยพิบัติธรรมชาติอย่างน้อย 2 ครั้ง ในปี พ.ศ. 2553 และ พ.ศ. 2562 ผลกระทบจากเหตุการณ์ดังกล่าว คือ การขาดแคลนอาหาร ประกอบกับความล่าช้าและไม่ทั่วถึงในการแจกถุงยังชีพ ผู้วิจัยและชุมชนจึงได้ร่วมกันพัฒนานวัตกรรมอาหาร ไก่ฝอย และสมันปลา สเตอริไลส์ ซึ่งเป็นอีกหนึ่งแนวทางในการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติธรรมชาติในชุมชนบ้านบางปูสอดคล้องกับแนวคิดการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติ (Thaihealth, 2555; Department of Disaster Prevention and Mitigation, Ministry of Interior, Thailand, 2560) ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม (Namburi, S., 2019; Waraporn, S., et.al., 2560) โดยใช้วิธีการตั้งคำถามให้ร่วมกันคิด ร่วมกันวิเคราะห์ อย่างเป็นขั้นเป็นตอนอันจะนำไปสู่การวางแผนการดำเนินงาน การแก้ปัญหาในอนาคตโดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วม โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน และเหมาะสมกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของชาวบ้านที่ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม อีกทั้งนวัตกรรมอาหารดังกล่าว ได้รับการพิสูจน์แล้วจากชาวบ้านในชุมชนว่ามีรสชาติอร่อย ถูกปากชาวบ้านในชุมชน ด้วยกระบวนการและกรรมวิธีในการผลิตจะสามารถนำไปใช้เมื่อชาวบ้านเผชิญกับสถานการณ์วิกฤตได้ เนื่องจากมีอายุการใช้งาน 1 ปี และถึงแม้ว่าจะมีการเปิดเพื่อรับประทานแล้วก็ยังสามารถ

เก็บไว้ได้นานถึง 3 เดือน โดยเป็นอาหารที่ให้พลังงานสูง อิ่มท้องนาน อุดมไปด้วยคุณค่าทางโภชนาการ โดยบรรจุในบรรจุภัณฑ์ที่ใช้สะดวก มีความสะอาด และปลอดภัย สะดวกต่อการบริโภค และสามารถขนส่งได้ในระยะทางไกล สอดคล้องกับแนวคิดเรื่องนวัตกรรมในการสร้างสิ่งใหม่เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนและตอบโจทย์ความต้องการของชุมชน (K. Pair, 2020)

จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ผลการศึกษาการสร้างความตระหนักในการรับมือภัยพิบัติเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนบางปูเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน พบว่าสามารถใช้อาหารเป็นตัวนำเรื่องในการสร้างความตระหนักเรื่องภัยพิบัติ เนื่องจากเข้าใจง่ายจากการปฏิบัติ สัมพันธ์กับวิถีชีวิตชุมชน และประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตประจำวัน จากการสังเกตการณ์ ก่อนการผลิตนวัตกรรมอาหาร ผู้วิจัยพบว่า คนในชุมชนยังไม่มีความเข้าใจในการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติธรรมชาติ และไม่กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น แต่ด้วยกระบวนการทำงาน การพูดคุยแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับเรื่องภัยพิบัติกับชาวบ้านและคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง นอกจากจะได้นวัตกรรมด้านอาหารออกมาเป็นรูปธรรมแล้ว งานวิจัยชิ้นนี้ยังพัฒนานวัตกรรมทางสังคมและใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ทำให้คนในชุมชนที่เข้าร่วมทดลอง เริ่มมีความสนใจแนวทางในการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติธรรมชาติ และขยายผลโดยเริ่มมีการปรึกษากับเทศบาลบ้านบางปู เพื่อหาโรงเรือนเป็นแหล่งผลิตอาหารที่สะอาดและสามารถผลิตอาหารได้อย่างต่อเนื่อง โดยก๊วยยา (นามสมมุติ) (สัมภาษณ์ 17 กันยายน 2563) กล่าวว่า “...ตอนนี้เทศบาลกำลังทำวิสาหกิจชุมชนอยู่บวกกับตอนนี้มาทำการทดลองถนอมอาหารกับพวกเค้า พวกเค้าก็วางแผนหาโรงเรือนเพื่อพัฒนาตรงนี้ให้สำเร็จด้วย ที่เจอโรงเรือนก็มี 2-3 ที่เลย แต่ต้องติดต่อเจ้าของที่และก่อน ต้องดูความเหมาะสมด้วย...” นอกจากนี้ชาวบ้านยังมีการจัดอบรมเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการรับมือภัยพิบัติธรรมชาติ และสนใจแสดงออกถึงความคิดเห็นในเรื่องนี้เพิ่มเติมที่ นอกจากนี้อาหารที่นำมาพัฒนามาจากทรัพยากรภายในชุมชนถือว่าเป็นเรื่องที่ดี ทางชุมชนพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ เพราะทรัพยากรมาจากชุมชน ทำเพื่อชุมชน และกลับคืนสู่ชุมชน ดังที่ชาวบ้านในชุมชนท่านหนึ่งกล่าวว่า “...เราว่ามันดีนะที่ทำอยู่ เพราะอาหารที่เอามาทำก็มาจากบางปู ทำเพื่อบางปู สุดท้ายก็ได้กลับคืนสู่บางปู คนในหมู่บ้านเขาให้ความร่วมมือได้ดีนะจากที่เห็น...” (แบแข็ง (นามสมมุติ), สัมภาษณ์ 14 กันยายน 2563)

โดยสรุป การสร้างนวัตกรรมทางด้านอาหารจึงเป็นการสร้างนวัตกรรมที่เตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติธรรมชาติและสร้างความตระหนักในการรับมือภัยพิบัติเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนบางปูเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้ การสร้างนวัตกรรมทางด้านอาหารในครั้งนี้ ผู้วิจัยและคนในชุมชนได้ช่วยกันระดมความคิดร่วมกันและสร้างและทดลอง สเตอริไลส์อาหารขึ้นมาจากความต้องการของคนในชุมชน เพื่อที่จะเตรียมพร้อมรับมือภัยพิบัติธรรมชาติ โดยใช้อาหารที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่น มีกระบวนการผลิตที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมอิสลาม นั่นคือ “ไก่ฝอย” และ “สมันปลา” แนวทางการพัฒนานวัตกรรมอยู่บนพื้นฐานการจัดการภัยพิบัติโดยชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองและมีความเข้มแข็งมากขึ้นในการจัดการภัยพิบัติโดยไม่หวังรอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐเพียงอย่างเดียว

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

- 1) เทศบาลตำบลบางปูหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องการประกอบธุรกิจชุมชนในพื้นที่ควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการพัฒนาชุมชนในการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติธรรมชาติและสามารถนำไปต่อยอดเป็นผลิตภัณฑ์เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนได้
- 2) หากมีผู้ที่สนใจที่จะนำงานวิจัยไปศึกษาต่อจะต้องมีความสนใจในการพัฒนานวัตกรรมอาหารที่ใช้ในการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติธรรมชาติ ให้เป็นหนึ่งหีบห่อสำหรับหนึ่งมือและจะต้องถูกหลักโภชนาการ

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษาในครั้งนี้เป็นการสร้างนวัตกรรมอาหารในการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติทางธรรมชาติ กรณีศึกษาชุมชนบ้านบางปู ตำบลบางปู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ซึ่งในครั้งต่อไป ผู้วิจัยอาจจะเลือกหมู่บ้านอื่น ๆ เพื่อเป็นการให้คนในชุมชนอื่น ๆ ตระหนักถึงการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติธรรมชาติมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง นวัตกรรมอาหารในการเตรียมความพร้อมรับมือภัยพิบัติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน กรณีศึกษา หมู่ที่ 2 ชุมชนบ้านบางปู

ตำบลบางปู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี ได้รับการสนับสนุนการทำวิจัยจากอาจารย์ที่ปรึกษา ดร. อลิสา หะสาเมาะ และคณาจารย์ในสาขาวิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี ตลอดจนขอขอบคุณชาวบ้านในหมู่บ้านที่ 2 ชุมชนบ้านบางปู ตำบลบางปู อำเภอยะหริ่ง จังหวัดปัตตานี

References

- ASEAN Information Center Public Relations Department. **Statistics of Natural Disasters in ASEAN 2019**. [In Thai]. Retrieved November 22, 2021, from http://www.aseanhai.net/ewt_news.php?nid=9300&filename=index.
- Bae-Ki. (interviewee). Interviewer. Kanjana Tadsaychon & Jermsiri Kwandee. At the Bang Pu Tourist Attraction, Village No. 2, Ban Bang Pu Community, Bang Pu Sub-district, Yaring District, Pattani Province. On January 17, 2020.
- Bae-Loh. (interviewee). Interviewer. Kanjana Tadsaychon & Jermsiri Kwandee. At the Bang Pu Tourist Attraction, Village No. 2, Ban Bang Pu Community, Bang Pu Sub-district, Yaring District, Pattani Province. On January 11, 2020 and September 17, 2020.
- Bae-Mah. (interviewee). Interviewer. Kanjana Tadsaychon & Jermsiri Kwandee. At the Bang Pu Tourist Attraction, Village No. 2, Ban Bang Pu Community, Bang Pu Sub-district, Yaring District, Pattani Province. On January 17, 2020.
- Bae-Mong. (interviewee). Interviewer. Kanjana Tadsaychon & Jermsiri Kwandee. At the Bang Pu Tourist Attraction, Village No. 2, Ban Bang Pu Community, Bang Pu Sub-district, Yaring District, Pattani Province. On September 14, 2020.

- Bae-Mong. (interviewee). Interviewer. Kanjana Tadsaychon & Jermsiri Kwandee. At the Bang Pu Tourist Attraction, Village No. 2, Ban Bang Pu Community, Bang Pu Sub-district, Yaring District, Pattani Province. On September 14, 2020.
- Bae-Sang (interviewee). Interviewer. Kanjana Tadsaychon & Jermsiri Kwandee. At the Bang Pu Tourist Attraction, Village No. 2, Ban Bang Pu Community, Bang Pu Sub-district, Yaring District, Pattani Province. On September 17, 2020.
- Buanoi, D. (2016). Innovation and Creativity. **Journal of Management and Marketing**. 3(1). pp. 1-12.
- Department of Disaster Prevention and Mitigation, Ministry of Interior, Thailand. (2559). **Disaster Risk Reduction**. [In Thai]. Retrieved November 22, 2021, from https://www.disaster.go.th/upload/download/file_attach/58a6b30b90d96.pdf.
- Department of Disaster Prevention and Mitigation, Ministry of Interior, Thailand. (2560). **People's Guide to Prepare to Survive, Safe, Disaster (6th edition)**. [In Thai]. Bangkok: Department of Disaster Prevention and Mitigation, Ministry of Interior, Thailand.
- Jitpiromsri, S., & Soponwasu, P. (2010). **Storm Surge: A Whirlwind Wave Lifts the Shore at Pattani?**. [In Thai]. Retrieved November 22, 2021. from <https://deepsouthwatch.org/th/node/1111>.
- Ka-Ha (interviewee). Interviewer. Kanjana Tadsaychon & Jermsiri Kwandee. At the Bang Pu Tourist Attraction, Village No. 2, Ban Bang Pu Community, Bang Pu Sub-district, Yaring District, Pattani Province. On October 9, 2020.
- Ka-ha. (interviewee). Interviewer. Kanjana Tadsaychon & Jermsiri Kwandee. At the Bang Pu Tourist Attraction, Village No. 2, Ban

Bang Pu Community, Bang Pu Sub-district, Yaring District, Pattani Province. On September 27, 2020.

Kah-Ji. (interviewee). Interviewer. Kanjana Tadsaychon & Jermisiri Kwandee. At the Bang Pu Tourist Attraction, Village No. 2, Ban Bang Pu Community, Bang Pu Sub-district, Yaring District, Pattani Province. On January 17, 2020.

Kah-Ti. (interviewee). Interviewer. Kanjana Tadsaychon & Jermisiri Kwandee. At the Bang Pu Tourist Attraction, Village No. 2, Ban Bang Pu Community, Bang Pu Sub-district, Yaring District, Pattani Province. On January 24, 2020.

Ka-Lah. (interviewee). Interviewer. Kanjana Tadsaychon & Jermisiri Kwandee. At the Bang Pu Tourist Attraction, Village No. 2, Ban Bang Pu Community, Bang Pu Sub-district, Yaring District, Pattani Province. On August 22, 2020.

Ka-Ma. (interviewee). Interviewer. Kanjana Tadsaychon & Jermisiri Kwandee. At the Bang Pu Tourist Attraction, Village No. 2, Ban Bang Pu Community, Bang Pu Sub-district, Yaring District, Pattani Province. On September 4, 2020.

Ka-Ya. (interviewee). Interviewer. Kanjana Tadsaychon & Jermisiri Kwandee. At the Bang Pu Tourist Attraction, Village No. 2, Ban Bang Pu Community, Bang Pu Sub-district, Yaring District, Pattani Province. On September 4, 2020.

K. Pair. (2020). **Innovation**. [In Thai]. Retrieved November 23, 2021, from <https://bit.ly/3wsdf0a>.

Khaosod. (2017). **"UNICEF" Pointed Out the Children in the Southern Border Provinces Most Malnourished More Gaunt than Other Regions!**. [In Thai]. Retrieved November 22, 2021, from https://www.khaosod.co.th/monitor-news/news_515765.

- Khunkitti, W. (2020). Cooperation Model for Natural Disaster Management of Thailand with ASEAN Countries. [In Thai]. **Journal of Social Science and Buddhistic Anthropology**, 5(2), pp. 167-177.
- Kosonkittiumporn, S., Loiwirat, T., Watthanakul, P., & Juansang, A. (2020). Disaster Management Approach: from Government to Community. [In Thai]. **Journal of MCU Peace Studies**, 8(1). pp. 348 – 360.
- Kosonkittiumporn, S., Loiwirat, T., Watthanakul, P., & Juansang, A. (2002). **Disaster Management Approaches: From Public Sector to Communities**. [In Thai] *Journal of MCU Peace Studies*, 8(1). pp.348 - 360.
- Namburi, S. (2019). Participation Theory in Public Administration. [In Thai]. **The Journal of Research & Academics** 2(1). pp. 183 – 197.
- National Geographic Asia. (2018). **Top 10 Most Serious Tsunamis in History**. [In Thai]. Retrieved October 17, 2561. from <https://shorturl.asia/h2oEi>.
- Nipuna, P. (2011). **Innovation for the community Towards sustainable career development**. [In Thai] Retrieved November 22, 2021, from <https://shorturl.asia/mA6l9>.
- Office of the Royal Society. (2008). **Disaster or disaster**. [In Thai]. Retrieved November 23, 2021, from <https://bit.ly/3fBZcyd>.
- Sirintip. (2012). Disaster Preparedness. [In Thai]. Retrieved February 17, 2021, from <https://bit.ly/34ozVm5>.
- Thaipost. (2021). **Educational innovation**. [In Thai]. Retrieved November 22, 2021, from <https://www.thaipost.net/main/detail/32641>.
- Waraporn, S., et.al. (2560). People's Participation Network in Disaster Management at Tambon Krung Ching, Amphoe Nopphitam, Nakhon Si Thammarat. [In Thai]. **Journal of Yala Rajabhat University** 12(1). pp. 45 – 60.

ความเป็นอื่นของชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้าง สองฝั่งแม่น้ำของระหว่างปี ค.ศ. 1713-1953

The Otherness of the Laotians Sharing Lanxang Cultural Heritage on Both Sides of the Mekong River during 1713-1953 A.D.

สุธิดา ตันเลิศ¹

Sutida Tonlerd

Received: 27 April 2020/ Revised: 20 June 2021/ Accepted: 24 June 2021.

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ศึกษาและวิเคราะห์ความเป็นอื่นของชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งแม่น้ำของ ระหว่างปีค.ศ. 1713-1953 โดยใช้มุมมองทางประวัติศาสตร์ ใช้การวิเคราะห์เอกสารลายลักษณ์อักษรที่เกี่ยวข้องกับประเด็นศึกษา ผู้เขียนยึดนิยามความเป็นอื่นจากมุมมองนักคิดสังคมนิยมที่ตั้งข้อสังเกตว่า ความขัดแย้งของมนุษยชาติมีพื้นฐานมาจากการรังเกียจเดียดฉันท์ทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม แบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็น 4 ประเด็นหลัก คือ ชุมชนสองฝั่งของ จุดกำเนิดความเป็นอื่นระหว่างกัน รัชชาติแบบใหม่ ภารตภาพของคนสองฝั่งของ ผลการศึกษาพบว่า ชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่นในสมัยจารีตที่เติบโตมาจากการเมืองขนาดเล็กไม่มีเอกภาพทางการเมือง คนล้านช้างมีจุดร่วมทางวัฒนธรรมการเมืองที่สำคัญอย่างน้อย 4 ประการ คือ การนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติ สื่อสารภาษาลาว นับถือพุทธศาสนา และมีจารีตปฏิบัติในประเพณีฮีต 12 คอง 14 คนล้านช้างสองฝั่งของเริ่มเกิดความรู้สึกเป็นอื่นระหว่างกันในช่วงการก่อตัวของรัฐชาติแบบใหม่ (ค.ศ. 1893-1953) เมื่อ รัฐบาลสองฝั่งของใช้การขัดเกลากลเมืองแบบใหม่ให้จงรักภักดีต่อรัฐ

¹อาจารย์ประจำหลักสูตรภาษาและวัฒนธรรมอาเซียน คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี
อีเมล sutida.t@ubu.ac.th

ที่ต้องเลื่อนใสในพุทธศาสนา และระบอบราชาธิปไตย ในเวลาเดียวกัน กลุ่มเคลื่อนไหวแบบสังคมนิยมได้เผยแพร่ระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยประชาชนกับการปกครองด้วยระบบพรรคเดียวต่อคนในพื้นที่ปกครองของตนเอง

คำสำคัญ: ความเป็นอื่นของชาวลาว, ชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้าง, สองฝั่งแม่น้ำของ, ประวัติศาสตร์ ช่วงปี ค.ศ. 1713-1953

Abstract

This article seeks to explore and analyze the sense of otherness experienced by the Laotians who shared the Lan Xang cultural heritage on both sides of the Mekong River during 1713-1953 A.D. The author conducted this study using a historical approach, whereby relevant historical sources were synthesized. This study was influenced by the concept of otherness through the perspective of socialist thinkers who stated that “the problem of humankind stems from discrimination against races and cultures of one another.” Four areas of study were investigated: the communities located on both sides of the Mekong River, the origin of otherness, the modern nation state, and the fraternity/brotherhood of the Mekong People. The findings shed light on the perceived identity of the Lan Xang people during the period that evolved from disunited political units but still shared Lan Xang cultural heritages (i.e., using the Lao language as a primary means of communication, believing in animism, and having faith in Buddhism and practices known as heet 12 kong 14). It was found that Lan Xang people felt the sense of otherness or differences from one another during the emersion of the modern nation state (1893-1953 A.D.). During this period, the governments of the two countries along the Mekong River educated their citizens to stay loyal to the monarchy and Buddhism. At the same time, the socialist movement taught its

followers to believe in the people's democratic system and the monolithic political party.

Keywords: the otherness of the Laotian, Lanxang cultural heritage's sharers, both sides of the Mekong River, history during 1713-1953 A.D.

ปัจจุบันชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งแม่น้ำของบางส่วนมีความรู้สึกเป็นอื่นระหว่างกัน ชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างฝั่งขวาหรือฝั่งตะวันตกแม่น้ำของส่วนใหญ่ปฏิเสธความเป็นลาว มีหน้าซำยังดูแคลนความเป็นลาว ชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างฝั่งซ้ายหรือฝั่งตะวันออกแม่น้ำของส่วนใหญ่มีความรู้สึกไม่ไว้วางใจชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างฝั่งขวาแม่น้ำของ โดยเรียกคนชุมชนนี้ว่า “คนไทยอีสาน” บทความนี้ต้องการเปิดประเด็นความเป็นอื่นของคนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งโขง เริ่มศึกษาในปี ค.ศ. 1713 เมื่อ พระครูโพนสะเม็กยกเมืองจำปาศักดิ์ให้เจ้าสร้อยศรีสมุทรหน่อพุทธางกูรปกครอง สิ้นสุดปี ค.ศ. 1953 ฝรั่งเศสยุติการปกครองแคว้นลาว เมื่อ ความปรองดองกับความยั่งยืน คือ วาทกรรมหลักของโลกไร้พรมแดน พวกเราจะสร้างให้ชุมชนสองฝั่งของอาศัยร่วมกันตามหลักภราดรภาพได้อย่างไร เริ่มด้วยการวิเคราะห์ชุมชนสองฝั่งของ จุดกำเนิดความเป็นอื่นระหว่างกัน รัฐบาลแบบใหม่ ภราดรภาพของชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของ

1. ชุมชนสองฝั่งของ

ชุมชนสองฝั่งของหมายถึง พื้นที่สองฝากฝั่งของฝั่งตะวันออกหรือฝั่งซ้าย คือ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและพื้นที่ฝั่งตะวันออกหรือฝั่งขวามือแม่น้ำของคือ ราชอาณาจักรไทย คนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของ คือ กลุ่มคนที่มีรากเหง้าการใช้วัฒนธรรมร่วมกันมาอย่างยาวนาน ราวคริสต์ศตวรรษที่ 7-8 ก่อนคริสตกาล กลุ่มคนที่พูดภาษาไทยเริ่มเคลื่อนตัวสู่ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาษากำเนิดของคนไทยมี 5 กลุ่มใหญ่ๆ คือ 1.เตเรียน เดอ ลาคูเปอรี เชื่อว่าถิ่นกำเนิดคนไทยอยู่ที่มณฑลเสฉวน มณฑลยูนนานอินโดจีน 2. วิลเลียม คลิฟตัน ด็อด เชื่อว่าคนไทยมาจากเขาอัลไต ขวามองโกล (อ้ายลาว หรือต๋ามุง) ครอบคลุมพื้นที่ตอนใต้จีนและอินโดจีน 3. วูลแฟรม อีเบอร์

ฮาด, เฟรเดอริก โมต, วิลเลียม เก็ดนีย์ เชื่อว่า คนไทยกระจายตัวอยู่ในตอนใต้ของจีน และทางภาคเหนือของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รัฐอัสสัม 4. นายแพทย์สุด แสงวิเชียร ศาสตราจารย์ชั้น อยู่ดี เชื่อว่าคนไทยเดิมอยู่ที่นี้ ประเทศไทยในปัจจุบัน 5. นายแพทย์ สมศักดิ์ พันธุ์สมบูรณ์ และนายแพทย์ประเวศ วะสี คนไทยอยู่ในคาบสมุทรมาลายูและ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย (Terwiel, Diller, & Satthayavatthana, 1990) เมื่ออาณาจักรกัมพูชาเริ่มเสื่อมสลายตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 13 เป็นต้นมา กลุ่มคนที่พูด ภาษา -ตระกูลชาติไทได้เริ่มก่อร่างสร้างตัวขึ้นอย่างเป็นปึกแผ่น เช่น ปาไปซิฟู (Wang, 1989) สุโขทัย อโยธยา ล้านนา และล้านช้าง เป็นต้น กลุ่มคนที่พูดภาษาตระกูลไทใน พื้นที่ล้านนา ล้านช้างและรัฐไตในญวน ได้เริ่มรังสรรค์วัฒนธรรมร่วมกันอันเป็น เอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาว อาทิเช่น ภาษา วัฒนธรรม ความเชื่อ และ กฎหมาย กลุ่มที่อาศัยในพื้นที่ตอนบนแม่น้ำโขง และแม่น้ำคานได้เรียนกลุ่มตนเองว่า “ลาว” (Phumisak, 1992: 394)

ในปี ค.ศ. 1353 พระเจ้าฟ้างุ้มสถาปนาอาณาจักรล้านช้าง ณ เมืองขวา เมือง เชียงตุงเชียงทอง เปลี่ยนชื่อเป็นหลวงพระบางสมัยพระวิสุล (ค.ศ.1502) พระเจ้าฟ้างุ้ม ปกครองดินแดนสองฝั่งของมาถึงที่ราบสูงโคราช ชุมชนฝั่งขวาแม่น้ำโขง เช่น เมืองสาเกต เมืองกะบอง เมืองนะคอนซึ่งต้องถวายบรรณาการให้กับราชสำนักหลวงพระบาง แลกเปลี่ยนกับการให้ความคุ้มครองและอำนวยความสะดวกด้านอื่น ๆ ด้วยเหตุนี้ กษัตริย์ล้านช้าง คือผู้ปกครองคนร่วมวัฒนธรรมล้านช้าง หมายถึง คนที่พูดภาษาตระกูล ไทลาว เป็นกลุ่มคนที่อาศัยในพื้นที่อาณาจักรล้านช้าง สมัยจารีต ระบบโครงสร้างทาง เศรษฐกิจ การเมืองและสังคมมีลักษณะแบบพึ่งพาอาศัยในรูปแบบความสัมพันธ์เชิง อุปถัมภ์โครงสร้างทางการเมืองของล้านช้างจึงมีลักษณะหลวม ๆ หลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นว่า เมื่อชาวลาวฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงต้องการลี้ภัย หรือเกิดกรณี พิพาท ผู้เลี้ยงพล้ำมักจะหลีกเลี่ยงการปะทะกันอย่างรุนแรง ด้วยการหลบหนีมาซ่อนตัว ยังดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงที่อาณาจักรล้านช้างมีอาจตามมารังควานเช่นสมัยพระสุริ ยวงศาธรรมิกราช เครื่องญาติบางพระองค์ต้องหลบหนีออกจากพื้นที่ฝั่งตะวันออกหรือ ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง กล่าวคือ เจ้าบุญชูหนีไปบวชอาศัยที่ภูทอกโฮง เจ้าปู่ไปอาศัยที่ นครพนม เจ้าสร้อยหนีไปพึ่งพิงหลวงพระครูโพนสะเม็กอพยพลงใต้ (Jumsai, 1971: 77, 80) คนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของมีการใช้วัฒนธรรมหลัก

ร่วมกันใน การนับถือผีหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ พุทธศาสนาประเพณีฮีต 12 คอง 14 และสื่อสารด้วยภาษาลาว

แผนที่ 1 : ภาพแผนที่อาณาจักรล้านช้างสมัยเจ้าฟ้ากุม ห้องจัดแสดงที่ 2 ประวัติศาสตร์ลาว พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่มา: สุธิตา ตันเลิศ วันที่ 2 พฤษภาคม ค.ศ. 2017

การเมืองขนาดเล็กที่รวมตัวกันอย่างหลวม ๆ รัฐบาลสยามได้แบ่งล้านช้างสองฝั่งแม่น้ำของออกเป็น 4 ศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองหลัก คือ หลวงพระบาง เวียงจันทน์ อุบลราชธานีและจำปาศักดิ์ อุบลราชธานีเป็นกลุ่มอำนาจทางการเมืองเดียวที่ไม่เกี่ยวข้องกับการช่วงชิงล้านช้าง ในขณะที่หลวงพระบาง เวียงจันทน์และจำปาศักดิ์ คือทายาทหวานเครือของปฐมกษัตริย์ลาวเจ้าฟ้าผู้มั่งคั่ง คนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของมีการใช้วัฒนธรรมหลักร่วมกันในการนับถือผีหรือสิ่งเหนือธรรมชาติพุทธศาสนาประเพณีฮิด 12 คอง 14 และสื่อสารด้วยภาษาลาว

ระหว่างปี ค.ศ. 1893-1953คนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งแม่น้ำของได้เรียนรู้และปรับตัวให้สอดคล้องกับการเติบโตของรัฐในฐานะประชาชนของชาติแบบใหม่ที่ทันสมัย ซึ่งรัฐบาลสองฝั่งของพยายามเป็นอย่างยิ่งยึดในการปลูกจิตสำนึกให้กับพลเมืองให้เกิดความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันและจงรักภักดีกับรัฐ สายสัมพันธ์ของชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของพบพานกับความเป็นอื่นระหว่างกันได้อย่างไร

2. จุดกำเนิดความเป็นอื่นระหว่างกัน

บทความนี้ ใช้แนวคิดความเป็นอื่นที่มีรากมาจาก “ความรู้สึกแปลกแยกของมวลมนุษยชาติที่มีต่อกัน” ตามข้อเสนอของนักคิดสังคมนิยมที่วิเคราะห์ปัญหาความขัดแย้งของสังคมหรือมนุษย์เกิดมาจาก “ความรู้สึกรังเกียจเหยียดฉันท์ทางเชื้อชาติและวัฒนธรรม”(Woothong, 1996: Personal Communication; Coser,1990: 18-23) มาร์กซ์และเอนเงิลส์วิเคราะห์ความแปลกแยกเกิดขึ้นในช่วงสังคมสมัยใหม่ เมื่อชนชั้นนายทุนแปลกแยกจากชนชั้นกรรมาชีพ เนื่องจากเป็นผู้ครอบครองปัจจัยการผลิต (Marx and Engels, 2002: 219-244) ซึ่งประเด็นเหล่านี้อยู่นอกเหนือการวิเคราะห์ มีข้อสังเกตว่า ชาวลาวสองฝั่งแม่น้ำของได้เผชิญกับความเป็นอื่นระหว่างกัน หรือมีความรู้สึกเป็นอื่นต่อกันนั้น เกิดจากโครงสร้างส่วนบน ซึ่งถูกกำหนดขึ้นมาจากชนชั้นปกครองประกอบด้วยศูนย์กลางทางการเมืองขนาดเล็ก ความหลากหลายทางเชื้อชาติกับวัฒนธรรม สงครามกับความขัดแย้งและรัฐชาติแบบใหม่

2.1 ศูนย์อำนาจทางการเมืองขนาดเล็ก

ศูนย์อำนาจทางการเมืองขนาดเล็ก หมายถึง หน่วยทางการเมืองในสมัยจารีต ที่กระจัดกระจายเป็นเอกเทศ เช่น เมืองสาเกต เมืองไผ่หนาม (เวียงจันทน์) เมืองขว และเมืองพวนประชากรที่อาศัยในศูนย์อำนาจเหล่านี้ต่างขึ้นตรงผู้นำทางการเมือง หรือ ผู้ปกครองที่ตนเองสังกัด รูปแบบความสัมพันธ์ของคนในสังกัดกับผู้ปกครองใช้อธิบาย ระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของรัฐสมัยจารีต ผู้ปกครองให้ความคุ้มครองด้านความปลอดภัยการดำรงชีวิตแก่พลเมืองของตนเองศูนย์อำนาจทางการเมืองขนาดเล็กสมัย จารีตของล้านช้างสะท้อนโครงสร้างเศรษฐกิจการเมืองและสังคมของล้านช้างที่มี รากฐานมาจากโครงสร้างของพุทธสังคมและวัฒนธรรม

ในสมัยจารีต (ค.ศ. 1353-1893) คนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของต่าง ขึ้นตรงต่อศูนย์อำนาจทางการเมืองที่ตนเองสังกัด ผูกพันกับชนชั้นปกครองของเมือง ศูนย์อำนาจที่คุ้มครองตนเอง จุดนี้เอง ที่สร้างอัตลักษณ์ให้กับ คนร่วมวัฒนธรรมล้าน ช้างเป็นคนไร้สำนึกของความรู้สึกร่วมของการเป็นพวกพ้องเดียวกันทางการเมืองช่วงปี ค.ศ. 1353-1556 ล้านช้างมีศูนย์อำนาจทางการเมืองที่นครหลวงพระบาง ควบคุมเมือง รอง หรือ เมืองบริวารเช่น อาณาจักรลาวพวนแห่งเชียงขวาง อาณาจักรไทลื้อแห่งเมือง ลิง เมืองเวียงจันทน์ เมืองร้อยเอ็ด อย่างหลวม ๆ ผ่านระบบบรรณาการ วงอำนาจนี้กิน ระยะเวลาราว 3 รุ่น ทว่า เมื่อผู้นำที่ปรีชาสามารถหมดอำนาจลงไป ทายาทที่สืบต่อ อำนาจที่เข้มแข็งยังคงรักษาวงจรทางการเมืองของอาณาจักรเอาไว้ได้ แต่เมื่อทายาท อ่อนแอ อาณาจักรจะล่มสลาย แยกแยกเป็นเอกเทศ เพื่อรอคอยผู้นำที่เข้มแข็งมาสร้าง เสถียรภาพทางการเมืองอีกครั้งหนึ่ง กรณีศึกษา วงอำนาจของอาณาจักรหลวงพระบาง สามรัชสมัยพระเจ้าฟ้างุ้ม (ครองราชย์ ค.ศ. 1353-1371) จัดรูปแบบการเมืองการ ปกครองระบบอาญาสี่ พุทธศาสนาเถรวาท ฮีต 12 คอง 14 พระเจ้าสามแสนไท (ครองราชย์ ค.ศ. 1353-1371) กับเจ้าล้านคำแดง (ครองราชย์ ค.ศ. 1353-1371) ความเข้มแข็งของล้านช้างหลวงพระบางสมัยพระวิสุลราชเจ้า (ครองราชย์ ค.ศ. 1502- 1520 แต่งตำนานขุนบรมราชาธิราช กาพย์วิสุลมาลี พระโพธิสารราชเจ้า (ครองราชย์ ค.ศ. 1520-1540) ส่งเสริมพุทธศาสนาประกาศห้ามนับถือผี และพระเจ้าไชยเชษฐาธิ ราช (ครองราชย์ ค.ศ. 1548-1571) (Boulanger, 1931: 35-72)

อาณาจักรล้านช้างแยกตัวออกเป็น 3 ศูนย์กลางอำนาจหลัก กล่าวคือ หลวงพระบาง เวียงจันทน์และจำปาศักดิ์ ส่งผลต่อการสร้างความแปลกแยกให้กับคนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างที่หันไปผูกพันกับชนชั้นผู้ปกครองในศูนย์อำนาจที่ตนเองสังกัด กล่าวคือ ประชากรอาศัยในอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบางมักติด่อราชวงศ์หลวงพระบาง ประชากรที่อาศัยในเขตล้านช้างเวียงจันทน์ผูกพันกับราชวงศ์ล้านช้างเวียงจันทน์ ประชากรที่อาศัยในเขตปกครองของอาณาจักรจำปาศักดิ์มักติด่อราชวงศ์จำปาศักดิ์มีข้อสังเกตว่า ชนชั้นนำของอาณาจักรล้านช้าง โดยรวมไม่มีแนวคิดของการเป็นพวกพ้องเดียวกัน เพราะมีรากฐานมาจากหน่วยการเมืองที่เป็นเอกเทศ ขวาลาร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของจึงเป็นกลุ่มคนที่ต้องปรับตัวให้เข้ากับหน่วยการเมืองที่ตนสังกัด เพื่อความปลอดภัย

สมัยสยามปกครองชุมชนสองฝั่งของ เราพบความมั่นคงของวงอำนาจทางการเมืองของเวียงจันทน์กับเมืองอุบลราชธานี 3 รุ่น สิ้นสุดผู้ปกครองวงจระอำนาจนี้ ถือเป็นจุดสิ้นสุดราชวงศ์และอาณาจักรเวียงจันทน์กับสิ้นสุดบทบาทของอาณาจักรเมืองอุบลในฐานะ “เจ้าเมืองอุบลราชธานี” ลงไป วงอำนาจของอาณาจักรเวียงจันทน์ เจ้านันทเสน (ครองราชย์ ค.ศ. 1782-1794) เจ้าอินทวงศ์ (ครองราชย์ ค.ศ. 1794-1805) และเจ้าอนุวงศ์ (ครองราชย์ ค.ศ. 1805-1828) (Boulanger, 1931: 157-159) วงอำนาจเมืองอุบลราชธานี เจ้าคำผง หรือพระปทุมวรราชพญาครองเมืองระหว่างปี ค.ศ. 1780-1794 พระพรหมสุริยวงศ์ครองเมือง ค.ศ. 1794-1844 พระพรหมวรราชสุริยวงศ์ครองเมือง ค.ศ. 1844-1863 (Wipakpotjanakit, 2014: 97-119) ประชากรที่อาศัยในศูนย์อำนาจเหล่านี้ต่างขึ้นตรงผู้นำทางการเมือง หรือผู้ปกครองที่ตนเองสังกัด รูปแบบความสัมพันธ์ของคนในสังกัดกับผู้ปกครองใช้อธิบายระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ของ รัฐสมัยจารีต ผู้ปกครองให้ความสำคัญคุ้มครองด้านความปลอดภัย การดำรงชีวิตคนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งเรียนรู้และปรับตัวให้สอดคล้องกับการเติบโตของศูนย์อำนาจทางการเมืองที่ตนสังกัดคนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของยังใช้ใช้วัฒนธรรมหลักร่วมกันในการนับถือผีหรือสิ่งเหนือธรรมชาติพุทธศาสนาประเพณีฮีต 12 คอง 14 และสื่อสารด้วยภาษาลาว วรรณกรรมล้านช้างศิลปวิทยาการที่เกิดขึ้นสมันพระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช อาทิสังขศิลป์ชัย จำปาสีตัน ตำนานพระธาตุพนมยังได้รับการสานต่อ เผยแพร่ในชุมชนชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของ

สยามปกครองล้านช้าง คือ จุดกำเนิดความเป็นอื่นระหว่างกันในกลุ่มคนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของ สยามตระหนักถึงโครงสร้างทางการเมืองของล้านช้าง จัดแบ่งล้านช้างสองฝั่งแม่น้ำของออกเป็น 4 ศูนย์กลางอำนาจทางการเมืองหลัก คือ หลวงพระบาง เวียงจันทน์ อุบลราชธานีและจำปาศักดิ์ บรรดาผู้นำต่างแข่งขันกันเอาความดีความชอบจากสยาม หลวงพระบางบาดหมางกับเวียงจันทน์ เวียงจันทน์บาดหมางกับอุบลราชธานีและจำปาศักดิ์ หลังสงครามเจ้าอนุวงศ์ รัฐบาลสยามลดเมืองเวียงจันทน์เป็นเมืองรอง พร้อมส่งเสริมการตั้งเมืองใหม่ในพื้นที่ฝั่งตะวันตกแม่น้ำของ ต่อย้าศูนย์อำนาจทางการเมืองขนาดเล็กของโครงสร้างทางการเมืองของล้านช้าง โดยผู้ปกครองสยามกำกับดูแล คือ นโยบายการแบ่งแยกและปกครองที่วางระบบให้คนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างเกิดความรู้สึกเป็นอื่นระหว่างกันบนระบบความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์ด้านการเมืองเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งเป็นฐานให้กับระบบความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ในช่วงเวลาต่อมา กล่าวคือ ช่วงรัฐชาติแบบใหม่ (ค.ศ. 1893-1953) ความหลากหลายทางเชื้อชาติกับวัฒนธรรมยังเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเป็นอื่นระหว่างกัน

2.2 ความหลากหลายทางเชื้อชาติกับวัฒนธรรม

ชุมชนสองฝั่งลำน้ำของเป็นดินแดนของคนหลากหลายเชื้อชาติและวัฒนธรรม คนที่อยู่นอกกลุ่มวัฒนธรรมล้านช้าง สามารถประสมกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกับคนที่ใช้วัฒนธรรมล้านช้างได้ เมื่อหันมานับถือพุทธศาสนา เช่น บางส่วนของชาวไทแดง ไทขาว ไทดำ ไทพวนที่อาศัยบนที่สูง นับถือผี เมื่อลงมาอาศัยบนพื้นที่ราบปะปนกับคนลาวก็นับถือพุทธศาสนาเพิ่มเติมด้วย (Evans, 2006: 7-8) หมู่บ้านส่วยในเขตสาละวันกลมกลืนกับวัฒนธรรมกระเสหลักมีลักษณะแบบคนลาว (Aymonier, 1996: 96) นักชาติพันธุ์มองว่าความแตกต่างของกลุ่มคนไม่ใช่สาเหตุที่นำมาสู่ปัญหาความขัดแย้งถึงขั้นต้องเข่นฆ่ากันให้ตายไปข้างหนึ่ง (Cohen, 2009: 84) อย่างไรก็ตาม ความแตกต่างของเชื้อชาติกับวัฒนธรรมในลาวสมัยจารีต การแบ่งเขา แบ่งเรานั้น ความแตกต่างทางเชื้อชาติกับวัฒนธรรม คือ การก่อให้เกิดความรู้สึกเป็นอื่นระหว่างกัน ซึ่งบ่อยครั้งเป็นมูลเหตุหนึ่งที่น่าไปสู่ความเป็นความตาย หรือโศกนาฏกรรม อาทิ การค้าทาส การตีข่าที่นำไปสู่สงครามเจ้าอนุวงศ์

สมัยรัชกาลที่ 2 คนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างบางพื้นที่ กับตัวแทนราชสำนัก บางกอกไม่ได้มองว่ากลุ่มชนพื้นเมืองดั้งเดิมลาวมีฐานะที่เท่าเทียมกับตนเอง คนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของกล่าวคือ ชุมชนราชวงศ์- จำปาศักดิ์ กับกลุ่มอาญาสี่เมือง อุบล มีประเพณีการส่งส่วยแรงงานทดแทนส่วยสิ่งของ พวกเขาเรียกประเพณีนี้ว่า “การตีข้า” โดยผู้นำสองศูนย์อำนาจจะคัดสรรกลุ่มชาติพันธุ์ดั้งเดิม ที่ไม่ยอมอยู่ภายใต้ อาณัติของสยามหรือไม่ส่งส่วยให้กับสยาม คือ กลุ่มเป้าหมายที่จะถูกจับมาเป็น ส่วย แรงงาน หรือทาส (Tonlerd, 2012: 229-262) เติม วิภาคย์พจนกิจ ระบุคนในเมือง อุบล ยังค้าขายทาส หลังการยกเลิกระบบไพร่และทาส (Wiphakpoijanakit, 2014: 129) เจ้าเมืองโคราชได้เดินทางลงมาปราบขบถอ้ายสาเซียดโจ้ ส่งผลต่อการเกิด ประเพณี “การตีข้า” ความว่า “พอกองทัพเมืองนครราชสีมายกไปถึงก็พากันไปเมือง จำปาศักดิ์ แลพากันยกไปตีข้ามาแต่ครั้งนั้น” (Fine Arts Department of Thailand, 2002: 308) เอกสารพื้นเมือง กล่าวถึงบทบาทเจ้าเมืองโคราชกับ “การตีข้า” ความว่า “...มุนข่งซ้อ ครราชแท้ เป็นเมืองปลายด้าน จริ่งแล้ว มันก็จัดคนได้ โยธาพันหนึ่ง ไปนั่ง ดอน ขนันไว้ที่โขง หั้นแล้ว ผูกชาวคำ นาวาขึ้นล่อง มานั้น มันก็จับผูกไว้ เทื่อรบเอา แท้แล้ว...” (Chumphon, 1982: 75)

Etienne Aymonier (1996: 87) เดินทางเข้ามาสำรวจจารึกในพื้นที่สองฝั่ง ของ ระหว่างเดือนกันยายนค.ศ. 1882 ถึงเดือนมีนาคม ค.ศ. 1883 ได้บันทึกเรื่องราว ความเป็นอื่นระหว่างคนลาวกับเผ่ากะเวตในพื้นที่อัตตะปือ ที่นำไปสู่วงจรการค้าทาส ดังนี้ “ลึกเข้าไปทางทิศตะวันออก มีหมู่บ้านเผ่ากะเวตซึ่งไม่ยอมจำนน เนื่องจากเขา ไม่รู้จักจะเอาใครเป็นหัวหน้า ต่างคนก็มีอิสระและความเสมอภาคกันอย่างเต็มเปี่ยม แต่ พวกเขาก็ถูกล่าหรือทำการล่าคน เพื่อสนับสนุนการค้าขายข้าทาส” ความแตกต่างของ เชื้อชาติกับวัฒนธรรมยังสร้างความเป็นอื่น การแบ่งเขาแบ่งเรา ก่อเกิดการแบ่งชน ชั้นในชุมชนคนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของ ประกอบด้วยชนชั้นผู้ปกครอง ไพร่ และทาส มีข้อสังเกตว่า กลุ่มคนดั้งเดิมที่ไม่ยอมเสียภาษีให้กับรัฐบาลสยาม คือ กลุ่มคน หรือชุมชนที่จะถูกไล่ล่ามาเป็นทาส ตัวแทนรัฐบาลสยาม กล่าวคือ เจ้าเมืองนครราชสีมา อาญาสี่เมืองจำปาศักดิ์กับอาญาสี่เมืองอุบลบางส่วน พ่อค้าทาส หรือ “กลุ่มชนเผ่าที่ ยอมจำนน” คือตัวละครที่สังเกตเห็นความแตกต่างของกลุ่มเชื้อชาติกับวัฒนธรรม พวกเขา ดำเนินกิจกรรมการค้าทาส ซึ่งความเป็นอื่นที่ปรากฏนั้น คือ ประวัติศาสตร์ที่

สลับซับซ้อนเกี่ยวพันและพัฒนาไปสู่ประเด็นการเมืองชาติพันธุ์ในลาวตั้งแต่ช่วงทศวรรษที่ 1910 เป็นต้นมา ความแตกต่างทางเชื้อชาติกับวัฒนธรรมนั้น สร้างความรู้สึกเป็นอื่นให้กับผู้คน พร้อมกันนั้น ยังเป็นเงื่อนไขที่นำไปสู่สงครามกับความขัดแย้งได้

2.3 สงครามกับความขัดแย้ง

บทความนี้ วิเคราะห์ลำดับเหตุการณ์สงครามกับความขัดแย้งช่วงปี ค.ศ. 1703-1953 เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความเป็นอื่นให้กับชุมชนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของ 2 มี 5 ประเด็น คือ การแยกตัว การตั้งอาณาจักร การตั้งเมืองใหม่ การก่อกบฏ สงคราม การก่อจลาจล และการประท้วง ประวัติศาสตร์นิพนธ์ลาวแบบสังคมนิยมให้ความสำคัญต่อนโยบายการจัดเก็บภาษีของรัฐบาลสยามกับรัฐบาลฝรั่งเศสเป็นมูลเหตุให้เกิดสงครามกับความขัดแย้ง ซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ 1

ประเด็นที่ 1 การแยกตัว การตั้งอาณาจักร การตั้งเมืองใหม่ การอพยพลงใต้ของพระครูโพนเสม็กนำไปสู่การตั้งศูนย์อำนาจของคนที่พูดภาษาตระกูลไทเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ล้านช้าง บนพื้นที่ฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง (Tonlerd and Suksumret, 2013: 306-366) กรณีพิพาทของเจ้ากิงสิราชกับเจ้าไชยองค์เว้ ส่งผลต่อการตั้งตนเป็นอิสระของเจ้ากิงสิราช โดยการรื้อฟื้นนครหลวงพระบางให้เป็นศูนย์อำนาจทางการเมืองของอาณาจักรล้านช้างหลวงพระบาง (Vilavong, 1996: 136-137) ศูนย์อำนาจเดิมแห่งนี้มีสายสัมพันธ์ที่ดีกับราชสำนักบางกอก กรณีพิพาทของพระเจ้าศิริบุญสารกับพระวอพระตา ส่งผลต่อการอพยพของพระวอพระตามายังพื้นที่ฝั่งขวาแม่น้ำโขง (Vilavong, 1996: 138) พระบิดาของเจ้าอนุวงศ์ คือ เจ้าศิริบุญสารได้ส่งกองกำลังไล่ล่า กลุ่มพระวอพระตาถึง 3 ครั้งด้วยกัน ท้ายที่สุดกลุ่มพระวอ เจ้าคำผงได้ขอความช่วยเหลือพระเจ้าตากสินมหาราชผ่านเจ้าเมืองนครราชสีมา ผลกระทบที่ตามมาคือ คนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของเริ่มขบวนการไม่ไว้อีกกัน กล่าวคือ ราชวงศ์จำปาศักดิ์ไม่ลงรอยกับอาณาจักรเมืองอุบล ซึ่งเพิ่มความเป็นอื่นทางการเมืองในชนชั้นนำช่วงสยามปกครองอาณาจักรล้านช้าง (ค.ศ. 1779-1893) (Tonlerd, 2019: 194-212)

ประเด็นที่ 2 การขบถในปี ค.ศ.1759 กลุ่มพระวอพระตา หรือคนเมืองอุบลเรียกว่า พระวอพระตาขัดแย้งกับเจ้าศิริบุญสารคือเหตุการณ์ที่ส่งผลต่อการอพยพมาตั้ง

รกรากบนพื้นที่ฝั่งขวาแม่น้ำโขงของพระวอพระตา กับพันธมิตร หลังการอพยพออกจากกรุงเวียงจันทน์ 21 ปี เจ้าคำผง บุตรชายพระวอได้ตั้งเมืองอุบลโดยอยู่ภายใต้การคุ้มครองของกรุงธนบุรี (Dhammarangsi, 2020: 165-186) ดังนั้น กลุ่มอาญาสี่เมืองอุบลจึงเริ่มการปฏิสัมพันธ์กับสยามในสมัยกรุงธนบุรี ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีอาญาสี่เมืองอุบลที่ระบุ “พระเจ้าตากได้รับสั่งให้บรรพชนชาวจีนรุ่นแรกของตนให้มารักษาเมืองอุบล” (Na Ubon, 2013: Personal Communication) ด้วยเหตุนี้ ขบถพระวอ-พระตา คือ ภาพสะท้อนโครงสร้างทางการเมืองของบรรดารัฐขนาดเล็กของวงจรทางการเมืองล้านช้าง ซึ่งหลังสงครามเจ้าอนุวงศ์ สยามกวาดต้อนครัวลาวเข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่ฝั่งขวาแม่น้ำโขงเป็นจำนวนมาก กลุ่มครัวลาวเหล่านี้ล้วนมีความเป็นเอกเทศหรือไม่มีความผูกพันกับเมืองหลักที่ใช้ยึดเหนี่ยวอย่างถาวร คำถามที่น่าสนใจ ทำไมชุมชนชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งโขงจึงเป็นพื้นที่ที่ถูกยึดขึ้นต่อต้านอำนาจรัฐอย่างสม่ำเสมอ จุดกำเนิดความเป็นอื่นหลังสงครามเจ้าอนุวงศ์ถือเป็นมูลเหตุของประวัติศาสตร์กับความขัดแย้งให้กับคนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งโขงที่ถูกขัดเกลามาจากประวัติศาสตร์ชาติ

ระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ คือ ระหว่าง ค.ศ. 1893-1903 สิบปีแรกของการปกครองแคว้นลาว คนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งแม่น้ำโขง ต่อต้านอำนาจสยามและฝรั่งเศส ฝรั่งเศสได้เรียนรู้ว่า ชาวลาวได้ทำการต่อต้านอำนาจรัฐ ทั้งทั้งที่ ข้อมูลภาพลักษณ์ชาวลาวในหนังสือชาวฝรั่งเศสล้วนบรรยายถึง ความซื่อ บริสุทธิ์ และรักสงบ (Boulanger, 1931: 225; Aymonier, 1996: 20) การต่อต้านฝรั่งเศสแพร่หลายไปยังดินแดนฝั่งขวา แม่น้ำโขง (Department of Internal Affairs of Siam, 1893) ประวัติศาสตร์นิพนธ์ ส.ป.ลาว อธิบาย นโยบายทางเศรษฐกิจ และการเมืองของสยามที่ทำให้เกิดการต่อต้านอำนาจรัฐในการเกิดกบฏผู้มีบุญ เช่น รัฐบาลสยามได้เพิ่มอัตราค่าเก็บส่วยจาก 3.50 บาท ต่อ คน ต่อ ปี เป็น 4 บาท (Theerasasawat, 2000: 71-75) ในขณะที่ รัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศสได้เริ่มนำใช้ระบบการเกณฑ์แรงงานของชาวลาวเพื่อสร้างระบบสาธารณูปโภค โดยเฉพาะเส้นทาง- คมนาคมระหว่างเวียงจันทน์ตอนใต้เข้าสู่ลาวและเขมรตอนใต้ (Sithirabud, 1983: 161) ปรากฏการณ์ -การต่อต้านอำนาจรัฐเหล่านี้ คือ การกระทำอันปกติของสมาชิกในทุกสังคมที่มักจะปฏิเสธ นโยบายใหม่ ๆ ในระยะแรกเสมอ ทางกรมสยามปราบปรามกบฏผู้มีบุญลงไปได้ ในขณะที่ ผู้นำขบวนการผู้มีบุญของแคว้นลาวได้หลบหนีมาซ่อนตัวในเขตอำนาจของสยาม พื้นที่

สองฝั่งแม่น้ำของจึงเป็นหน่วยทางการเมืองเดียวกัน อย่างน้อยที่สุดในฐานะที่พื้นที่ปลอดอำนาจรัฐ เป็นที่น่าสังเกตว่า คราวเกิดกบฏผู้มีบุญ/ขบวนการผู้มีบุญสองฝั่งของแม่น้ำของคนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างไม่ได้ใช้พื้นที่ในการปลุกระดมสร้างฐานมวลชน พวกเขามีกลอนลำ บอกเล่าความคาดหวังของสังคมอนาคตในยุคพระศรีอริยเมตไตร (Limsiri, 1981: 76-121)

คนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของเกิดความรู้สึกเป็นอื่นระหว่างกันเนื่องมาจากการก่อการขบถ ซึ่งมีเหตุการณ์ขบถที่สำคัญ 2 ครั้งด้วยกัน คือ ขบถพระวอ-พระตา จุดกำเนิดสำนึกความเดียวกันของชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างฝั่งซ้ายแม่น้ำของบางส่วนที่ประณาม “กลุ่มบรรพชนคนเมืองอุบล คือ ผู้ขายดินแดนล้านช้างให้กับสยาม” กรณีขบวนการผู้มีบุญ หรือสยามเรียกว่า “ขบถผีบ้าผีบุญ” เมื่อ ตัวแทนรัฐบาลสยามได้จับแกนนำสมาชิกขบวนการผู้มีบุญมาลงโทษประหารชีวิต ณ ทุกศรีเมืองอุบลราชธานี (Wipakpotjanakit, 2014: 445-468) บทลงโทษนี้ได้สร้างความเป็นอื่นให้กับคนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างฝั่งขวาแม่น้ำของในด้านความรู้สึกหวาดกลัวต่ออำนาจของสยาม กลุ่มขบถฝั่งซ้ายแม่น้ำของ บางส่วนถูกลอบสังหาร หรือเข้าร่วมกับขบวนการเคลื่อนไหวแบบสังคมนิยมในช่วงทศวรรษที่ 1930 เป็นต้นมา ชาวลาวร่วมวัฒนธรรมสองฝั่งของได้เริ่มขบวนการกล่อมเกลาสู่แนวทางการสร้างรัฐประชาชาติที่แบ่งแยกพวกเขาในระบบพลเมืองไทย กับพลเมืองลาวของระบอบอาณานิคมฝรั่งเศส

ประเด็นที่ 3 สงคราม ช่วงสงครามเจ้าอนุวงศ์สยามเรียกว่า ขบถเจ้าอนุวงศ์ เมื่อพระองค์เตรียมความพร้อมในการเดินขบวนกวาดต้อนผู้คนกลับฝั่งซ้ายแม่น้ำของและยุทธาทัพพระเตรียมโจมตีสยามนั้น ได้ยื่นข้อเสนอให้หัวหน้าชุมชนสองฝั่งของเลือกช้างพันธมิตรทางการเมือง กลุ่มเข้าร่วมกับการต่อสู้เพื่ออิสรภาพ กลุ่มดำรงความเป็นกลางทางการเมือง ทั้งนี้ หัวหน้าชุมชนที่ต่อต้านเจ้าอนุวงศ์ เจ้าเมืองอุบลราชธานี ประหารชีวิต เช่น เจ้าเมืองกาฬสินธุ์กับเจ้าเมืองเขมราฐ กลุ่มชนชั้นนำชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของได้เริ่มเกิดความรู้สึกเป็นอื่นระหว่างกันมีด้วยกันอย่างชัดเจนในช่วงสงครามเจ้าอนุวงศ์ สงครามเจ้าอนุวงศ์แบ่งแยกชนชั้นนำชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างให้เกิดความรู้สึกเป็นอื่นระหว่างกัน ชนชั้นนำชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างฝั่งซ้ายแม่น้ำของทำการยัดเยียดเอาความดีความชอบจากราชวงศ์จักรี อาทิ แก่นนำราชวงศ์หลวงพระบางรายงานแผนการขบถของเจ้าอนุวงศ์ต่อราชสำนักบางกอก

เจ้าน้อยเมืองพวนจับเจ้าอนุวงศ์ส่งสยาม ชนชั้นนำชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างฝั่งขวาแม่น้ำของแบ่งแยกออกเป็นกลุ่มสนับสนุน เป็นกลาง หรือต่อต้านเจ้าอนุวงศ์ สงครามเจ้าอนุวงศ์ตอกย้ำความเป็นอื่นให้กับบรรดาขุนย้ออำนาจขนาดเล็กชนชั้นนำวัฒนธรรมกระแสหลักของสยามเริ่มการดูแลวัฒนธรรมล้านช้าง เช่น การประกาศห้ามแอ่วลาว ชาวลาวบางส่วนได้เริ่มกดทับวัฒนธรรมล้านช้างว่าด้อยกว่าตนเอง ซึ่งเป็นปัญหาที่กระทบกระทั่งกันจนมาถึงปัจจุบัน (Vachirayan, 1865: website)

ประเด็นที่ 4 การก่อกองกำลัง เป็นส่วนหนึ่งของความขัดแย้งส่งผลต่อชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของเกิดความเป็นอื่นในชุมชนของตนเอง มีการแบ่งพรรคพวก แบ่งฝ่าย เป็นรากฐานของการเลือกข้าง หรือ เครือข่ายพันธมิตรทางการเมือง ในสมัยรัชกาลที่ 2 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ฮ่องแก้ว เมืองสาละวันทำการต่อต้านอำนาจรัฐรวบรวมไพร่พล แสดงอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ใช้แสวนขยายล่อไฟ (Boulanger, 1931: 160-161) ทายาทของฮ่องแก้ว คือองคมนตรีดำที่เป็นแกนนำคนสำคัญในขบวนการผู้มีบุญ ลูกชายของเขา ชื่อ สีทน กมมะดำทำงานกับขบวนการต่อสู้เพื่อเอกราช (MIC, 2000: 588-602; Stuart-Fox, 2014: 57-71) สมัยฝรั่งเศสปกครองแคว้นลาว นโยบายการเก็บภาษีได้กดดันให้ชาวม้งตาแสงแก่งควายต่อต้านการจ่ายภาษีฝิ่น (Lobriayao, 2017: 5) ในปี ค.ศ. 1920 นายครุฑคำเวียงจันทน์ได้ก่อกองกำลังต่อต้านฝรั่งเศส (Xayyavongkhamdy et al, 1989: 98-101) ชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของเรียนรู้อุปถัมภ์จากการก่อกองกำลัง ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนโลกทัศน์ทางการเมืองที่ต้องขึ้นตรงต่อศูนย์อำนาจที่ตนเองสังกัด เกิดความแปลกแยกระหว่างกัน

ประเด็นที่ 5 การประท้วง คนที่ใช้วัฒนธรรมล้านช้างปรับตัวเข้ากับรัฐชาติแบบใหม่ได้รวมตัวกันก่อการประท้วง ช่วงปี ค.ศ. 1933-1934 คณะพรรคแคว้นลาวสังกัดพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนเคลื่อนไหวเผยแพร่แนวคิดสังคมนิยมกับสร้างฐานมวลชนในแคว้นลาว นักปฏิวัติชาวเวียตนามสังกัดคณะพรรคแคว้นลาว ได้วางแผนให้กลุ่มผู้ประท้วงรัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศส เรียกร้องสิทธิขั้นพื้นฐาน กรรมกรเหมืองแร่ เวียดนามหยุดงานประท้วง ผลักดันให้ชาวลาวในเมืองใหญ่ คือ เวียงจันทน์ ท่าแขก และปากเซ เดินขบวนประท้วง (Xayyavongkhamdy et al, 1989: 508; Plaseuth, 2017: 34-40; Bui et al, 2012: 1-30) ระหว่างปี ค.ศ. 1713-1953 สงครามกับความ

ขัดแย้งช่วยต่อยอดโครงสร้างพื้นฐานทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของชุมชนสองฝั่งของที่เติบโตขึ้นมาจากบรรดารัฐขนาดเล็ก ขบวนการปฏิบัติซ้ำความเป็นอื่นระหว่างกันช่วงสมัยจารีตถึงประวัติศาสตร์สมัยใหม่ กล่าวคือ การแยกตัวการตั้งอาณาจักรการตั้งเมืองใหม่การก่อขบถสงครามการก่อจลาจลและการถือปัจจัยที่ส่งผลต่อการก่อตัวของความรู้สึกเป็นอื่นให้กับคนสองฝั่งของได้เริ่มปรากฏในชีวิตประจำวันบนรากฐานของรัฐชาติแบบใหม่ที่สมาชิกในชุมชนต้องมีความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกัน ักดีต่อผู้นำและประเทศ

2.4 รัฐชาติแบบใหม่

ช่วงปี ค.ศ.1893-1953 รัฐบาลสยามกับรัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศสประสบความสำเร็จในการสร้างอัตลักษณ์พลเมืองให้กับดินแดนที่ตนเองปกครอง ห้วงเวลานี้คือ ความสำเร็จในการฝังรากความเป็นอื่นระหว่างกันอย่างถาวรให้กับคนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของ ผู้ปกครองสองฝั่งของดำเนินการสร้างรัฐชาติแบบใหม่ กำหนดอำนาจอธิปไตย การสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับชาติ รัฐชาติแบบใหม่ สร้างสำนักใหม่ให้พลเมืองใหม่ ที่ทรงพลังที่สุด คือ ระบบการศึกษากับความเชื่อโดยเฉพาะศาสนาพุทธตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ซึ่งถือเป็นมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ที่ตราตรึงในสำนักชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของบนรากฐานประวัติศาสตร์แห่งความเกลียดชัง

รัฐบาลสองฝั่งของสร้างอัตลักษณ์พลเมืองใหม่ รัชกาลที่ 5 ริเริ่มกฎหมายลักษณะสัญชาติ พ.ศ. 2442 เปลี่ยนการเขียนชาติไทยบังคับสยาม เช่น ชาตลาว ชาติเขมร ส่วย ผู้ไท ให้เป็นสัญชาติไทย (Wipakpotjanakit, 2014: 240) ส่วนชาวลาวฝั่งขวาแม่น้ำของประสมประสานกับความเป็นหนึ่งเดียวกับ “ชาวไทย” โดยถูกเรียกว่า “ไทยอีสาน” รัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศสเน้นการให้ชาวลาวฝั่งซ้ายแม่น้ำของยอมรับอัตลักษณ์ตนเองในฐานะ “คนร่วมวัฒนธรรมฝรั่งเศส” “คนอินโดจีน” และ “คนลาว” ภายใต้การกำกับของระบบอาณานิคม (Evans, 2006: 48-50; Goscha, 2012: 13-50; Stuart-Fox, 2014: 57) มีข้อสังเกตว่า คนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของได้เริ่มการซึมซับความเป็นอื่นระหว่างกันช่วงสมัยใหม่โดยขบวนการแปลกแยกดังกล่าวสะท้อนให้เห็นในรูปแบบวัฒนธรรมทาง -การเมือง ซึ่งทวีความรุนแรงเป็นลำดับ

รัฐบาลสองฝั่งแม่น้ำของส่งเสริมระบบการศึกษาแบบใหม่กับความเชื่อ โดยเฉพาะศาสนาพุทธในการแบ่งแยกชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของ รัฐบาลสยามรุกคืบจัดการปรับเปลี่ยนคนนอกวัฒนธรรมสยามให้เป็นไทบนพื้นที่ฝั่งขวา แม่น้ำของด้วยการขัดเกลาให้คนที่ใช้วัฒนธรรมล้านช้างภักดีต่อระบบกษัตริย์ราชวงศ์ จักรีกับพุทธศาสนาเพื่อลบล้างวัฒนธรรมล้านช้าง รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ตั้ง โรงเรียนหลักสูตรภาษาไทย ณ วัดสุปัฏนาราม ศูนย์กลางนิยายธรรมยุติ รื้อฟื้น รวบรวม เอกสารทางประวัติศาสตร์ รัชกาลที่ 5 สนับสนุนการนิพนธ์ประวัติศาสตร์ชาติต่อจากพระ ราชบิดา (Wipakpotjanakit, 2014: (15)-(17), 443-444) รัชกาลที่ 6 เข้าใจพื้นฐาน รัชชาติแบบใหม่ที่ต้องสร้างพลเมืองไทย ด้วยการประสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมผ่าน พระราชบัญญัติการประถมศึกษาแห่งชาติปี ค.ศ. 1923 แบบเรียนภาคบังคับ คือ จุด เปลี่ยนสำนึกความเป็นอื่นด้านวัฒนธรรมการเมืองอย่างถาวร รัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศส ใช้นโยบายที่ใกล้เคียงกับสยาม ฝรั่งเศสสร้างคนใหม่รองรับระบบราชการแบบใหม่ เริ่มต้นการศึกษาพื้นฐาน ภาษาลาว และในระดับสูงนั้น นักเรียนลาวต้องเรียนหลักสูตร ภาษาฝรั่งเศสด้วยการใช้ภาษาลาวเป็นภาษาราชการ จัดตั้งหลักสูตรภาษาลาวและ หลักสูตรภาษาฝรั่งเศส (Evans, 2006: 48-50; Goscha, 2012: 13-50; Stuart-Fox, 2014: 57)

ช่วงปลายทศวรรษที่ 1920 ขบวนการคอมมิวนิสต์สากลกับพรรค คอมมิวนิสต์อินโดจีนได้เข้ามาเคลื่อนไหวในบริเวณพื้นที่สองฝั่งของ จดร่วมที่สำคัญของ คนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของกล่าวคือ พวกเขาได้ถูกดึงเข้าสู่วัฒนธรรมการเมือง 2 รูปแบบกล่าวคือ ระบอบราชาธิปไตย/ระบบกษัตริย์กับระบบสังคมนิยม

รัฐบาลกษัตริย์สองฝั่งของได้สร้างวาทกรรมความเลวร้ายของคอมมิวนิสต์ ให้กับสามัญชนคนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของในพื้นที่ปกครองของตนเองเช่น รัฐบาลลาวบนดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำของเรียก “กลุ่มอิสระ” หรือขบวนการชาตินิยมลาว ว่า “พวกกบฏ” หรือ “พวกคอมมิวนิสต์”(Luangphasy, 1998: 9) ในปี ค.ศ. 1948 ทหารฝรั่งเศสประจำแคว้นลาวอธิบายกลุ่มตรงข้าม ความว่า “... เป็นคอมมิวนิสต์ ไม่มี ศาสนา, ไม่มีกฎหมาย, แต่เป็นลัทธิรวมลูกกรรมเมื่อย, รวมไร่นารัฐสวน, คอมมิวนิสต์บังคับ ประชาชนทำงานไม่มีเวลาพักผ่อน” (Kittiladlangsy, 2009: 18) ชาวลาวร่วม วัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของเกิดความตระหนักรู้บทบาทพลเมืองในรัชชาติแบบใหม่

แต่ยังเดินทางไปมาหาสู่กันอย่างสม่ำเสมอ พวกเขาล้วนถูกดึงเข้ากับเครือข่ายพันธมิตรหรือสายตระกูลของผู้นำในชุมชนตนเอง รัฐบาลไทยอนุมัติพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ ค.ศ. 1952 ขนชั้นนำฝั่งขวาแม่น้ำของซึมซับไปกับวัฒนธรรมทางการเมืองหลัก 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ 1 พันธมิตรของ รัฐบาลกรุงเทพ ฯ ที่นิยมระบบกษัตริย์ (Chaloemtiarana, 2009) กลุ่มที่ 2 ขนชั้นนำฝั่งขวาแม่น้ำของบางส่วนทำงานเคลื่อนไหวเป็นเครือข่ายกับรัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงคราม กลุ่มที่ 3 กลุ่มนักการเมือง “4 รัฐมนตรีอีสาน” ขนชั้นนำที่สืบเชื้อสายมาจากกลุ่มอาญาสี่ดั้งเดิมเมืองอุบลได้เรียนรู้แนวคิดสังคมนิยมพวกเขาเป็นเครือข่ายของปรีดีพนมยงค์ (Phuripat, 2013: Personal Communication.) ต้องการลดปัญหาความเหลื่อมล้ำได้เรียนรู้แนวคิดสังคมนิยมต่อมาถูกลอบสังหารในช่วงปี ค.ศ. 1949-1952 เมื่อ ขนชั้นนำสองฝั่งของได้เริ่มขัดเกลาให้คนสองฝั่งของมีโลกทัศน์ที่แตกต่างกันในด้านระบบการศึกษา การเมืองการปกครองแบบใหม่ (รัฐชาติแบบใหม่) ชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของตระหนักถึงความเป็นอื่นระหว่างกันภายใต้เส้นพรมแดนภายใต้กรอบรัฐชาติแบบใหม่ด้วยเหตุนี้ เมื่อพวกเขาได้อาศัยในสังคมของรัฐชาติแบบใหม่ พวกเขาจึงถูกกลืนกลายหรือถูกรอรับ หรือ ถูก ขัดเกลาจากรัฐบาลกลางให้ยอมจำนนต่ออัตลักษณ์พลเมืองแบบใหม่ ซึ่งในบางครั้งพวกเขาได้เพิกเฉยต่อภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ และถูกปลูกฝังให้คลั่งไคล้ต่อชุดประวัติศาสตร์ชาตินิยม

คนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของได้เริ่มเข้าสู่ขบวนการแปลกแยกด้านวัฒนธรรมทางการเมืองขบวนการเคลื่อนไหวแบบสังคมนิยมสองฝั่งของขัดเกลาฐานมวลชนให้เคียดแค้นกลุ่มผูกขาดอำนาจทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม คลอบคลุมถึง รัฐบาลกษัตริย์สองฝั่งของสยามหรือรัฐบาลไทยกับรัฐบาลอาณานิคมฝรั่งเศสที่สนับสนุนระบบกษัตริย์ขบวนการสังคมนิยมฝั่งขวาแม่น้ำของรณรงค์ให้ฐานมวลชนเคียดแค้นกษัตริย์สยามโดยให้อ่านเอกสารพื้นเวียง เราพบประวัติศาสตร์ของเจ้าอนุวงศ์ได้ถูกใช้เพื่อผลประโยชน์ทางการเมือง พื้นที่ฝั่งขวาแม่น้ำของและบางพื้นที่ของประเทศไทยใช้เป็นที่หลบภัยทางการเมืองให้กับชาวอินโดจีนที่ต่อต้านระบอบอาณานิคมชาวเวียดนามอพยพบางส่วนในพื้นที่ฝั่งขวาคือเครือข่ายพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนเมื่อ คนที่อาศัยในเขตเคลื่อนไหวของคณะพรรคแคว้นลาว ซึ่งบางส่วนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ได้เริ่มการเรียนรู้

สิทธิขั้นพื้นฐาน ความเท่าเทียม ส่วนใหญ่ไม่นับถือพุทธศาสนาทั้งยังไม่มีคามผูกพันกับ ศาสนา ลาวคนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างในพื้นที่การปกครองของฝรั่งเศสได้เริ่มการเรียนรู้ ความยิ่งใหญ่ของมรดกวัฒนธรรมล้านช้าง ภายใต้การอุปถัมภ์ของระบบอาณานิคมที่ พันฟู วรรณกรรมล้านช้าง ด้านพุทธศาสนา ประวัติศาสตร์ วรรณคดี ควบคู่ไปกับการ บูรณปฏิสังขรณ์ โบราณสถาน วัดวาอารามในพุทธศาสนา (Stuart-Fox, 2016: 78-80)

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ลาวเป็นเอกราชในเวลาสั้นๆ ก่อนที่ฝรั่งเศสจะ กลับเข้ามาปกครองลาว ภายใต้ข้อแลกเปลี่ยนเอกราชของเวียดนามเหนือ กับ โฮ จิ มินห์ คนที่ใช้วัฒนธรรมล้านช้างผิงซ่ายแม่น้ำของได้เริ่มการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรม การเมืองของชนชั้นนำที่สอดคล้องกับจิตและวิถีชีวิต เจ้าเพ็ดชะลาด รัตนวงษา มหาอุปราชราชวงศ์หลวงพระบางได้หลบหนีจากดินแดนบ้านเกิด จัดตั้งรัฐบาลพลัดถิ่น ที่กรุงเทพมหานคร คณะพรรคแคว้นลาวภายใต้การกำกับของพรรคคอมมิวนิสต์อินโด จีนพยายามแทรกซึมทำงานกับขบวนการชาตินิยมอื่น ๆ มุ่งมั่นเคลื่อนไหว ปลุกระดม สร้างฐานมวลชนในเขตกลุ่มพื้นที่ทุกกันดาร เขตป่าเขา (Bui et al, 2012: 117-207; Dommen, 2001: 181-183)

ปัจจัยที่สร้างความเป็นอื่นให้กับขบวนการร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของมี ความรู้สึกเป็นอื่นระหว่างกันมีด้วยกัน 7 ประการมีความรู้สึกเป็นอื่นระหว่างกันสมัย จารัตเกิดขึ้น 3 ครั้ง กล่าวคือ ครั้งที่ 1 อาณาจักรล้านช้างแตกแยกออกเป็น 3 อาณาจักร ครั้งที่ 2 เมื่อสยามปกครองล้านช้าง ครั้งที่ 3 หลังสงครามเจ้าอนุวงศ์ จุด แดงหักที่สร้างความเป็นอื่นในช่วงสมัยใหม่เกิดขึ้น 4 ครั้ง ครั้งที่ 4 รัฐบาลสยามใช้ หลักสูตรภาษาไทย ครั้งที่ 5 การแบ่งพื้นที่ปกครองของฝรั่งเศสในลาว ครั้งที่ 6 รัฐบาล อาณานิคมฝรั่งเศสแห่งอินโดจีนใช้หลักสูตรภาษาฝรั่งเศส และครั้งที่ 7 พรรค คอมมิวนิสต์อินโดจีน รัชชาติแบบใหม่แบ่งคนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างภายใต้วัฒนธรรม การเมืองหลัก 2 รูปแบบ กล่าวคือ กลุ่มที่จงรักภักดีต่อระบอบราชาธิปไตยหรือ ระบบอภิชน และกลุ่มที่นิยมสังคมนิยม

4. ภารตภาพของคนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของ

ช่วงปี ค.ศ. 1713-1953 รวมเวลา 240 ปี หลักฐานทางประวัติศาสตร์สามารถระบุขบวนการร่วมวัฒนธรรมล้านช้างไม่มีความเป็นเอกภาพทางการเมือง แต่เติบโตขึ้นมาจากหน่วยการเมืองขนาดเล็กแบบกระจายตัว พวกเขายู่ร่วมกันเชิงภราดรภาพ โดยการใช้วัฒนธรรมล้านช้างร่วมกัน กล่าวคือ ภาษาลาว กับพุทธศาสนานับถือสิ่งเหนือธรรมชาติปฏิบัติดี 12 คอง 14 และยึดโยงกับหัวหน้าชุมชนที่ตนอาศัย ภารตภาพหมายถึงการอยู่ร่วมกันอย่างพี่น้องร่วมสายโลหิตหรือการอยู่อย่างปรองดองถ้อยทีถ้อยอาศัย อยู่กันอย่างฉันทมิตร ซึ่งมีต้นกำเนิดมาจากการปฏิวัติใหญ่ฝรั่งเศส ฐานข้อมูลกระทรวง - การต่างประเทศฝรั่งเศส (Ministère de Europe et des Affaires Des' Etrangères, Website) อธิบายพัฒนาการแนวคิดนี้อย่างน่าสนใจดังนี้ “เมื่อปี ค.ศ. 1790 Maximilien Robespierre ต้องการให้ the National Guard ติดป้ายคำขวัญ 3 คำ ด้วยกัน กล่าวคือ “Liberté, égalité, et fraternité.” เอาไว้บนธงชาติกับชุดเครื่องแบบแต่ไม่เป็นที่ยอมรับ ในปี ค.ศ. 1793 Commune Parisienne (ชาวคอมมูนปารีส) แสดงคำขวัญดังกล่าวตามผนังบ้านเรือนตนเอง โดยบอกว่า “ความเป็นปึกแผ่น, โดยสาธารณรัฐไม่ถูกแบ่งแยก; เสรีภาพ, ความเท่าเทียม, ตาย.” ต่อมา พวกเขาต้องลบคำสุดท้ายออกไป เพราะเป็นการแสดงออกถึงภูมิภาคแห่งความหวาดกลัว (the Region of Terror) ในปี ค.ศ. 1848 ศาสนจักรได้ใช้ “Christ Fraternité” เพื่อส่งเสริมความกลมเกลียวกับเสรีภาพความเท่าเทียมในเครือศาสนาจักร ร่างรัฐธรรมนูญฝรั่งเศสฉบับปี ค.ศ. 1848 ยังมีหลักการใหญ่ของ “Liberté, égalité, et fraternité.” สมัยสาธารณรัฐที่ 3 กลุ่มเคลื่อนไหวสังคมนิยมกับชาวนาชาวไร่ ใช้คำขวัญ “fraternité” เทียบเท่ากับความเสมอภาค เพราะความปรองดองตามหลักศาสนาจักรไม่เป็นที่ยอมรับของทุกคน คำขวัญนี้ได้ถูกจารึกอีกครั้งในวันชาติฝรั่งเศส 14 กรกฎาคม ค.ศ. 1880 ถูกบรรจุเข้าเป็นหลักการรัฐธรรมนูญฉบับปี ค.ศ. 1946 และฉบับปี ค.ศ. 1958 ซึ่งเป็นมรดกวัฒนธรรมของชาวฝรั่งเศสมาถึงปัจจุบัน”

กลุ่มนักคิดสังคมนิยมได้หยิบยืมเอาแนวคิด “fraternité” มาใช้คู่กับ “socialiste” โดยใช้ในการขับเคลื่อนสังคมแบบใหม่สู่การสร้างชนชั้นนำนักปฏิวัติสังคมนิยม สร้างฐานมวลชนบนรากฐานของความเอื้ออาทรแบบพี่น้องกับความ -เสมอภาค

ช่วงปี ค.ศ. 1713-1953 ภาวทรภาพของคนใช้วัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของที่เกิดขึ้นมีด้วยกัน สามระดับ สามัญชนของคนใช้วัฒนธรรมร่วมล้านช้างสองฝั่งของ คือ การใช้ภาษาลาว ยึดมั่นต่อคำสอนพุทธศาสนา ฮีต 12 คอง 14 และการนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติ ระดับภูมิภาค ปรีดี พนมยงค์ พุดคุยกับ โฮ จิ มินห์ ในการก่อตั้งองค์กรที่เป็นกลางให้กับชาวเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนการก่อตั้งอาเซียน (Fistie, 1968: 685-714 Cited in Gunn, 1988: 175) ระดับนานาชาติ คนสองฝั่งของที่ใช้วัฒนธรรมล้านช้างบางส่วนได้เรียนรู้ภาวทรภาพที่ปราศจากพรมแดน ขบวนการคอมมิวนิสต์สากลได้ส่งเสริมการปฏิวัติโลก เสนอแนวคิดภาวทรภาพให้กับภูมิภาค พวกเขาได้กลายเป็นสมาชิกพรรคมาร์กซ์-เลนิน หรือเครือข่าย (Brown, 2009: 9-11; Bui et al, 2012: 19-3) องค์กรสหประชาชาติกับรัฐบาลสหรัฐอเมริกาได้รณรงค์แนวคิดภาวทรภาพด้วยการสร้างประเทศตามแนวทางประชาธิปไตย พร้อมการลดภาวะความยากจน การส่งเสริมสิทธิมนุษยชน รัฐบาลสหรัฐอเมริกากับเครือข่ายเน้นการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์คนใช้วัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของบางส่วนสนับสนุนรัฐบาลที่ตนสังกัดที่ต่อต้านระบบคอมมิวนิสต์

คนใช้วัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของดำรงชีวิตในหน่วยการเมืองขนาดเล็กที่เป็นเอกเทศ ก่อนปี ค.ศ. 1893 หรือ ก่อนการก่อตัวของรัฐชาติแบบใหม่ พวกเขาติดโยงกับกลุ่มผู้ปกครอง หรือศูนย์อำนาจที่ตนเองสังกัดภายใต้ระบบอุปถัมภ์ พวกเขาเป็นเครือญาติที่ใช้ภาษาลาวร่วมกัน นับถือสิ่งเหนือธรรมชาติ พุทธศาสนา และ ร่วมสืบสานประเพณีฮีต 12 คอง 14 ช่วงรัฐชาติแบบใหม่ สองศูนย์อำนาจริมฝั่งของได้ปรับเปลี่ยนใช้ภาวทรภาพแบบใหม่ คือ สร้างพลเมืองให้ภักดีต่อระบบกษัตริย์ สร้างวัฒนธรรมแห่งชาติเน้นพุทธศาสนา ปลายทศวรรษที่ 1920 ขบวนการคอมมิวนิสต์สากลกับพรรคคอมมิวนิสต์อินโดจีนได้เผยแพร่ภาวทรภาพที่เชื่อมโยงกับความเสมอภาคในการเคลื่อนไหวปฏิวัติสังคมนิยมหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึงปี ค.ศ. 1953 รัฐบาลสองฝั่งของมีพันธมิตรที่รณรงค์ว่าทหกรรมสากล กล่าวคือ องค์กรสหประชาชาติที่เชิดชูสิทธิมนุษยชนกับการปกครองแบบประชาธิปไตย ทั้งยังเน้นนโยบายสันติภาพ เพื่อถ่วงดุลกับกลุ่มเคลื่อนไหวแบบสังคมนิยม ชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของมีสิทธิในการเลือกข้างมากนักน้อยเพียงใด หรือพวกเขายังคงยึดโยงกับระบบการปกครองแบบจารีต

หรือหน่วยการเมืองที่ตนเองสังกัด บนรากฐานการพึ่งพาเพื่อผลประโยชน์ในการดำรงชีวิตภายใต้ระบบอุปถัมภ์

ภราดรภาพของชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างยึดโยงกับวัฒนธรรมทางการเมืองแบบสังคมนิยม ก่อสร้างประวัติศาสตร์โลกแนวใหม่ เชื่อมกับสังคมที่ให้ความเท่าเทียมกับทุกคน ทว่า กลับตกอยู่ภายใต้กระแสธารของระบบพึ่งพาที่ต้องการปฏิวัติสังคมนิยมซึ่งปะทะคนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างที่พึงพอใจในระบบการพึ่งพาที่มีต่อระบบกษัตริย์ ผู้เป็นผู้อุปถัมภ์ค้ำชูศาสนา พลเมือง หมายถึง “ข้าของแผ่นดิน” ผู้นำสูงสุด คือ “พระเจ้าแผ่นดิน” หรือ “เจ้ามหาชีวิต”

สรุป

ชาวล้านช้างคือกลุ่มคนที่มีรากฐานมาจากหน่วยการเมืองแห่งความเป็นอื่นระหว่างกันมาโดยตลอด คนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของเริ่มเกิดความรู้สึก เป็นอื่นระหว่างกันทางวัฒนธรรมการเมืองเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงประวัติศาสตร์สมัยใหม่ ซึ่งครอบคลุมปี ค.ศ. 1492 เมื่อคริสโตเฟอร์ โคลัมบัส ค้นพบทวีปใหม่ สิ้นสุดสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ลำดับเหตุการณ์ในล้านช้างตรงกับสมัยพระเจ้าล้านคำแดงถึงสมัยพระเจ้าศรีสว่างวงศ์ ในเวลานั้น บนพื้นที่ฝั่งขวาแม่น้ำของ ราชสำนักบางกอก คือ ผู้ดำเนินนโยบายวัฒนธรรมทางการเมืองที่ชาญฉลาด ริเริ่มการกลืนคนนอกวัฒนธรรมสยามให้เป็นหนึ่งเดียวภายใต้หลักสูตรภาษาไทย ใช้พระสงฆ์เป็นตัวขับเคลื่อนการปฏิรูป ราชสำนักบางกอกประสบความสำเร็จสามารถสร้างคนใหม่ หรือชนชั้นนำรุ่นใหม่เพื่อรองรับระบบบริหารราชการแบบใหม่ได้ พระปรีชาสามารถของรัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์บนพื้นที่ฝั่งขวาแม่น้ำของประกาศใช้พระราชบัญญัติการประถมศึกษาแห่งชาติปี ค.ศ. 1923 คือ จุดเปลี่ยนสำนึกความเป็นอื่นด้านวัฒนธรรมการเมืองอย่างถาวร ดินแดนฝั่งซ้ายแม่น้ำของหรือฝั่งตะวันออกฝรั่งเศสขัดเกลาชนชั้นนำ-ลาวให้ได้รับการศึกษาหลักสูตรฝรั่งเศส คาดหวังการก่อตัวของสหพันธรัฐฝรั่งเศสแห่งอินโดจีน รื้อฟื้นความเกรียงไกรของฝรั่งเศสแห่งปลายบูรพาทิศ ชนชั้นนำลาวระดับสูง ฝรั่งเศสเริ่มการวางรากฐานแนวคิดชาตินิยม รื้อฟื้นวัฒนธรรมล้านช้าง

ในช่วงทศวรรษที่ 1920 ชุมชนสองฝั่งของได้เรียนรู้แนวคิดสังคมนิยม ควบคู่ไปกับความศรัทธาต่อระบบกษัตริย์สองฝั่งของ สมัยรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงคราม

ปลูกฝังแนวคิดรักชาติ ตันกำเนิดเอกลักษณ์ไทย เปลี่ยนชื่อประเทศสยามเป็นไทย ทั้งยังตอกย้ำด้วยการใช้นโยบายไทยใหญ่ เมื่อ แคนนาคณะราษฎรมีความคิดเห็นที่แตกแยกว่าด้วยแนวทางการสร้างประเทศขึ้นนำของคนที่ใช้วัฒนธรรมล้านช้างฝั่งขวาแม่น้ำของบางส่วนได้ทำงานกับเครือข่ายเสรีไทยสายอีสาน ต่อมาแคนนาคณะนี้ได้ถูกลอบสังหารและเรื่องราวของพวกเขาได้สูญหายไปจากประวัติศาสตร์กระแสหลักไทยแต่กลุ่มคนล้านช้าง-ฝั่งขวาแม่น้ำของที่ต่อสู้เพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำ กลับเริ่มการหยิบวีรกรรมของพวกเขามาใช้ในการสร้างความเป็นปึกแผ่น หรือการปลูกเร้ากลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมืองหรือฐานมวลชน ช่วงเวลานี้ รัฐบาลจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ประสบความสำเร็จในการรื้อฟื้นอำนาจให้กับสถาบันกษัตริย์ พร้อมการสร้างควมศักดิ์สิทธิ์ทรงพลังให้กับระบบกษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ในฐานะผู้อุปถัมภ์ค้ำชูศาสนาระบบความเชื่อที่แตกต่างจากกระแสหลัก แต่ระบบความเชื่อเหล่านั้นต้องไม่คุกคามต่อเสถียรภาพของอำนาจหลัก

ประวัติศาสตร์ชี้ให้เห็นว่า คนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างฝั่งของ คือเหยื่อของพัฒนาการทางรัฐชาติแบบใหม่ภายใต้ระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมโลก เฉกเช่นมกโกเลียใน-มกโกเลียนอก เกาหลีเหนือ-เกาหลีใต้ ไอร์แลนด์เหนือ-ไอร์แลนด์ใต้ คนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างฝั่งของ จึงมีหน้าที่ในการรังสรรค์วัฒนธรรมร่วมกัน และจะเป็นไปในทิศทางใด หน้าที่ดังกล่าวคงมิใช่แต่คนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างฝั่งของเท่านั้น หากคนร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของ คือคนที่ใช้วัฒนธรรมร่วมกันมาอย่างยาวนาน ความเป็นอื่นเหล่านั้นยังมีความสับสนเนื่อง ช่วงปี ค.ศ. 1954-1975 ชาวลาวร่วมวัฒนธรรม-ล้านช้างได้อาศัยร่วมกับความเป็นอื่นที่ปลูกฝังมโนทัศน์ทางประวัติศาสตร์ให้กับทายาทในประวัติศาสตร์ร่วมสมัย ที่มาพร้อมกับการพัฒนาแบบยั่งยืนกับวาทกรรมสากลหลากหลาย ยิ่งไปกว่านั้น ชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของยังมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันว่าพระศนะคติทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของจะปรับเปลี่ยนมโนทัศน์แห่งความเป็นอื่นระหว่างกันได้หรือไม่ หรือจะรื้อฟื้นอดีตเพื่อรองรับการอาศัยร่วมกันอย่างภราดรภาพได้หรือไม่ เพื่อแสวงหาหนทางในการลดอคติระหว่างกันสายสัมพันธ์ของชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของที่ปรากฏขณะนี้ อธิบายว่า หากแม่น้ำของคือสายน้ำแห่งชีวิตแล้วใช้ระบบเศรษฐกิจ-การเมืองของอำนาจรัฐทั้งสองได้ปรับเปลี่ยนไป ตามกระแสน้ำ หาก

สงครามเย็น คือ กลไกที่ตอกย้ำความเป็นอื่นให้กับชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งแม่น้ำของ เมื่อสงครามเย็นสิ้นสุดลงไป ชาวลาวร่วมวัฒนธรรมล้านช้างสองฝั่งของมีความคาดหวังในอนาคตร่วมกันอย่างไร รากฐานการก่อตัวของอนาคตควรหันกลับไปวิเคราะห์ช่องว่างที่ต่อเติมความเป็นอื่นตั้งแต่ปี ค.ศ. 1954 ถึงก่อนการสถาปนา ส.ป.ป.ลาว

References

- Boulanger, Paul le. (1931). **Histoire du Laos Française**. Paris: Edition Plon.
- Bui, Hing Thuy et al. (2012). **History of Vietnam-Laos Laos-Vietnam Special Relationship 1930-2007**. Hanoi: National Publishing House.
- Chaloemtiarana,Thak. (2009). **Thailand: The Politics of Despotic Paternalism**. Phannee Chatphorak, Prakaitong Sirisuk and Dhamrongsak Phetlertanath. Trans. Bangkok: The Foundation of Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Projects.
- Cohen, Abner. (2009). “13. Ethnic and Politics.” Pp.83-85. In John Hutchinson & Anthony D. Smith. Eds. **Ethnicity**. Oxford: Oxford University Press.
- Chumphon, Pratheep. (1982). **Peunviang: the exploited literature**. [in Thai]. Bangkok: Adeet Publishing.
- Dhammarangsi, Arthaphon. (2020). “Prawo-Prataa: The Hero Identity of the Palm Leaf Literature of Lao National Library.” [in Thai]. **Wewethwannasan** 4(3), 165-186.
- Department of Internal Affairs. (1893) **Book 1L/32 topic Holy’s man R.E.112**. [in Thai]. Bangkok: National Library of Thailand.
- Dommen, Arthur J. (2001). **The Indochinese Experience of the French and the Americans Nationalism**

- and Communism in Cambodia, Laos, and Vietnam 1-7.**
Indianapolis: Indiana University Press.
- Evans, Grant. (2006). **The Short History of Laos: The Land Between.** [in Thai]. Chiang Mai: Silkworm.
- Fine Arts Department of Thailand. (2002). **The Golden Jubilee Historical Annales, Volume IX.** Bangkok: The Unit Historical and Literature.
- Fistie, P.(1968). “Communisme et Indépendence Nationales: le Cas Thailandais (1928-1968).” **Revue Française de Science Politique** 18:658-714. Quoted from Gunn, Geoffrey C. (1988). **Political Struggle in Laos (1930-1945).** Bangkok: Duangkamol. P.175.
- Goscha, Christopher E. (2013). **Going Indochinese Contesting Space and Place in French Indochina.** Copenhagen: Nias Press.
- Holy Man’s Rebellions.** (2020, December 22). Retrieved April 4, 2021, from [https://en.wikipedia.org/wiki/Holy_Man% 27s_Rebellion](https://en.wikipedia.org/wiki/Holy_Man%27s_Rebellion).
- Kittiladlangsy, Khamphui. (2009). **Uola Phosayvong My Memory in the Struggle of National Liberation and the Protection of My Hometown at Saravan and Sekong Provinces.**[in Lao]. Vientiane: Sysavath.
- Limsiri, Nonglux. (1981). “The Importance of Isan Rebellion Towns during 1782-1902 A.D.”[in Thai]. Master’s Thesis. (History of Southeast Asia). Silpakorn University.
- Lobriayao, Somthone. (2017).**Phaydang Lobriayao in the Evolution of Lao Revolution.** [in Lao].Vientiane: Nakonluouangviangchan.
- Luangphasy, Duangsay. (1998). **Life and Work of Mr.Somsanid Vankham.**[in Lao]. Vientiane: State Printing. Ministère de Europe et des Affaires Des’ Etrangères. **France Diplomacy:**

- Liberté,égalité, et fraternité.” Retrieved April 7,2021, from <https://www.diplomatie.gouv.fr/en/coming-to-france/france-facts/symbols-of-the-republic/article/liberty-equality-fraternity>.**
- Ministry of Education and Culture (MIC). (2000). **History of Laos: Ancient Epoch–Contemporary Period**. [In Lao]. Vientiane: State Publishing.
- Nanthachak, Aat.(1986). “Isan Historiography the Critical Study of Traditional Writing of Isan History early 20th A Century.” [in Thai]. Master’s Thesis. (History of Southeast Asia). Silpakorn University.
- Phonkerd, Sommath.(1999,January-June). “Holy’s Man Rebellion: Mirror’s Reflection of Thai Society.” [in Thai]. **The Academia Journal of Rajjaphat University of Buriram**, 1(1), 20-30.
- Phumisak, Jit. (1992).**The development of Words Siam, Thai,Lao and Khom and the Identity of Race Completed Edition of Khom’s Race**. [in Thai]. Bangkok: Siam.
- Plaseut, Thongsavath. (2017). **The History of Struggle of Vietnamese & Lao People for Independence and Stability and Prosperuty** . [in Lao].Hanoi: Sethed Publishing.
- Stuart-Fox, Martin. (2016). **History of Laos**.[in Thai]. Kanchana Laoongsri and Preeya Weahong.Eds. Jiraporn Winyarat, Transl. Bangkok: Toyota Foundation.
- Terwiel, B.J.; Diller, Anthony; Satthayawattana, Chondhecha. (1990). **Tai people (Native) does not live here**. [in Thai]. Bangkok: Muangboran.
- Sithirabud, Ulalux. (1983). “The Isan Provincial and the Historical Importance.” [in Thai]. Master’s Thesis (History). Chulalongkorn university.

- Tonlerd, Sutida. (2018). “The Perception of Pra Wo and Pra Taaon the Descent of Ayasee’s of Mueang Ubon Writing.” [in Thai]. **The Journal of Humanities and Social Sciences, Ubonratchathani University**, 9 (2), 194-212.
- Tonlerd, Sutida and Suksanret, Metee Medhasit. (2013). “The ReconstructionPra Kru Ponsamek Historyon the right bankof the Mekong River” [in Thai]. **The Journal of Fine Arts**, 4 (2), 306-366.
- Tonlerd, Sutida. (2015). “**Slavery of Prathat Pranom Temple along the Mekong River and the Adaptation of Historical Perception.**” [in Thai]. **Journal of Langues and Culture**, 34 (1), 29-59.
- Tonlerd, Sutida. (2012). “The Slavery in Southern Laos,between 1779 and 1904.” [in Thai]. **The Journal of Fine Arts**,3 (2), 229-262.
- Tonlerd, Sutida. (2011). “History of Champassak and Ubonratchathani through the Eyes’ of Etienne François Aymonier, 1883-1884.” [in Thai]. **The Journal of Humanities and Social Sciences, Khon Kean University**, 28 (2), 46-66.
- Therasasawat, Suwith. (2000). **History of Laos 1779-1975**. [in Thai]. Bangkok: T.R.F.
- Vachirayan. (1865, November 17). **253 Announcement to Prohibit of Playing Lao Reed Mouth Organ**. Retrieved 2021, June 24 from <https://vajirayana.org/search/node>
- Vilavong, Sila. (1996). **History of Laos**. [in Thai]. 3rd eds. Bangkok: Matichon
- Wang, Zhe Min. (1989). “The Relationship Between Muang Cheli and Papasefu in the mid 13th Century.” [in Thai]. Master’s Thesis (History). Chulalongkorn university.
- Xayyavongkhamdy,Thongsa et al. (1989). **History of Laos Volume III 1893 – Present**. [in Lao]. Vientiane: the Department of Education, Scientist and Sport of Lao PDR.

Personal Communications

Na Ubon, Phala. Singhasatheeth's Residence. Phichitrakson Road, Tambonnaimueang, amphor Mueang, Ubonrtachathani Province.

Personal Communication. 2013.

Phuripat, Oraindr. Srithongwili School, Phatummalai Road, tambonnaimueang, amphor Mueang, Ubonrtachathani Province. **Personal Communication.** 2013.

Woothong, Bunyen. Vientiane: Lao People's Democratic Republic.

Personal Communication. 1996.